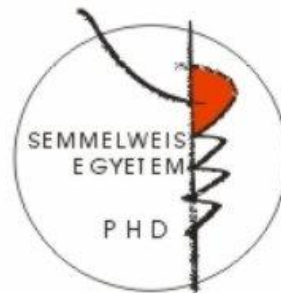

KOLOZSVÁR SPORT-KULTÚRTÖRTÉNETE TRIANON ELŐTT (1868-1920)

Doktori értekezés

Killyéni András-Péter

Semmelweis Egyetem - Testnevelési és Sporttudományi Kar
Sport, Nevelés és Társadalomtudomány Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Szikora Katalin egyetemi docens, PhD

Hivatalos bírálók: Dr. Molnár László, levéltárvezető, PhD
Dr. Szabó Lajos, múzeumigazgató, CSc

Szigorlati bizottság elnöke: Dr. Istvánfi Csaba, professor emeritus, CSc

Szigorlati bizottság tagjai: Dr. Gombocz János, egyetemi tanár, CSc
Dr. Szakály Sándor, egyetemi tanár, DSc
Dr. Bognár József, egyetemi docens, PhD

Budapest

2011

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	4
1.1. TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	4
1.2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	5
1.2.1 Sporttörténeti kiadványok.....	6
1.2.2 Történelmi, kultúrtörténeti és helytörténeti kiadványok	13
1.2.3 Genealógiák, életrajzi írások.....	17
1.2.4 Korabeli sajtókiadványok	19
2. CÉLKITŰZÉSEK	21
2.1. A TUDOMÁNYOS KUTATÁS KÉRDÉSFELTEVÉSEI	23
2.2. A KUTATÁS HIPOTÉZISEI	27
3. MÓDSZEREK	28
4. EREDMÉNYEK	31
4.1 SPORTÉLET A KOLOZSVÁRI KÖZÉPISKOLÁKBAN, EGYETEMEN ÉS AZ AKADÉMIÁKON	31
4.2.1 Az iskolai testnevelés gondolata a XIX. században	31
4.2.2 Az iskolai testnevelés a századfordulótól az első világháborúig.....	39
4.2.3 Az egyetemalapítás és az akadémiák története	51
4.2.4 Az egyetemi sportélet kibontakozása	54
4.2.5 Sporttevékenységek az akadémiákon	59
4.3 SPORTÉLET AZ EGYESÜLETEKBEN.....	63
4.3.1 Dr. Haller Károly és báró Jósika Lajos, a sportegyesület-alapítók.....	71
4.3.2 A Kolozsvári Korcsolyázó Egylet	76
4.3.3 A Kolozsvári Atlétikai Club	94
4.3.4 A kerékpározás kezdetei	104
4.3.5 A labdajátékok elterjedése Kolozsváron.....	120
5. MEGBESZÉLÉS	133
6. KÖVETKEZTETÉSEK.....	134
7. ÖSSZEFOGLALÁS	136

SUMMARY	138
IRODALOMJEGYZÉK	140
SAJÁT PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	147
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	148
MELLÉKLETEK.....	149

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás indoklása

Az egyetemes magyar sportélet szerves része a trianoni döntéssel Magyarországtól elcsatolt területek sportélete, sport-múltja. Ezekre a területekre jellemző, hogy az elcsatoláskor itt magas szintű sportélet zajlott, amely aztán meghatározta a két világháború közötti időszak sportját is. Bár államvezetési, politikai, társadalmi cél volt sok esetben a régi magyar sportegyletek meggyengítése, feloszlása, a határon túli magyar sport mégis tovább élt. Munkám tapasztalata azt mutatja, hogy a határon túli sporttörténet kutatását az utóbbi években mostohán kezelték.

Erdély városaiban az 1867-es kiegyezést követően sorban alakultak meg a sportegyesületek. Jelentős sportélet a nagyvárosokban zajlott (Kolozsvár, Brassó, Marosvásárhely, Arad, Temesvár), ezek közül kiemelkedett Kolozsvár az úzótt sportok, a sportlétesítmények, az elért eredmények révén. Bár források sokasága dokumentálja ezt az időszakot, szakszerű, összegző kutatást még nem végzett senki. Véleményem szerint ezért fontos a kolozsvári sporttörténet kutatása, hiszen szükséges feltárni, feldolgozni és elemezni a kor sporttal kapcsolatos dokumentumait, fényképeit, monográfiáit, amely így gazdagítaná a jelenleg rendelkezésre álló szakirodalmat.

A kolozsvári magyar sporttörténetet csak mi, kolozsvári magyarok kutathatjuk fel. Szükség van minden olyan munkára, amely segít megmenteni a sportértéket: ezek még léteznek és ismertek, a kolozsvári kultúrtörténet szerves részét képezik. A sport jelentős szerepet töltött be mind a település, mind a társadalom történetében, a XX. században pedig propaganda-értéke is növekedett. A kolozsvári sporttörténetet feltáró munkák hiányosságából ered kutatásom hiánypótló jellege.

A rendelkezésünkre álló gazdag dokumentáció ugyanakkor szétszórt. A kolozsvári és budapesti levéltári anyag hiányos és rongált, viszont pótolható a tanintézetek, egyházak, könyvtárak és személyi hagyatékokból. Az elhunyt szemtanuk visszaemlékezését pótolja a korabeli sajtó, amely végigkövette az eseményeket és tudósításokat közölt azokról. A korabeli sportklubok kiadványai hű képet adnak az egyesületekben zajló sportéletről, a családi hagyatékokban pedig gazdag sportfotóanyag maradt fenn. Bár a családi hagyatékokat sok veszély fenyegeti (rongálás,

csonkítás, a szakszerű tárolás hiánya), a fotók és dokumentumok beazonosítása pedig évről-évre nehezebb, mégis lehetőséget ad a korszak kutatására. Öröndetes, hogy az utóbbi években lehetőség nyílt a sporthagyatékok gyűjtésére és rendezésére, ezek több sporttörténeti kiállítás számára jelentettek alapot.

Jelen munka kiindulópontot jelenthet ugyanakkor mindazok számára, akik az erdélyi (szűkebb körben pedig kolozsvári) sporttörténet feltárásával szeretnének foglalkozni. Az 1868-1920-as időszak a kolozsvári magyar sporttörténetnek szerves része, amelynek megírása gazdagítja a magyar sport történetét. Ugyanakkor nagy szükség van olyan összefogó kutatásokra, amelyek egy-egy város, település vagy körzet sporttörténetét foglalják össze.

Az erdélyi magyar sportélet történetéről ritkán és burkoltan lehetett írni a kommunista időszakban, az ekkor megjelent kutatások többsége csak részben felhasználható, elsősorban a propagandát jelentő részek miatt. Az 1989-es romániai rendszerváltozás után ismét lehetőség nyílt a kutatásra, a megemlékezésekre. Megjelenhetett néhány sporttörténeti írás, szoros kapcsolat alakult ki az erdélyi és a magyarországi sportegyesületek és tanintézetek között is. Két évtizeddel a romániai forradalom után pedig szükség van összegző, sporttörténetünket felelevenítő munkákra.

A választott kutatási témához személyes kapcsolatok is fűznek, hiszen testnevelő családból származom, ezért céloim, hogy továbbra is ezzel a témával foglalkozzak. Emellett kolozsvári viszonylatban, ha beindulna a magyar nyelvű tudományegyetem, szükség lesz Ph.D. fokozattal rendelkező szakemberekre, akik ezen a téren jól képzettek, akik támogatni és menedzselni tudják a sporttörténeti kutatásokat. A jelen kutatás lezárásával egy új munka áll majd mindazok rendelkezésére, akik a téma iránt érdeklődnek.

1.2. Szakirodalmi áttekintés

A választott témával kapcsolatos szakirodalom nagyon szétszórt, emiatt a kolozsvári testkulturális fejlődés feltárása is nehézkes. A testkulturális elemek, amelyek meghatározzák a kutatott periódust, elrejtve találhatók meg különböző munkákban. Ezért a szakirodalmat négy kategóriára osztottam.

Az 1920 előtti sportéletet bemutató sporttörténeti munkák közé tartoznak a magyar egyetemes sporttörténetet, a magyar olimpiai mozgalmat, a magyar testnevelés történetét bemutató művek, sportlexikonok, az egyes sportágak történetei monográfiái, a sportegyesületek, versenyek hivatalos kiadványai.

A történelmi, kultúrtörténeti és helytörténeti munkák Magyarország, Erdély és Kolozsvár történelmét, intézményeit mutatják be, ugyanakkor ide tartoznak a helyi iskolák történetei, kiadványai, évkönyvei, a dualizmus kori polgári életvitelt elemző kiadványok, illetve a statisztikai közlemények.

A genealógiák, életrajzi írások, naplók a kor neves személyiségeinek életét és munkásságát mutatják be. Ezek elemzése lehetőséget nyújt a polgári életvitel jellegzetességeinek feltárására, ugyanakkor megtalálhatók a sportra, a rendszeres mozgásra, a sportélet más résztvevőire utaló leírások is.

A sajtókiadványok a kolozsvári sportélet feltérképezésének szerves részét képezik. Szemtanuk hiányában a korabeli sporteseményekről, eredményekről, sportlétesítményekről értékes információkat nyújtanak a korabeli tudósítások, rövidhírek, jegyzetek vagy tárcák. A helyi napilapokban 1871-től rendszeresen jelentek meg sport-témájú hírek, emellett néhány sportlap is működött időszakosan Kolozsváron. A budapesti sportsajtó az 1880-as évek közepétől rendszeresen követte a kolozsvári jeles sporteseményeket, részletesen beszámolt az itt zajlott versenyekről.

1.2.1 Sporttörténeti kiadványok

A Kolozsvár sporttörténetével kapcsolatos írásos szakirodalomban megtaláljuk az összefogó olimpiatörténeti kiadványokat, a magyar sporttörténettel vagy egy-egy sportág történetével foglalkozó munkákat, a helyi sportéletet bemutató monográfiákat. Ezek mellett különös értéket képviselnek helyi sportegyesületek kiadványai.

A sport világtörténetét bemutató munkák közül Walter Umminger *A sport krónikája* magyar nyelvű kiadása számos adatot tartalmaz, amely kapcsolatban áll a jelen kutatással. Ezen enciklopédia a sport és a játékok világtörténetét mutatja be az őskortól a XX. század végéig, taglalva az ősember sportünnepségeitől a modern idők olimpiai játékaikig a különböző sportkultúrákat, sporteseményeket, versenyeket. A magyar nyelvű kiadáshoz a magyar sporttörténeti részt dr. Takács Ferenc írta, e rész gazdagon tartalmaz utalásokat a kolozsvári sporttörténet jelentős eseményeire. Ezen

enciklopédia segítségével Kolozsvár jelentős sporteseményei besorolhatók a magyar és a nemzetközi sport különböző időszakaiba.

Összefogó, a magyar sporttörténetet bemutató munka dr. Siklóssy László *A magyar sport ezer éve* című háromkötetes kiadványa. Dr. Siklóssy munkája a magyar sporttörténetet mutatja be a honfoglalástól a millenniumig. Összefüggést teremt a magyar történelem és a magyar sport, valamint a sport és a kulturális élet között, bemutatja a magyar sport első ezer évét az események és azokat létrehozó személyiségek szemszögéből: taglalja a magyar sport őskorát, a lovagi játékokat, a világjárást, a testedzést, az atlétikát, valamint a modern sportok megjelenését és elterjedését Magyarországon. Bemutatja a magyar sportot meghatározó személyiségek munkásságát, úgy mint Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Esterházy Miksa stb. A könyv három kötete adatokban gazdagon mutatja be a kolozsvári sportélet fontos mozzanatait is.

Szintén összefoglaló munka Földes Éva, Kun László, Kutassi László *A magyar testnevelés és sport története* című munkája. E sporttörténeti könyv a magyar testkultúra fejlődését tárja az olvasó elé, bemutatva az egyes korszakok testkulturális fejlődését, kölcsönhatásait. Az egyes korszakok (melyek a történetírásban elfogadottak) történelmi sajátosságainak megfelelően mutatják be az iskolai és az iskolán kívüli testnevelés, játék és sportjellegű tevékenységek fejlődését, a magyar sport nemzetközi kapcsolatainak kialakulását. A könyv számos esemény kapcsán utal a kolozsvári és az erdélyi sportélet fontos mozzanataira.

A magyar atlétika történetét, sikerek és kudarcok összefoglalóját Takács Ferenc *Száz év atlétika* című munkája mutatja be. A szerző a hangsúlyt elsősorban az élvonalbeli szereplések és eredmények bemutatására, elemzésére fektette, kiemelve a neves sportolók, edzők, sportvezetők munkásságát. A mű adatokat tartalmaz az első világháború előtti kolozsvári atlétikai életről és kiemelkedő egyéniségeiről, emellett lehetőséget nyújt a kolozsvári atlétika elhelyezésére a magyar sporttörténetben.

A dualizmus kori magyar atlétikaéletet dr. Zuber Ferenc *Az atlétika története Magyarországon* című munkája mutatja be. A monográfia a Testnevelés sportlap hasábjain jelent meg közel két évig. E munka bemutatja a magyar atlétikai élet történetét 1875-től, Esterházy Miksától, az első világháború kitöréséig, 1914-ig. E korszak – a magyar atlétika első negyven éve – önálló része a magyar sporttörténetnek,

ezen belül a kolozsvári atlétikai élet meghatározó jellegű. A Kolozsvári Atlétikai Club (KAC), a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC) történetét, versenyeit, valamint Somodi István olimpiai érmes kolozsvári atléta karrierjét gazdagon bemutató mű alapmunka a kolozsvári atlétika történetének megírásában.

A magyar főiskolás sport történetét a *100 év az egyetemi-főiskolai sport szolgálatában* című munka mutatja be, amely Földesiné dr. Szabó Gyöngyi és Krasovec Ferenc szerkesztésében jelent meg. A könyvben összegyűjtött monográfiákat és statisztikákat dr. Szikora Katalin, dr. Frenkl Róbert, Földesiné dr. Szabó Gyöngyi, dr. Hédi Csaba, Gallov Rezső, Gyenge József és Lévai György írták. Az eseményekben gazdag 100 év bemutatása a magyar főiskolások kül- és belföldi sikereit egyaránt bemutatja. E történetnek szerves része a kolozsvári egyetemi sportélet is, amely mozgalom mind olimpiai érmet, mind országos főiskolás bajnokokat nevelt az első világháború előtt. A jelen kutatás számára jelentős Dr. Szikora Katalin *A hazai egyetemi-főiskolai sport előzményei és fejlődése az 1950-es évek derekáig* című monográfiája, amely röviden bemutatja a kolozsvári egyetemhez kapcsolódó sporteseményeket is.

Az olimpiatörténeti munkák közül kiemelkedik a *Magyarok az olimpiai játékokon 1896-2004 Athéntől Athénig* című kötet, amelynek főszerkesztője dr. Aján Tamás, a szerzői pedig dr. Hencsei Pál, Ivanics Tibor, dr. Takács Ferenc és Vad Dezső. Ez az olimpiatörténeti kiadvány nem csak a modern olimpiák történetét, az olimpiai bajnokokat és érmeseket sikereit mutatja be, hanem felsorakoztatja mindazon magyar sportolókat, akik a nemzeti színeket képviselték az elmúlt 100 év olimpiai játékaiban. Emellett fejezetei bemutatják a modern olimpiai játékok kialakulását és az egyes olimpiai viadalok történetét, valamint a Magyar Olimpiai Bizottság történetét is. A könyv tartalmazza az olimpiákon indult kolozsvári születésű versenyzők adatait, eredményeit is.

Erdélyi sportolók olimpiai szereplését Áros Károly *Erdélyi magyar sportolók az olimpiákon* című munkája mutatja be. A kiadvány hiánypótló az erdélyi magyar sporttörténetben, hiszen leírja mindazon erdélyi magyar sportolók életét és sporteredményeit, akik – Románia vagy Magyarország színeiben – részt vettek a nyári és téli olimpiai játékokon. A munka értékét növeli, hogy olyan személyiségeket elevenít meg, akiket magyar származásuk miatt mellőztek a román sporttörténészek, vagy

akiknek magyar színekben elért eredményeit kihagyták a sportmonográfiák megírásakor.

A magyar testnevelés történetét dr. Szabó Lajos dolgozta fel *A középiskolai testnevelés a polgári Magyarországon* című munkájában. A magyar neveléstörténet egy kevésbé kutatott ágának a monográfiája ez, amely átöleli az 1868-1944 közötti időszakot. Munkájában a szerző adatokban gazdagon mutatja be az 1868-as tanügyi reformtól az első világháborúig terjedő időszakot, amely kiindulópontot jelent kutatásom számára: lehetőséget nyújt a kolozsvári középiskolai sport történetét behelyezni az magyar tantárgytörténetbe.

Szintén a magyar testnevelés történetével foglalkozó munka Szikora Katalin *A magyar ifjúság testi nevelésének története* című tanulmánya. A kiadvány bemutatja a magyarországi testnevelés fejlődését és változásait korabeli dokumentumokkal és képekkel kiegészítve. A kiadvány hangsúlyt fektet a tágabb értelemben vett testkultúra történetére a különböző időszakokban: a honfoglalástól, a humanizmuson, a reformáción és a felvilágosult abszolútizmuson át az iskolai testnevelés bevezetéséig. Kutatásom számára a kötet legfontosabb része az iskolai testnevelés megjelenése, jellegzetességei, jellegzetességeinek bemutatása és elemzése.

Kemény Ferenc és Kovács Rezső 1899-ben közölte a *Testi nevelés állapota a magyarországi középiskolákban 1897-98* című kiadványát, amely feldolgozza a második, országos szinten elvégzett középiskolai testnevelést vizsgáló statisztikai összeírás (1897-1898) adatait, közli az első ilyen jellegű kimutatás eredményeit (1873-1875-ben végezték), emellett javaslatokat tesz a testnevelés oktatása problémáinak orvoslására.

Kézirat formájában maradt fenn Kun László *Szemelvények és válogatott dokumentumok a sport történetének tanulmányozásához* című munkája, amely többek között közzéteszi a kolozsvári Viadal Intézet rendszabályait az intézet 1825-32 közötti működésének idejéből.

A századfordulóig Magyarországon felépített kerékpárpályák építkezési adatait Korchmáros Kálmán összegezte *A Kerékpáros és Athletikai Sport Naptára 1898* című munkájában. A magyar kerékpározás történetét mutatja be Szittyá Rezső *A magyar kerékpársport vázlatos története*. A monográfia adatokat közöl a kolozsvári kerékpározásról, illetve annak helyéről a magyar sportéletben, emellett kitér a

kerékpáradó bevezetésére és annak hatására a századfordulón működő sportegyesületekre.

A kolozsvári sporttörténetet bemutató kiadványok közül kiemelkednek Mező Ferenc írásai: *A kolozsvári Viadaliskola*, *A sport a humor tükrében*, *Erdély sportélete*, illetve *Magyar Pantheon*. *Molnár Lajos sportíró élete és művei*. Dr. Mező Ferenc sporttörténész, az 1928-as olimpia művészeti versenyének győztese, az 1920-as évek közepén, egy kolozsvári útja alkalmával a kolozsvári és erdélyi sportélet kiemelkedő eseményeit kutatta, ezeket később több cikkében feldolgozta, melyek közül máig referencia értékűek a *Viadaliskola*, valamint az erdélyi sport történetéről szóló cikkei. Mező hagyatékában megtalálhatóak a Kolozsváron gyűjtött fényképek, könyvek és újságok is, melyek cikkeinek alapját képezték, és melyek ma már csak e hagyaték részeként léteznek.

Az első Kolozsváron megjelent rövid sporttörténeti munka Kőváry László *Testedző intézmények múltja Kolozsvárt*. Kőváry a kolozsvári sport bemutatását a XIX század kezdetétől, az első vívóiskola megalapításától, kezdi, majd részletesen taglalja a reformkor, az abszolutizmus évei és a kiegyezés utáni kolozsvári sportéletet. Munkája közel száz éve alapot biztosít a kolozsvári sporttörténetet-kutatók számára.

Kolozsvár dualizmus kori sportéletéről számos monográfia és kutatás jelent meg az elmúlt években. Az első, Killyéni András és Killyéni Péter, *A Kolozsvári Református Kollégium sporttörténete*, amely a nagy múltú kolozsvári középiskola sportéletét mutatja be a XIX század első felétől az iskola 1948-as államosításáig. Killyéni András gyűjtésében jelent meg *A kolozsvári sportélet életrajzi gyűjteménye (1818-1918)*. A munka elemzi mindazon személyiségek életrajzát – sportolók, testnevelők, politikusok, helyi közigazgatási képviselők, egyetemi tanárok, a tudomány szakemberei –, akik több sportágban is kiváló teljesítményeket értek el, a sportot népszerűsítették, vagy hozzájárultak a kolozsvári sportélet fejlődéséhez, a sportszellemet terjesztették a századfordulón – akik úttörő munkát végeztek a modern kolozsvári sportélet kialakulásában és fejlődésében.

Az első kolozsvári olimpiai ezüstérmes, dr. Somodi István, emlékét megőrző kiadvány 2008-ban, sikerének századik évfordulóján, jelent meg. *Az ő neve csillag a magyar sport egén*. *Dr. Somodi István emlékalbuma* című életrajzi monográfia

bemutatja Somodi sportolói, illetve edzői munkásságát, fényképekkel gazdagon illusztrálva.

A kolozsvári vívás monográfiája, *A kolozsvári vívás képes története* címmel, Killyéni András szerkesztésében jelent meg. A munka négy korszakra osztotta a helyi vívóélet történetét: az 1818-1918 közötti időszak, a két világháború közötti korszak, a második világháborút követő, sikerekben gazdag, 15 év, illetve az 1961-76 közötti, utolsó időszak története. A fejezeteket Killyéni András, Sallai Lóránd és Kovács Hont-Imre írták.

Killyéni András *Elfelejtett örökségünk. Kolozsvár sportlétesítményei az első világháború előtt* című sporttörténeti monográfia a dualizmus kori város egykori sportpályáinak, tornatermeinek, korcsolyázó-helyeinek és uszodáinak történetét mutatja be, kiemelve az adott időszakban itt zajlott jelesebb versenyek, sportünnepélyek jelentőségét.

A kolozsvári sportegyesületek kiadványai közül kiemelkednek a Kolozsvári Atlétikai Club által 1886-1890 között kiadott évkönyvek, amelyeket a magyar sportirodalom egyedi kiadványaiként tartanak számon. A kiadványok részletesen bemutatják a KAC történetét az atlétika kolozsvári meghonosodásától az egyesület első hanyatlásáig (1883-1890), emellett versenyeredményeket, életrajzokat és gazdag fényképanyagot is tartalmaznak. Az egyesület évkönyvei a kolozsvári sporttörténet (kevés) elsődleges forrásai közé tartoznak.

Kolozsvár sportegyesületeinek alapszabályai, rendszabályai, versenyfüzetei fennmaradtak hivatalosan kiadott, nyomtatott formában. Ezek a kiadványok sporttörténeti szempontból óriási fontosságúak, hiszen tartalmazzák az egyesületek célkitűzéseit mellett a szerkezeti felépítést, a tisztviselői kar megszervezését, a tagok és részvényesek jogait. A kiadványokba foglalt adatok bizonyítják, hogy a kolozsvári egyesületek igazodtak a kor szabályaihoz, működésük demokratikus, sportfejlesztő jellegű volt.

A kolozsvári érdekeltségű sportszakkönyvek közül két munka jelentős a kutatás számára. Molnár Lajos *Athletika* című könyve az első ilyen jellegű magyar szakkönyv. A szerző 1875-ben Kolozsvárra utazott az atlétika népszerűsítésének érdekében, ahol előadásokban népszerűsítette az új, akkor még ismeretlen sportot. Budapestre hazatérve jelentette meg első munkáját, az *Athletika* című tanulmányt, majd négy évvel később,

1879-ben, megjelent az *Athletikai gyakorlatok* című szakkönyve. E két könyv a magyar atlétika irodalmának első két kiemelkedő munkája, amely nagy hatással volt a magyar nyelvű atlétikai kiadványokra hosszú időn keresztül. E könyvek tartalmazzák mindazokat az érveket és ismereteket, melyeket Molnár Kolozsváron bemutatott.

Jelentős sporttörténeti értékkel bír Istvánffy Gyula *A kerékpárosság kézikönyve* című munkája. Dr. Istvánffy a Kolozsvári Kerékpáros Egylet elnöke volt éveken keresztül, Erdély első kerékpárosaként tartják számon. A kerékpározás történetét Kolozsváron írta, majd Budapestre való távozása után a fővárosban jelentette meg. Az első kerékpáros szakkönyv a kerékpár történetén kívül gyakorlati útmutatásokat közöl a kerékpározás tanulásáról, a kerékpár részeiről, a hajtásról, utazásról és karbantartásról, valamint az edzésről és ruházatról is.

A román nyelvű sporttörténeti kiadványok többnyire hiányosak, esetleg torz képet alkotnak az 1918 előtti kolozsvári sporttörténetről. Mindezek ellenére elemezni kell ezen kiadványokat két szempontból: a tartalom megbízhatóságának ellenőrzésével meggyőződhetünk a kiadványokban szereplő adatok helyességéről, ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet a hiányos, (sokszor tudatosan) hibás adatokra.

A kolozsvári korcsolyázás történetét bemutató Gh. Ștefănescu és D. Șteflea *O sută de ani pe patine (Száz év korcsolyán)* című munka a kolozsvári korcsolyázók vallomásaira és fényképeire alapul, emiatt talán a legmegbízhatóbb ilyen jellegű román nyelvű kiadvány. A könyv értékes fejezetei bemutatják az első világháború előtti kolozsvári korcsolyaéletet, összehasonlítva más erdélyi és romániai városokkal.

A romániai sportéletet bemutató kronológia, Nicolae Postolache *Istoria sportului în România (A sport története Romániában)*, a román sporttörténet egyik alapmunkája, mindezek ellenére az 1920 előtti erdélyi (elsősorban kolozsvári) adatok hiányosak és pontatlanok. E pontatlanságok feltárásával nagy lépés tehető a XIX. századi kolozsvári sportélet történetének tisztázása felé, hogy ezek a téves adatok ne terjedjenek át más kutatásokra is.

A Kolozsvári CFR sportegyesület a régi Vasas, majd Kolozsvári Torna Club egyesület utóda, amely 2007-ben ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját. Az ünnepi kiadvány, Rus Ciprian és Cantor Zoltán *100% CFR-Centenarul unui vis (100% CFR-Egy álom 100 éves ünnepe)* című munkája, bemutatja az egyesület első 10 évének a fennállását, eredményeit, vezetőit és sportolóit is.

A romániai atlétika történetét mutatja be N. Mărășescu és L. Vințan *Atletismul românesc 1912-1972* (A román atlétika 1912-1972) című munkája. A Román Atlétikai Szövetség fennállásának első 60 évét bemutató kötet számos információt tartalmaz a két világháború közötti erdélyi atlétikaéletről. Ez a román sporttörténeti munka ismeri el elsőként a kolozsvári dr. Somodi Istvánt Románia első atlétikaedzőjeként.

1.2.2 Történelmi, kultúrtörténeti és helytörténeti kiadványok

Kolozsvár sporttörténetének a feldolgozásakor elsődleges elhelyezni ezeket az eseményeket a magyar történelemben, illetve Kolozsvár történetében. Hasonlóan elemezni kell azokat a helyi kultúr- és intézmény-történeti munkákat, amelyek segítségével számos sportesemény jellemezhető a helyi történelem eseményei szemszögéből. Emellett elemezni kell azon munkákat is, amelyek a polgári élet sajátosságait, illetve ezek elemzésének módszertanát dolgozzák fel.

A Magyarország történelmét XIV kötetben bemutató sorozatnak négy kötete is foglalkozik a dualizmus kori Magyarországgal. A *Magyarország története 1848-1890* második kötete bemutatja a dualizmus első negyedszázadát. Jelen kutatás számára kiindulópontot jelent a dualizmus első évtizedeinek a művelődését taglaló rész, amely bemutatja az oktatás-fejlődést, a közművelődési egyesületek történetét, illetve a tömegkultúra kialakítását. A *Magyarország története 1890-1918* első kötete bemutatja a dualizmus utolsó három évtizedét, amelyből jelen kutatás számára a kulturális megújulás, valamint a társadalmi struktúrák bemutatása bír fontossággal.

Az Erdély történetével foglalkozó kiadványok közül kiemelhető a Köpeczy Béla főszerkesztő által kiadott háromkötetes *Erdély története*. A három kötetes Erdély-történet a legfontosabb történelmi kutatás, amely bemutatja az évszázadokon át különböző államalakulatokhoz tartozó tartomány történetét (dák királyság, római provincia, Magyarország része, fejedelemség, Románia tartománya). A kötetben a szerzők feldolgozták Erdély őskori, ókori, népvándorlás-idei történetét, bemutatják a középkori magyar államban elfoglalt helyét, a fejedelemség jelentőségét, a Habsburg birodalmi tartomány eseményeit, a polgári Magyarország történelmében betöltött helyét, valamint a Trianon utáni időszakot. A kutatás számára jelentős a kiadvány harmadik kötete, amely bemutatja az erdélyi városok társadalmának jellemzőit a dualizmus

évtizedeiben. Köpeczy Béla szerkesztette az *Erdély rövid története* című munkát is, amelyből a dolgozat a magyar közhatalom 1918 utáni erdélyi megszűnéséről merít adatokat.

Erdély múltjának gazdag történelmét kíséri végig az első ezredfordulótól a második végéig (895-1990) Szabó Péter *Erdély képes története*, amely hangsúlyt fektet azokra az emberi értékekre, amelyeket Erdély szülöttjei alkottak a reformkorban, illetve a dualizmus korában.

Az első világháborút lezáró évek erdélyi eseményeit Raffay Ernő *Erdély 1918-1919-ben* című munkája mutatja be. A kutatás részletesen bemutatja Erdély egyoldalú elszakításának előzményeit és véghezvitelét, Kolozsvár megszállását, illetve a román királyi hadsereg berendezkedését.

A Kolozsvár történetével foglalkozó kiadványok közül Asztalos Lajos *Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattára* egyedi munka. Asztalos könyvében a kolozsvári utcák, terek, kertek, vizek, intézmények, létesítmények történeti adatait sorakoztatja fel. Munkája nem kimondott várostörténet, hanem egy helynevekre vonatkozó, történeti adatokban gazdag adattár, amely gazdag információanyagot tartalmaz a város sportlétesítményeinek történetéről is.

Kolozsvár történeti kertjeit mutatja be Fekete Albert *Kolozsvári kertek* című monográfiája, amelyek közül a Sétatér és a Múzeum-kert a kolozsvári sportélet színhelyei voltak. A könyv gazdag képanyaggal, térképekkel és összehasonlításokkal mutatja be Kolozsvár leghíresebb kertjeit. A közölt térképanyag alapján behatárolhatók a különböző sportlétesítmények helye, megközelítése.

A kolozsvári polgárok sétahelyének, találkozási pontjának történetét Kőváry László írta meg *A kolozsvári sétatér keletkezése és fejlődése 1812-1886* című munkájában. A sétatéren a XIX század első felétől léteztek különböző sportlétesítmények, különböző sportokat űztek az évtizedeken át itt, mint lovaglás, csónakázás, korcsolyázás, úszás, céllövészet. E munka bemutatja ezen sportlétesítmények történetét is.

Az 1872-ben alapított kolozsvári egyetem történetét bemutató mű, Gaal György *Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai*. Részletesen taglalja az intézet alapításának előzményeit, az alapítás folyamatát, résztvevőit, illetve az egyetem történetét, korszakokra bontva.

Emellett a könyv kitér az egyes karok tanárainak bemutatására is: honnan érkeztek, hova távoztak, milyen munkásságot fejtettek ki az egyetemen.

Makkai László munkája, *A kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története 1872-1919*, az első, az egyetem történetével foglalkozó mű, mely bemutatja az intézet történetét az 1872-es alapítástól az 1919-es kolozsvári működésének megszűntetéséig (illetve Szegedre történő átköltözéséig), bemutatja a karokat és tanszékeket, illetve az egyes tanszékeken tanító tanárokat. Emellett a kiadvány tartalmaz egy tanári arcképcsarnokot is.

Vincze Zoltán *A kolozsvári Farkas utca* című munkája Kolozsvár oktatási életének központját, az itt található intézmények rövid történetét mutatja be. Egy utcában három középiskola, egy egyetem, az első magyar kőszínház, az állami levéltár, illetve egy Mátyás korabeli gótikus templom található, melynek története fontos a jelen kutatás számára.

A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia története 1878-1895 című munka a millennium évében jelent meg. Az akadémia fontos szerepet töltött be a dualizmus kori Kolozsvár gazdasági szakember képzésében. Az akadémia vezetősége révén az intézetben kiemelkedő sportélet zajlott, ennek részleteit az említett mű mutatja be.

Számos kiadvány tért ki a magyarországi, illetve a kolozsvári polgári élet sajátosságaira, mindennapjaira. Gyáni Gábor és Kövér György, *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig* az első monografikus feldolgozása, kiteljesítése a szerzők korábbi szöveggyűjteményeinek. Az egyetemi társadalomtörténeti oktatást szolgáló szintézis előbb az alapfogalmakat határozza meg, szembeesíti a zömmel statisztikai forrásokkal. A konkrét elemzés a demográfiai, illetve a településszerkezeti változások vizsgálatával indul, majd a vagyon- és jövedelemszerkezet, valamint a rang- és presztízshierarchia mentén mutatja be a folyamatokat. A kultúra az életforma, a felekezetiiség, az etnicitás révén tagolja a társadalmat, a társadalom egészének dinamikáját a mobilitás vizsgálatok és élettörténeti elemzések rajzolják ki.

Hanák Péter *A Kert és a Műhely* című kötetében a kultúrtörténeti folyamatok szemszögéből mutatja be polgári életet, a polgári lakáskultúrától a munkásság

lakásviszonyaiig, a színháztól a kórházig, az operától az operettig, a valcertől a polkáig és a csárdásig, a művelt nagyvárosi elit mentalitásától a falusi szegénynép világlátásáig.

Kolozsvár kultúrtörténetével foglalkozó munkák közül Gyarmati Zsolt *Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán* című munkája a dualizmus kori Kolozsvár boldog hangulatát idézte fel, kiemelve a modernizálódó Kolozsvár jellegzetességeit, a városrendezést, a kávéházak és közéleti szerepük sajátosságait, a prostitúció szabályozását, illetve a polgári élet sajátosságait.

Erdély, a Bánság és a Partium 1848 és 1914 közötti gazdasági és társadalmi struktúráját és a polgárosodás folyamatát vizsgáló történelmi tanulmánykötete az Egyed Ákos *Falu, város, civilizáció*. A kötet szerzője vizsgálta azokat a társadalmi kereteket, amelyek a hagyományos falusi társadalomtól a nagyiramú városiasodáshoz vezettek, megteremtve a jólétet az első világháború előtti béke korszakában.

Kelemen Lajosnak, Kolozsvár talán legalaposabb ismerőjének, fiatal korában írott városkalauza, a *Kolozsvári kalauz*, megmutatja írójának teljes ismeretanyagát, tudását. A mű az első városbemutató, a XIX. század végi, XX. század eleji Kolozsváron vezet végig minket, bemutatja a város utcáit, épületeit, szobrait. E munka alaputatásként szolgált az 1903 után írott, Kolozsvárt bemutató munkák számára.

Nagy Péter (Grandpierre Emil) *Ó, kedves Kolozsvár* című lírai városkalauza egyedi kiadvány mindmáig. Múlt- és hangulatidéző könyv, amely nem csak a város legjellegzetesebb részeit mutatja be, hanem annak szellemét és a már elmúlt hangulatát is. A könyv bemutatja a XIX század végi Kolozsvár legfontosabb utcáit, tereit, kertjeit, de ezt nem történész szemmel teszi az író, hanem az ott rejlő hangulatot, szellemiséget eleveníti fel, s így képet alkothatunk, milyen hangulat uralkodott akkoriban egy utcában, egy kertben.

Gaal György *Kolozsvár. Millenniumi kalauz*ában a kultúrtörténész házról-házra vezetve mutatja be a történelmi Kolozsvár utcáit, tereit, házait – s ezeknek rövid történetét. A kötet tartalmazza a város rövid történetét dátumokban, valamint Kolozsvár történetével foglalkozó szakirodalom jegyzékét is. A kolozsvári Házsongárdi temető történetét, hírességeinek emlékeit Gaal György a *Tört kövön és porladó kereszt* című munkájában mutatta be. A lakosság tükre a temető – tükrözi az építkezési (és temetkezési) stílust, a család anyagi helyzetét, a társadalomban elfoglalt helyét, és sokszor a közösség halottjai iránti tiszteletét. A kincses város kincses temetőjében a

XIV. századtól temetkeztek, az évszázadok során szebbnél szebb síremlékekben nyugszanak a város előljárói, tanárai, mesterei, a nemesi családok tagjai, az egyszerű emberek.

Sas Péter Kelemen Lajos kolozsvári történész munkáiból kiindulva, korabeli képeslapok és fényképek alapján mutatta be Kolozsvár történetét, elemezve utcáinak, házainak, intézményeinek múltját. A *Mesélő képeslapok. Kolozsvár 1867-1919* című munka kitér a kolozsvári korabeli sportlétesítményekre is, gazdagon taglalja múltjukat, melyet korabeli képekkel tesz gazdagabbá.

Orbán István *Évgyűrűk a kolozsvári Báthory István Gimnázium múltjából (1773-1914)* az egyik kolozsvári patinás iskola több évszázados múltjának legfontosabb eseményeit mutatta be, kiemelve az értékteremtő munkát a jezsuita időszak végétől az első világháború végéig, a piarista időszakban. A könyv részletezi az iskola sportéleti eseményeit is a testnevelés oktatásának kezdeteitől.

1.2.3 Genealógiák, életrajzi írások

Minden helység történelmét meghatározóan lakószói is alakítják, s ez alól az évszázadok során Kolozsvár sem volt kivétel. A város múltját elemezve számos jeles, vagy ma már szinte feledésbe merült név kerül elő, melyeknek viselői szívügyüknek tekintették e város sorsát, s képességeikhez mérten megpróbáltak valamit tenni érte. Az ő munkásságuk vizsgálata fontos része a helyi sportélet kultúrtörténeti kutatásának is.

A dualizmus-kori Magyarország legnagyobb életrajzi műve Szinnyei József *Magyar írók élete és munkái*, amely 14 kötetben jelent meg. Szinnyei közel 30 000 író részletes életrajzát illetve kiadott műveinek felsorolását tartalmazza. Ez ma is forrásmunka. Valamennyi nyomtatott sajtóterméket, könyvet, kiadványt átnézett, s mindenki, aki akár egy cikket is közölt valamilyen témában, megtalálható lexikonában.

Jeles személyiségek életét bemutató munkák közül jelentős sporttörténeti értékkel bír az *Emlékkönyv dr. Haller Károly működéséről* című kötet. Dr. Haller Károly, Kolozsvár dualizmus kori meghatározó személyisége volt, jogász, egyetemi tanár, polgármester, politikus. Nevéhez kötődik a sétatér fejlődése, fák ültetése, az szobrok felállítása és a Főtér mai arculatának kialakítása. Mindemellett a sport elkötelezett barátja volt. Munkássága révén a kolozsvári sportélet kialakulásának és

fejlődésének meghatározó személyiségeként tartják számon. Életét a Kuszkó István szerkesztette emlékkönyv mutatja be.

Báró Wesselényi Miklósról számos munka jelent meg, közülük Trócsányi Zsolt *Wesselényi Miklós és világa az erdélyi reformkor vezéralakjának munkásságát elemzi a földbirtokos, politikus és sportember szemszögéből*. Sport terén Wesselényi a kolozsvári és erdélyi sportélet legnagyobb alakja, aki elhozta Angliából a modern, gentleman sport csiráját és elültette azt Kolozsváron és Zsibón. A munka gazdagon taglalja Wesselényi szerepét a magyar és erdélyi sportéletben, valamint hatását a kolozsvári ifjakra.

Számos emlékirat és napló tartalmaz részleteket a kolozsvári sporteletről. Újfalvy Sándor báró, Wesselényi Miklós barátja és vadásztársa, *Napló (1820-1848)* munkáját Wesselényi halála után írta meg. Történelmi jelentőségű naplójának egy része barátjának, Wesselényinek, életét mutatja be, külön hangsúlyt fektetve a báró, illetve Zsibó és Kolozsvár, sportéletére.

Gyulay Lajos mintegy 140 kötetes naplója, *Napló (1820-1848)*, a magyar irodalom legterjedelmesebb naplóisorozata. Az 1820-1848 közötti életét Gyulay 45 kötetben írta le, ennek válogatásából született meg a kiadvány, mely fontos adatokat tartalmaz a kolozsvári reformkor személyiségeiről, eseményeiről.

Bölöni Farkas Sándor naplói és feljegyzései két kiadványban jelent meg: *Utazás Észak-Amerikában*, illetve *Bölöni Farkas Sándor naplója*. Bölöni a kolozsvári Viadaliskola megálmodója és igazgatója volt. 1830-tól bejárta Németországot, Belgiumot, Nagy-Britanniát és Írországot, majd később az Egyesült Államokat. Utazásáról útinaplót készített, amelyben az elmaradt Magyarországot bírálta. Emellett fennmaradt egy naplótöredéke is, mely tartalmazza az 1835-1836-os években feljegyzetteket. Naplóiban több, a reformkori kolozsvári sportélettel kapcsolatos feljegyzést találunk.

Az *Öreg diák visszanéz*, a kolozsvári Római Katolikus Főgimnázium öregdiákjainak 1926-ban szerkesztett kiadványa, több tíz visszaemlékezést tartalmaz az iskolai éveikről, tanáraikról, iskolai eseményekről. Ezek közül több visszaemlékezésbe is találunk a kolozsvári és iskolai sportélettel kapcsolatos visszaemlékezéseket, gondolatokat.

1.2.4 Korabeli sajtókiadványok

A helyi és fővárosi sajtóban közel 140 éve találunk kolozsvári sportélettel kapcsolatos sportcikkeket, sporttárcákat, versenyeredményeket. A XIX. századi reformkori lapokban jelennek meg az első, a sportélet fontos kérdéseit boncolgató cikkek, tárcák. A kiegyezés utáni helyi sajtóban viszont már rendszeresen helyet kapnak a sportcikkeket, melyek versenyt hirdetnek, eredményeket mutatnak be, esetleg sporttal kapcsolatos problémákat vetnek fel. Az 1900-as évek elejétől aztán megjelenik az állandósult sportrovat, amely napról-napra tudósít a városban zajló, vagy a kolozsvári sportolókat érintő hírekről, eredményekről.

A helyi sajtóban több kísérlet is létezett a sportsajtó meghonosítására, sport témájú lapok alapítására és kiadására. Ám ezek a kiadványok általában rövid életűek voltak – volt amely csak néhány példányszámban jelent meg, volt viszont olyan kiadvány is, amely több évig is jelen volt a helyi sajtóban – viszont annál értékesebbek a bennük rejtett információk.

A fővárosi sportsajtó is gyakran foglalkozott a kolozsvári sporteseményekkel, a nagy példányszámú sportlapoknak (Herkules, Sport-Világ) helyi tudósítókkal rendelkeztek Kolozsváron, akik beszámoltak a város sportéletét meghatározó eseményekről.

Kolozsvári napilapok, periodikák:

- Erdélyi híradó, I-XXI (1828-1848), hetente kétszer jelent meg, főszerkesztői Kisszántói Pethe Ferenc (1828-1831), Méhes Sámuel (1832-1848) és Ocsvai Ferenc (1848) voltak.
- Vasárnapi újság, I-XV (1834-1848), megjelent minden vasárnap, főszerkesztő Brassai Sámuel volt.
- Magyar Polgár, I-XXXVIII (1867-1904), politikai napilap, tulajdonos és felelős szerkesztő K. Papp Miklós és örökösei voltak.
- Ellenzék, I-LXV (1880-1944), politikai és társadalmi napilap, tulajdonosa Bartha Miklós volt.
- Fényképészeti lapok, I-VII (1882-1888), havi közlöny, szerkeszti és kiadja Veress Ferenc.

Kolozsvári sportlapok:

- Sport, I-II (1876-1877), szerkesztette és kiadta Békéssy Károly.
- Kerékpáros turista, I-VI (1898-1903), az Erdély folyóirat kerékpáros melléklete, az Erdélyi Kárpát Egyesület kerékpáros szakosztályának hivatalos értesítője, megjelent időszakosan, szerkesztette Balogh Benedek.
- Erdélyi sportlap, I-II (1903-1904), a kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club hivatalos kiadványa, szerkesztette Sárpy István.
- Színház és sport, I (1908), megjelent hetente, szerkesztette ifj. Kiss Menyhért

Budapesti sportlapok:

- Herkules – 1884. április 3-án jelent meg az első száma, heti közlönyként, Porzsolt Kálmán és Jenő szerkesztésében. Nagy kedveltségnek és megbecsülésnek örvendett. 1888-tól havonta kétszer jelent meg. 1890-től fokozatosan elvesztette korábbi jellegét, cikkeinek, közléseinek legnagyobb része a lóversenyeket és az azzal kapcsolatos fogadásokat közvetítette. 1893-tól egyre kevesebb szám jelent meg, majd a lap eltűnt a magyar sajtóból. Hasábjain több kolozsvári sportírónak jelentek meg cikkei: Kuzskó Istvánnak, Felméri Lajosnak, Baintner Hugónak stb.
- Sport-Világ – sporthetilap, mely 1893 december 17-én jelent meg először Balogh Hugó szerkesztésében, aki egyben a laptulajdonos volt. Az 1890-es években többször tulajdonost és szerkesztőt váltott, majd 1901-től a Budapesti Torna Club érdekkörébe került. Szerkesztői közül kiemelkedik Hajós Alfréd és Speidl Zoltán. Pontossága és megbízhatósága nagy haladást jelentett a magyar sportsajtóban, több díszes kiadású albuma is megjelent. 1914 júliusában szűnt meg.
- Nemzeti Sport – sportlap, 1903 március 15-én jelent meg először, főszerkesztője dr. Nagy Béla volt. A sportújság hőskora az alapítással kezdődött, 1903-ban, s 1912 végéig tartott, amelyet mintegy hatesztendős átmeneti szünet követ. Az első világháború után felvirágzó aranykor, amely szorosán kapcsolható Vadas Gyula főszerkesztő nevéhez, 1944 karácsonyával zárul. A kommunista időszak alatt a lap Népsport néven jelent meg, majd az 1989-től újra régi nevével jelenik meg a sportnapilap.

2. Célkitűzések

Kolozsvár története a magyar történelem szerves rész, ugyanígy az erdélyi, ezen belül pedig a kolozsvári sporttörténet szerves része a magyar sporttörténetnek.

Munkám célja bebizonyítani, hogy Kolozsváron magas színvonalú sportélet zajlott a trianoni békekötés előtt. A város lehetőségeihez mérten minden sportot rendszeresen gyakorolni lehetett, ennek a feltételét egyesület, egyesületek biztosították.

- **elemezni a modern nyugat európai sport hatását a kolozsvári sportéletre, bemutatván azokat a személyiségeket, eseményeket, akik révén ez a kapcsolat kialakult és állandósult;**

A kolozsvári modern sportélet kialakulását meghatározták az erdélyi főurak, köznemesek nyugat európai utazásai által szerzett tapasztalatok. A legnagyobb hatást a sportéletre báró Wesselényi Miklós gyakorolta, aki már az 1820-as évek elején Angliában járt, és többek között tanulmányozta az ökölvívást, illetve edzett is.. Mellette fontos szerepet játszott Bölöni Farkas Sándor, aki útban Amerikába több időt töltött Franciaországban és Angliában, ahol szabad idejét sportolásra használta fel. Kiemelkedő munkásságuk a sport terén nem az egyéni eredményeikben rejlik: mindketten Erdélybe visszatérve a társadalmi sport meghonosodásán és fejlesztésén fáradoztak – vívóiskolát alapítottak és vezettek, lehetőséget biztosítottak a sportolásra a szegény, de tehetséges fiatalok számára. Munkásságuk eredménye a kolozsvári Viadaliskola megalapítása és fenntartása volt.

- **elemezni, hogyan alakult át a társadalmi sport (amely 1900-as évek előtt jellemzi Kolozsvár sportéletét) versenysporttá;**

A sportélet irányítói a sportegyesületek voltak, melynek vezetői arra törekedtek, hogy egy-egy sport elterjedjen a városban, szervezeten pedig egyre többen üzzék, így a rendezvények nyomán megnöttek a bevételek is. A helyi, illetve kerületi versenyek megjelenésével kialakult az a versenyszellem, amelynek hatására egyre többen edzettek egyénileg, illetve csoportosan. A budapesti sportegyesületek megjelenésének hatására Kolozsváron is megalakultak a helyi egyesületek, amelyek már szervezett keretben biztosították mindazok számára, akik versenyekre készültek. Néhány év alatt több

kolozsvári egyesület országos hírnévre tett szert, a kolozsvári sportolók közül pedig több világversenyt résztvevője került ki.

- **bizonyítani, hogy szoros összefüggés volt az iskolai és egyetemi testnevelés, valamint a városi sportélet között;**

A kolozsvári egyetem alapítása fontos szerepet játszott a helyi sportéletben is, hiszen 1872-től napjainkig az egyetemi ifjúság tömegbázist jelentett a sportegyesületek számára, a Kolozsváron tanuló ifjúság soraiból rengeteg híres sportoló került ki. Az egyetemi diákság mellett a tanári kar is fontos szerepet játszott a kolozsvári sportéletben, hiszen többen vezetőkként, szervezőkként vagy támogatókként aktív résztvevői voltak a korcsolya-, atlétika- vagy vívó-életnek.

- **bemutatni, hogyan fejlődött az egyetemi sportélet (KAC időszak, Vermes Lajos újjászervezésében, a XX. századi egyetemi sportélet);**

Az 1880-as években a kolozsvári atlétikai egyesület biztosította az egyetemi ifjúság számára a sportolási lehetőséget. Idővel ez az egyesület már nem felelt meg az elvárásoknak, így 1901-ben az egyetem akkori vívómestere, Vermes Lajos, szorgalmazta, hogy Kolozsváron is alakuljon egy egyetemi sportklub, a BEAC (Budapesti Egyetemi Atlétikai Club) mintájára. 1902-ben megalakult a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC), mely Magyarország harmadik egyetemi sportklubja volt, és amely hosszú ideig meghatározta az erdélyi sportéletet, atlétika-, labdarúgó-, illetve korcsolyázó-szakosztályaiból számos eredményes sportoló került ki. Az egyesület későbbi kiemelkedő versenyzője dr. Somodi István, a londoni olimpia ezüstérmes magasugrója volt.

- **elemezni az iskolai testnevelés fejlődését (tornatermek felépítése, tornaünnepélyek megjelenése, kerületi tornaversenyek, iskola-közi vetélkedők);**

Az 1868-ban kiadott új tanügyi törvény bevezette a kötelező tantárgyak közé a testgyakorlatot. Tornatermek és szakképzett tornatanítók hiánya miatt a legtöbb esetben az iskolák szerződést kötöttek egy helyi egylettel, melynek értelmében bizonyos anyagi térítés ellenében a tanulók a helyi egyesület helyiségében tornázhattak az egyesületi művezetők felügyelete mellett. A tanügyi reform után nem létezett tornaterem és tornatanító Kolozsváron sem, így a testnevelés oktatásának bevezetése 1872-ig

húzódott, amikor is a város előljárói szerződést kötöttek a Torna és Vívó Egylettel. E szerződés értelmében a város gimnáziumai számára (katolikus, református és unitárius gimnázium, a polgári felső iskola valamint a tanítóképző) tornatanítót és tornatermet biztosított az egylet, s így az 1872/73-as tanévtől megindult a testgyakorlatok oktatása Kolozsváron. Ez a szerződés 1896-ig volt érvényben, ezután a kolozsvári iskolák saját tornatanítókat alkalmaztak. Együttal megindult a tornatermek építésének időszaka.

- **elemezni a gazdasági fellendülés hatását a sportélet fejlődésére;**

Az 1867-es kiegyezés utáni időszak jelentette Kolozsvár számára a dinamikus fejlődés korszakát. A kiegyezés eredményeként ismét helyreállt Erdély és Magyarország uniója, minden körülmény adott volt a fejlődéshez. Az első világháborúig a város minden téren épült-szépült és modernizálódott: egyetem létesült, kórházak épültek, kialakult a Sétatér, a főteret dísztérré rendezték, megoldódott az ivóvíz, szennyvíz, csatornázás problémája. Emellett számos sportpálya, iskolai tornaterem, uszoda, kerékpárpálya stb. épült fel, amely lehetőséget teremtett a magas színvonalú sportolásra.

- **elemezni a trianoni döntés hatását a kolozsvári magyar sportéletre;**

Az első világháborúval és az azt követő politikai helyzettel, Erdély Romániához történő csatolásával, megtorpant a kolozsvári sportélet fejlődése. Az új vezetés egyik célja a modern, európai szinten álló kolozsvári magyar sportéletet megfojtása volt: a sportlétesítményeket a román állam vette át, majd fokozatosan kiszorították a magyar sportegyesületeket, a magyar sportolókat, legtöbbször, nem hívták meg a válogatottakba, az anyagi támogatások lecsökkentésével pedig a megszűnés szélére sodorták a klubokat.

2.1. A tudományos kutatás kérdésfeltevései

Kolozsvár sporttörténetének legfontosabb időszaka a XIX. század végi és XX. század eleji időszak. Az 1848 előtt még csak kialakuló sportélet hirtelen fejlődésnek indult az 1867-es kiegyezés után. Sajnos ez a periódus kevésbé kutatott, így helyi viszonylatban feledésbe merült, a Kolozsvár történetében is néhány évszámmal szerepel csak a kolozsvári sportélet. Ezért úgy érzem, hogy ezt, az eddig feldolgozatlan témát kutatni és elemezni kell a következő szempontokat figyelembe véve:

- **Testkulturális előzmények Erdély és Kolozsvár történetében**

A szervezett céllövészet már a XIV. században megjelent Kolozsváron. A vár tornyait különböző céhek védték – a polgároknak, a céhek tagjainak pedig szükségük volt a rendszeres edzésre békés időszakokban is. A Rákóczi-szabadságharc idején a fejedelem Kolozsváron megalapította az első tiszti iskolát, melynek alapszabályai közé belefoglalta a kor testkulturális elveit is. Az erdélyi arisztokrata családok udvarain lovagolni, vívni, szekeret hajtani, vadászni tanították a nemes ifjakat.

- **Az arisztokrácia hatása a sportélet kibontakozására**

A reformkori Kolozsváron a magyar sport hagyománya áthatott egy fiatal arisztokrata csoportot, akik hamarosan megalapozták a modern kolozsvári sportéletet. Példaképek voltak a kolozsváriak számára, a sport iránti szeretetüket sportintézményekbe, a sport népszerűsítésébe fektették, munkásságuk eredményeként a kolozsvári ifjúság is hamarosan üzni kezdte a vívást, az úszást, a csicsonkázást vagy a lovaglást.

- **Külső hatások a kolozsvári sportélet fejlődésére – külföldi utazások, külföldön tanulók**

A pelegrináció következtében számos erdélyi ifjú tanult Európa különböző egyetemén. A hollandiai egyetemeken tanulók már a XVII. századtól kapcsolatba kerültek a korcsolyázással, ennek egy ősbib formájával. Az Angliában tanulók megismerkedtek az atlétikával, akik pedig Franciaországban tanultak megismerték a magas színvonalon álló francia vívást. Hazatérve sokan kamatoztatták a nyugaton tanultakat, hozzájárulva az erdélyi, ezen belül pedig a kolozsvári sportélet fejlődéséhez.

- **A versenysport megjelenése Kolozsváron**

A versenysport a XX. század fordulóján jelent meg Kolozsváron budapesti hatásra, ekkor jelent meg a versenyzési igény is. A kisebb helyi versenyek fokozatosan kerületi jelleget öltöttek, majd 1905-től az országos szintű vetélkedők is megjelentek.

- **A kötelező testnevelés bevezetése az iskolákban**

Az 1867-es kiegyezés után Eötvös József kultuszminiszter megtette az első lépéseket a testnevelés ügyének rendezésére. Az új tanügyi törvény bevezette a testgyakorlatot a kötelező tantárgyak közé a községi elemi népiskolákban. Ezt a határozatot 1883-tól kiterjesztették a középiskolákra is.

- **A tanárképzés kezdetei, testnevelők, tornatanítók Kolozsváron**

A tanügyi törvény előírásainak értelmében megkezdődött a testnevelő tanárok képzése is az 1870-es évek elejétől. A tornatanítók képzését először a Nemzeti Torna Egylet végezte. A kolozsvári testnevelés fejlődésében fontos szerepet játszottak az országos hírnévvel rendelkező tornatanítók, mint Albert Károly, Vermes Lajos, László Gyula, Varga Sándor vagy Gerentsér László.

- **Sport témájú szakkönyvek és lapok megjelenése Kolozsváron**

A különböző sportok megjelenésével és fejlődésével párhuzamosan megjelentek a szaklapok, szakkönyvek is, melyek befolyásolták az adott sportok helyi fejlődését. Ilyen munkák jelentek meg az atlétika terén dr. Molnár Lajos vagy Gerentsér László tollából, az első kerékpár szakkönyvet pedig dr. Istvánffy Gyula írta. Emellett kerékpár-szaklap jelent meg Kolozsváron már az 1880-as években. Több, sporttörténeti munka is megjelent, ezek a munkák (Kőváry, Kuskó írásai) ma is értékes sporttörténeti dokumentumok.

- **Az egyletek és egyesületek megjelenése és hatása a sportmozgalomra**

A modern sportélet kialakulásának támpontjai a sportegyletek voltak. Fontos szerepük volt a különböző sportágak fejlődésében, rendszeres sportolási lehetőséget biztosítottak, versenyeket szerveztek, anyagi alapot teremtettek az építkezések, a sportszerek bevásárlására, valamint a pályák karbantartására.

- **A különböző sportok megjelenése és meghonosodása Kolozsvárt**

A Kolozsváron ismert és üzött sportok közül a vívás 1818-ban, a korcsolyázás – bár a középkor óta ismert - szervezetten 1871-ben, a céllövészet pedig – szintén szervezett keretekben – 1971-ben honosodott meg. A tornát elsősorban iskolai szinten üzték, az atlétika pedig az 1880-as évektől napjainkig meghatározta a kolozsvári modern sportéletet. Szintén az 1880-as években jelent meg a kerékpározás, míg a labdarúgás 1896-tól napjainkig nagy népszerűségnek örvend. Az úszás már a reformkor óta ismert volt.

- **Egyetemisták és a sport**

Az egyetem megalapításától a diákság köréből számos sportoló került ki. Az egyetemisták közül többen a korcsolya-egylet, az atlétika-klub, a céllövő-egylet tagjai voltak. 1895-től létezett egyetemi sportkör is, amelyet az egyetemi vívómester vezetett.

1902-től egyetemi sportklub is alakult városunkban (labdarugó, atlétika, úszó és korcsolyázó szakosztállyal).

- **Az iskolai sportélet**

A testnevelés iskolai bevezetésével egy időben megalakultak az első diáksportkörök, amelyekben a diákok az iskolai év végén tornaünnepélyek keretében torna bemutatókat tartottak, versenyeztek az iskolai elsőségért. Később ezek a versenyek városi, kerületi, majd országos jellegűek lettek. Emellett a versenyek mellett gyakran rendeztek egy-egy sportágban két iskola közötti vetélkedőket (helyi labdarugó, fűleslabda-mérkőzések, stb.).

- **A város fejlődése és hatása a sportra (pl. a Sétatér)**

Az 1867-es kiegyezés után a magyar társadalmat a polgárosodás, a modernizáció jellemezte. Az első világháborúig tartó időszak a legsikeresebb periódusa a helyi társadalomnak, az anyagi jólét lehetőségeket teremt az építkezésekre, a modernizációra, a városszépítésre. Kolozsváron ennek az időszaknak köszönhetően új tornatermek és sportpályák épültek. A kolozsvári Sétatér kialakulása fontos szerepet töltött be a sportélet fejlődésében is, hiszen a Sétatéren uszoda, lovarda, később pedig csónakázó tó és korcsolyapavilon működött.

- **Neves személyiségek – vezetők, szervezők, támogatók**

A sportélet fellendüléséhez nemcsak a nagynevű sportolók, edzők járultak hozzá, hanem olyan közéleti személyiségek, akik az élet más területein váltak híresekké, de önzetlenül irányították, támogatták a sportéletet. Arisztokraták, egyetemi tanárok, előljárók vállalták a részvényes, alapító, pártfogó szerepét, támogatásukkal különböző sportágak honosultak meg városunkban, és kiemelkedő eredmények születtek.

- **Sportpályák Kolozsváron**

A sport elterjedése Magyarországon, illetve Kolozsváron, valamint a gazdasági fellendülés anyagi alapot biztosított az egyesületek számára. A különböző sportágakat kedvelők száma egyre nőtt, ezért szükség volt olyan létesítményekre, melyek mind a sportolók, mind a nézők szempontjából megfelelő méretűek voltak. Ilyen létesítmények: a Tornavívoda, az első atlétika- és kerékpár-pálya, a sétatéri tó, a Lövölde és kertje, a városi sporttelep, az iskolák modern tornatermei stb.

Úgy érzem, érdemes vizsgálni, hogyan is függ össze a kolozsvári sport és a város társadalmi-, történelmi fejlődésével, kik azok a személyiségek, akik önzetlen

munkájukkal e fejlődést szolgálták. Ezen személyek érdemeit mindenképpen ki kell emelnünk.

2.2. A kutatás hipotézisei

A kutatás jellegéből adódóan a hipotézisek a források egyértelmű megerősítését, hiányosságait vagy megkérdőjelezhetőségét célozzák.

1. A rendelkezésre álló források alapján kijelenthető, hogy a dualizmus korában Kolozsváron üzött sportok sokszínűek, ezeket különböző egyletekben üzték, az egyletek vezetői, szervezői pedig hozzájárultak a különböző sportágak meghonosodásához, a pénzügyi alap megszerzéséhez és a sportlétesítmények kialakításához.

2. A források alátámasztják, hogy egy-egy sport meghonosodását meghatározták azok a szakemberek, akik Kolozsváron elsők között üzték az illető sportot, illetve ők meghatározó szerepet játszottak egy-egy sportegylet alapításában. Az alapítók szakértelme és elszántsága meghatározta a továbbiakban az egylet működését, hatással volt a rendezvényekre, az új tagokra és a későbbi vezetőkre. Így egy koherens vezetés és egy stabil anyagi háttér alakulhatott ki, amely következtében egy-egy sportág elterjedt a polgárok körében, illetve kialakultak azok a létesítmények, amelyek lehetővé tették a magas színvonalú rendezvényeket. Az egyesületek kebeléből országosan és nemzetközileg is híres sportolók kerültek ki.

3. A Kolozsváron üzött sportok olyan minőségi változáson mentek át, melynek következtében elkülönült az egyszerű polgári és a versenyszintű sport. A kezdetleges helyi versenyek országos szintű versenyekké nőttek ki magukat. Ezt egyrészt a polgári és a versenysport szoros kapcsolata, másrészt pedig a kiemelkedő eredményeket elért sportolók hatása határozta meg.

4. Az 1890-es évektől a kolozsvári középiskolák szintjén üzött sportok befolyásolták az egyetemi, illetve az egyleti sportéletet is. Az iskolai sportélet szoros kapcsolatban állott az egyetemivel, az egyetemi pedig szoros kapcsolatban állott az egyleti sportélettel. Az egyetemi sportklub alapítása után a helyi szinten üzött sportokat elsősorban itt üzték szakosztályi szinten. A kolozsvári egyetemi sportklub országos hírnévre tett szert, és meghatározta a városi sportélet fejlődését, lehetővé téve a magyar sportélet virágzását és további fejlődését az első világháború után is.

3. Módszerek

Kolozsvár sport-kultúrtörténetének felkutatása során meg kell találni mindazokat a nyomokat, amelyek segítségével közvetett úton megismerhetjük a múltat, az adott kor sporteseményeit. Ezeknek a nyomoknak a felkutatása több szálon történik: első lépésben elhatárolom a legfontosabb korszakokat, amelyekre bontható a kutatott periódus – reformkor, abszolutizmus évei, a kiegyezés, dualizmus kora. Ezeken a periódusokon belül fel szeretném tárni mindazokat a forrásokat, amelyek alapján körvonalazódnak a különböző korok sajátos mozgásszerveződési rendszerei. Emellett meg kell találnom mindazokat a forrásokat, amelyek alapján képet alkothatok a kor és az akkor élő emberek élet- és értékrendjéről.

A kutatott forrásmunkák alapján fel kell tárnom azt a fejlődési folyamatot, amelyet a kolozsvári sportélet végigjárt. A kutatás során fontos a letűnt múlt, valamint a letűnő jelen emlékeit felkutatni, hiszen egy jelenet szemtanúja (jelen esetben ez a tanúskodás, közvetett módon maradt fenn önéletrajzok, naplók formájában) egy könyv, egy leírás, egy régi kép mind olyan értéket képvisel, amelyet egy kor hagyott hátra, és amelyek alapján összeáll egy korkép.

A választott témakör feldolgozásánál a hangsúlyt elsődlegesen a sporttörténeti források felkutatására helyezem az alábbi módszerek segítségével:

- **Levéltári kutatások**

A levéltári kutatás munkám legnehezebb része, hiszen a kolozsvári Állami Levéltárban őrzött anyag elérése meglehetősen nehéz. Közel ötven éven keresztül működött az a rendszer, melynek feladata a trianoni béke előtti korszak kutatásának ellehetetlenítése volt. Az 1948-as államosítás után a magyar intézmények levéltári anyagát lefoglalták, összegyűjtötték az Állami Levéltárban, a legtöbbször még ma sem lehet hozzáférni. A Magyar Állami Levéltárnak a belügyminisztériumi határozatai megsemmisültek 1956-ban, a kolozsvári egyetem Szegedre történt költöztetésekor nem menekítették el az egyetem dokumentumait.

- **Múzeumok gyűjteményének felkutatása**

A kutatás megpróbálja pótolni mindazon szabályzatok, döntések, hivatalos beszámolók adatait, amelyek a levéltári anyagokban megsemmisültek, vagy amelyek felkutatása lehetetlen. A kolozsvári Egyetemi Könyvtárban, a budapesti Testnevelés- és

Sportmúzeum könyvtárában, illetve a kolozsvári egyházak levéltáraiban megmaradt dokumentumok felkutatásával és feltérképezésével egy hiteles képet alkothatunk mindarról, ami a kutatott időszakban zajlott.

A kolozsvári múzeumok – elsősorban a Történelmi Múzeum – kiállított anyagában gazdagon találunk sporttörténeti értékeket, sajnos ezeket az emlékeket is a szétszórtság jellemzi, hiszen ezek az emlékek, értékek általában külön kiállítási anyagok részei.

A Magyar Testnevelés- és Sportmúzeum anyaga kiindulópont kutatásomban, hiszen – szerencsére – terjedelmes anyag található itt a kolozsvári sportéletről. Fontos támpont a Mező Ferenc-hagyaték felkutatása, amely a kolozsvári sportéletről komoly fénykép- és dokumentumanyagot tartalmaz.

- **Az oktatási intézmények irattárának elemzése (a kolozsvári egyetem irattára, a felekezeti iskolák utódlíceumai irattárának felkutatása);**

Az oktatási intézmények irattárának legnagyobb részét az 1940-es évek végén átvette a kolozsvári Állami Levéltár. Mindezek ellenére az oktatási intézmények (többnyire eldugva) megőrizték hivatalos dokumentumaik egy részét. Emellett a régi dokumentumaikról készült másolataik megmaradtak, több esetben az eldugott iratokat az egyházi intézmények őrizték meg.

- **Lexikonok, enciklopédiák elemzése;**

A lexikonok, enciklopédiák információ-gyűjtemények, lehetnek általános, átfogó jellegűek vagy egy témakört feldolgozóak. Bár nem tartalmaznak részletesen információkat, a címszavak és rövid magyarázatok fontos támpontot jelentenek a kutatás során.

- **Monográfiák, emlékiratok, naplók elemzése;**

A sporttal kapcsolatos monográfiák, valamint a sportéleti szereplők emlékiratai és naplói általában rengeteg fontos információt tartalmaznak, viszont legfontosabb jellemzőjük a szubjektívizmus, ezért ez az elemzés kettős munkát igényel: egyrészt feltárni ezeknek a munkáknak a segítségével az egykoron megtörtént eseményeket, szereplőket, másrészt pedig szükséges ezeknek az információknak a hitelességét vizsgálni.

- **A korabeli sajtó elemzése;**

A korabeli újságokat két nagy csoportba sorolhatjuk: a sportújságok, illetve helyi újságok. Az 1880-as évektől megjelentek a sport témájú lapok, amelyek hasábjain a kolozsvári sportélet legfontosabb mozzanatairól is bőven találunk információkat. Kolozsváron az 1860-as évektől jelennek meg periodikus lapok, amelyben megtalálhatók a rövid sporttárcák is, míg 1910-től a kolozsvári napilapok állandó sportrovattal rendelkeztek.

- **Életrajzi adatok keresése – genealógiák, címerek;**

A sport és a meghatározó szereplői között szoros összefüggés van, gyakran egy életrajz rejt olyan információkat, amelyek lényegesek a sporttörténet szempontjából: pl. Meltzl Hugó egyetemi tanár életrajzában szerepel, hogy még idős korában is biciklin érkezett az egyetemre.

- **Meghatározó életpályák: egy kor bemutatása**

A történetírás modern irányzata az életrajzon keresztül történő korbemutató. A kutatott periódus meghatározó több kiemelkedő személyiség munkássága szemszögéből is. Ilyen személyiségek Dr. Somodi István olimpiai ezüstérmes, báró Jósika Lajos, a kolozsvári atlétika „atyja”, dr. Haller Károly, a „sportbarát polgármester” stb.

- **Fényképelemzés;**

A korabeli fényképek elemzése szintén fontos kutatásom szempontjából, mert Vermes Lajos, dr. Somodi István hagyatékából és más forrásokból komoly feltérképezetlen fényképanyag létezik Kolozsváron. Bár sok esetben a fényképeket egyszerűen mellékleteknek tekintik, a fényképelemzés segítségével fontos jellemzőket, személyeket, sporteszközöket és felszereléseket lehet azonosítani.

4. Eredmények

4.1 Sportélet a kolozsvári középiskolákban, egyetemen és az akadémiákon

4.2.1 Az iskolai testnevelés gondolata a XIX. században

Az iskolai testnevelés kérdése a XIX. század közepétől foglalkoztatta az oktatásért felelős vezetőket. A rendszeres testgyakorlatok jelentősége megosztotta a kor politikusait, így a bevezetését garantáló törvény többször is megbukott. Egyes vezetők a testnevelést a katonai előképzés lényeges mozzanataként kezelték, amely fontos értéket jelentett a sorhadsereg szempontjából. Minden polgár előbb-utóbb katona lett, így szükségét látták, hogy a fiatalokat felkészítsék erre a folyamatra. A másik megközelítés szerint a pedagógiai cél volt a legfontosabb, hiszen a XVIII-XIX. században, az urbanizáció, a polgárosodás idejében, a megváltozott életstílus követelte a mozgásigényt. (Szabó 1996, 6)

Az 1840-es években a haladó szellemű pedagógusok megtették javaslataikat az ifjúsági testnevelés biztosítására. A protestáns iskolák közül több helyen állítottak fel ekkoriban testgyakorló intézeteket, ez pedig pozitív példát jelentett a kor pedagógusai számára, akik közül Ney Ferenc, Mentovich Ferenc és Tavasy Lajos is cikkeket közölnek a testi nevelés fontosságáról. (Szikora 2004, 80)

A testnevelés gondolata a szabadságharc idején újraértékelődött. A pesti ifjúság 1848. március 17-én Vasvári Pál vezetésével megfogalmazta kéréseit, melyek között szerepelt a testgyakorlati intézetek felállítása is. (Földes, Kun, Kutassi 1977, 141) A honvédelmi szempontokból is lényeges kérdést 1848 nyarán az Egyetemes Magyar Tanügyi Kongresszuson is megvitatták, a javaslatokat pedig báró Eötvös József törvénytervezet formájában benyújtotta az országgyűlés el. A tervezet előírta az iskolák melletti testgyakorlati intézetek felállítását. Bár az alsóház jóváhagyta, végül a felsőház elnapolta a döntést, elsősorban a katolikus egyház és annak iskolái nyomására, akik fölösleges költségeket láttak e tervezetben. (Szabó 1996, 10)

A szabadságharc leverése után az osztrák kormány birodalmi szinten rendezte a testnevelés kérdését, és a gimnasztikát beiktatta a rendkívüli tantárgyak közé. A megvalósítás viszont az egyes iskolák lehetőségeitől függött. Kolozsváron a három

felekezeti gimnázium lépéseket tett a testgyakorlatok oktatásának érdekében. Az Unitárius Kollégium 1757-től játszóteret tartott fenn a diákok számára, amelyet a tanulók húsvéttól július 1-ig használhatták felügyelet mellett, az igazgató engedélyével. (Killyéni 2010, 64) A Református Kollégiumban az 1854-60 között többször kértek fel tanítókat a testgyakorlatok nyári oktatására. Karl D'André, Arndt Gyula, és Buráki Ferenc egy évben három-négy hónapig tanított, a diákok száma pedig sokszor 50 fölött mozgott. (Killyéni, Killyéni 2004, 14) A Katolikus Gimnázium Farkas utcai iskolaépületében az 1850-es évek végén alakítottak ki először kisebb tornatermet. Báró Jósika Lajos Nagyszebenbe való költözésekor a testgyakorlati eszközeit a gimnáziumnak adományozta.¹ 1859. október 10-én Haynald Lajos erdélyi püspök meglátogatta az intézményt és 70 forintot adományozott a „testgyakorda” felállítására, melyet még ebben a tanévben kiviteleztek az épület egyik tágasabb termében. A tornateremben fakultatívan tartottak testgyakorlat órákat, amikor összegyűlt a kellő számú diák. (Killyéni 2010, 66) Az 1860-as évek elején a középiskolás tanulók igénye lankadt, a testgyakorlat oktatása pedig ezután szünetelt.

A kiegyezés után lehetőség nyílt a testnevelés kérdésének a rendezésére is. Báró Eötvös József kultuszminiszter már 1867-ben kiadott egy rendeletet, amely a középiskolák szervezetére vonatkozott. Ez kimondta, hogy *a gimnáziumok osztályaiban a testgyakorlás, a tornászat minden tanulóra kötelezőleg, és pedig osztályonként a tanév egész folyamata alatt alkalmaztassék.* (Földes, Kun, Kutassi 1977, 173) Mivel a középiskolák több mint fele felekezeti jellegű volt, a testgyakorlatok oktatásával járó költségek pedig az intézményfenntartót terhelték volna, végül a miniszter az ellenállás elkerülése végett csak az elemi iskolák alsó és felső tagozatán, illetve a polgári iskolákban tette kötelezővé a testgyakorlatot. *Az 1868. évi XXXVIII. t.c. 55 §. n) pontjában kimondja, hogy a községi elemi népiskolákban köteles tantárgy a testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra... A 64. §. szerint a felsőbb népiskolába kerül be a testgyakorlat, tekintettel a katonai gyakorlatokra... A 74. §. a polgári iskolák részére írja elő kötelező tantárgyként a test- és fegyvergyakorlatot, s végül a 88. §. a tanítóképezdek kötelező tantárgyaként sorolja fel a testgyakorlatok tanításának oktatását.*²

¹ A kolozsvári Rom. Kat. Nyilv. Nagy-gymnasiumban 1857/8 tanév folytán tartott gyűlések némely lényegesebb határozatainak jegyzékéből

² VKM rendeletek tára 1868 I, 109 szám, 2. §., (Kun 1972, 149)

A testgyakorlatok bevezetésével párhuzamosan megszervezték a tornatanító-képzést is. Az oktatást 1868-tól a Nemzeti Torna Egylet (NTE) keretén belül szervezték meg, az első tanfolyamra 1868. november 15 és 1869. április 15 között került sor. A torna történetét Matolay Elek, az élettant dr. Torday Ferenc, a torna elméletét és gyakorlatát Bokelberg Ernő tanította, 1869-től pedig a vívást Keresztessy József oktatta. Az oklevelek elemi iskolai, algimnáziumi, polgári iskolai, főgimnáziumi, tanítóképzői oktatásra, illetve egyleti művezetésre voltak érvényesek. (Földes, Kun, Kutassi 1977, 180) Az első női növendéket 1880-ban vették fel.

Szakképzett tornatanítók, valamint megfelelő tornatermek az iskolák alig 5%-ban voltak, a legtöbb esetben szaktanítók, katonai múlttal rendelkező tanárok vagy pedellusok vállalták a testgyakorlatok oktatását. Gyakran egy iskola szerződést kötött egy helyi egylettel, amely értelmében bizonyos anyagi térítés ellenében a tanulók a helyi egylet helyiségében tornázhattak az egyleti művezetők felügyelete mellett. (Szikora 2004, 86)

Kolozsvár korabeli törekvéseit elemezve megállapítható, hogy a fent említett törekvések mind érvényesek. A tanügyi reform után nem létezett tornaterem és tornatanító, így a testnevelés oktatásának bevezetése 1872-ig húzódott, amikor megindult a helyi Torna és Vívó Egylet modern tornatermének építése.

A Torna- és Vívó Egylet tornaterme 1873-ra készült el. A város előjárói szerződést kötöttek az egylettel, amelynek értelmében a város gimnáziumai számára (katolikus, református és unitárius gimnázium, a polgári felső iskola valamint a tanítóképző) tornatanítót és tornatermet biztosított az egylet, s így az 1872/73-as tanévtől megindult a testgyakorlatok oktatása Kolozsváron. Az egylet szerződtette Nyárády Lajos tornatanítót a testgyakorlatok-, Tompa Károly (7. Képmelléklet, 229) vívómestert pedig a vívás oktatására. Nyárády Lajos néptanítói oklevelet szerzett, majd 21 évesen az NTE által 1871 nyarán rendezett tornatanítói póttanfolyamon szerzett oklevelet.³ 1884-ig tanított Kolozsváron.

A szerződés megkötésekor nagyszámú kolozsvári tanintézet diákja járhatott a Tornavívódába. Az iskolák közel 2000 forintot fizettek, az oktatási tárca újabb 2000 forinttal honorálta meg az egylet munkáját, amely vívótanfolyamokat vezethetett és

³ A Nemzeti Tornaegylet kebelében fennálló tornatanító-képző tanintézetben képesített tornatanítók és tanítónők anyakönyve. TF levéltára.

vívómesteri okleveleket bocsáthatott ki. A nyereséget az egyesület a helyi tornászás helyzetének javítására fordíthatta.⁴

A kolozsvári iskolák diákjai szép sorban vonultak a tanintézetüktől a Tornavívódába. A fegyelem ellenére néha nézeteltérés tört ki a különböző felekezeti iskolák tanulói között. Báró Petrichevich-Horváth Emil, a Piarista Gimnázium volt diákja, így emlékezett vissza az ilyen alkalmakra: *tanultunk, sokat tornáztunk s verekedtünk, legtöbbször az unitárius főgimnázium diákjaival. Nem azért, mintha velük különös ellenségeskedésben éltünk volna, de csak azért, mert ők estek az utunkba, midőn a „Tornavívóda”-ba jártunk torna- és vívóórákra. Ilyenkor a csendes Bolyai- meg Görbeszappany-utca önként kínálkozott ilyen alkalmi ütközetek megvívására.* (György 1926, 142)

Az 1870-es évek során országos szintű vitát váltott ki, hogy a testnevelést mennyire határozza meg a katonai jellege. A középiskolai testgyakorlat-tanítás problémáját végül Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter 1883-as törvénye szabályozta végérvényesen. A XXX. törvény egységes keretet teremtett a középiskolai oktatásnak, rendezte az iskolák (elsősorban a felekezeti) és az állam közötti viszonyt (tanrend, tanárképzés, felügyelet). A törvény bevezette az összes középiskolában a kötelező testgyakorlatot heti négy órában (2 óra délutáni játék).

Az 1880-as évek elején is a szakképzett oktatók hiánya jelentette a legnagyobb gondot, ezért 1881-től Budapesti (Budai) Torna Egyesület (BBTE), 1887-től a Budai Központi Tanítóképző is megbízást kapott a polgári iskolai és a tanítóképzői tornatanítók képzésére. (Szikora 2004, 92)

Ez a hiány érződött az oktatásban is, hiszen 1867-ben 1633 tanítót alkalmaztak országosan, ezek száma 1882-re 2430-ra nőtt, de közülük csak 59,8%-a rendelkezett tornatanítói oklevéllel. 1886-ra már 2900 tornatanító működött, 75,6%-as okleveles képesítésű volt. Számuk így is országos szinten alacsony volt.

A kolozsvári tornatanítás helyzete is súlyos volt, hiszen az egész városban egy tornatanító oktatott. Albert Károlyt (7. Képmelléletek, 234) 1884-ben alkalmazták, kiváló atléta és kerékpáros volt. A nyolcvanas évek végén öt kolozsvári középiskolában összesen 1394 növendék tornászott heti 30 órában. Emellett *versenyzett, vezetett, írt, rajzolt, kirándulásokat tervezett.* (Kuszkó 1890, 24-26) Az 1890-es évek elején már 6

⁴ Ellenzék, 1896. augusztus 8.

tanintézet (katolikus, református, unitárius gimnázium, polgári fiúiskola, tanítóképző, kereskedelmi akadémia) diákjait tanította, a diákok száma 1500-2800 között mozgott évente, az óraszám pedig 36-40-re nőtt.⁵ Bár többször felfigyeltek az embertelen oktatási körülményekre, senki sem foglalkozott Kolozsváron a testgyakorlatok oktatási körülményeinek enyhítésével.

A Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) 1890. évi 1812 sz., illetve 48614 sz. rendeletei felhívták az oktatók figyelmét a játékok gyakorlására. *A játékok nagy pedagógiai értéke abban keresendő, hogy a test fejlesztésének és a szabad mozgásnak biztosítása mellett a szellemi munkában kifáradt növendékeket hasznos és kellemes módon szórakoztathatják, felvidámíthatják s idegrendszerüket újabb szellemi munka kifejtésének javára föltétlenül megpihentetik.* (Szabó 1996, 21) 1891-ben meghirdették a tanulók első országos tornaversenyét. Ez volt a kezdetet egy másfél évtizedes rendezvénysorozatnak, ekkor honosodott meg az országos vetélkedők mellett a kerületi és házi tornaverseny is, amely keretében elterjedtek az atlétika versenyszámok is. 1891-ben a VKM a tornajátékok, kirándulások és a korcsolyázás gyakorlására hívta fel a figyelmet, míg 1892-ben az úszásra és a fürdésre.

A korcsolyázás a kolozsvári diákok körében igen népszerű volt. A télisport nagy hagyománnyal rendelkezett (1872-ben alakult a Kolozsvári Korcsolyázó Egylet), a Sétatéren pedig rangos versenyek és rendezvények sorát bonyolították le. A legnagyobb gondot a drága belépőjegyek jelentették, ezért 1887-ben Szvacsina Géza későbbi polgármester javasolta, hogy a Tornavívoda kertjében alakítsanak ki egy állandó korcsolyapályát. Sajnos az ötletet 1896 decemberében sikerült csak megvalósítani, amikor Melitskó Frigyes főmérnök tervei alapján Endstrasser Benedek építész nekifogott a korcsolyapálya kialakításához. Az udvarban kutatóházat, kialakították a pályát, felépült egy melegedőszoba fogasokkal, illetve egy üveges fülke a nézők számára.⁶ 1897 januárjában már iringáltak, majd megnyitották a pályát a korcsolyázók számára.

A tornavívodai jégpálya, vagy mint akkoriban nevezték, a tornakerti jégpálya, elsősorban a diákok számára volt fontos, hiszen olcsó árakat biztosított. Nagyon sok diák nem engedte meg magának a sétatéri korcsolyapálya használatát, sokan emiatt a Szamos jegén vagy a város kisebb tavain, befagyott vizein korcsolyáztak, amely nem

⁵ Ellenzék, 1895. szeptember 30.

⁶ Ellenzék, 1896 december 12.

kis veszéllyel járt. Az új tornakerti pálya biztosította a legszegényebbeknek is a korcsolyázást, a bálokon való részvételt, a versenyzést, hiszen az alacsony árak mellett a legszegényebbeknek ingyenjegyeket is osztott a város. Nem csoda, hogy az 1901 februárjában rendezett jelmezes korcsolyaestélyen 340 tanuló vett részt, az ezt követő farsang pedig pompásan sikerült a diákok és szülei számára, 1905-ben pedig nagyszabású versenyt is rendeztek itt. Az estélyeken az udvart a magnézium-fényes lámpák világították ki.⁷

A tornakerti pálya mellett a tanintézetek udvarán is alakítottak ki pályákat. A *hiányok elenyésztetésére készítettük el a jégpályát, melyen nagy kedvteléssel korcsolyázott az iffúság* (Török 1896, 102) - jelentette ki 1895 telén a Református Kollégium akkori igazgatója. 1897-től évek hosszú során télen, a nagyudvaron, jégpályát alakítottak ki, mely nagyon népszerű volt a diákság körében. A tanítónőképző udvarán nyáron tenispályát alakítottak ki, télen pedig korcsolyázni lehetett. Versenyeket is rendeztek itt. 1906-ban nagyszabású gyors- és műkorcsolya versenyt rendezett az intézet, ahol az igazgatónő díjazta a legjobb korcsolyázókat.⁸

A szakképzett tanerő hiánya mellett nagy gondot jelentett a tornatermek és játszóterek hiánya. 1873-75-ben a Bokelberg Ernő vezette statisztikai összeírás szerint 181 középiskolából 79-nek nem volt tornahelyisége, a többi intézetben pedig szegényesen felszerelt helyiségben folyt az oktatás. (Kemény, Kovács 1899, 3) A helyzet javítása érdekében 1892-ben a VKM 6125. sz. rendelete kimondta, hogy az újonnan épülendő iskolaépületekben a tornaterem alapterülete legyen legalább 240 m², szélessége 8-9 méter, magassága 6 méter. A tornacsarnok mellett legyen öltöző és illemhely. (Szabó 1996, 23)

Az országos versenyekkel párhuzamosan a kilencvenes években megindultak a kerületi versenyek is. Kolozsváron az első kerületi versenyt Albert Károly testnevelő tanár rendezte 1894. szeptember 22-én.. Erről a versenyről a következőket jegyezték fel. *Kolozsvári kerületi tornaversenyt küzdötte végig 1894 szeptember 22-én 13 intézet 433 tanulóval. A Tornaügy tudósítása szerint az egyes intézetek tanulói, kiknek száma 24 – 48 között váltakozott, mind egyenruhában voltak s a tornavivoda-intézetben gyülekeztek, honnan katonazene mellett négyes sorokban vonultak föl a versenytérre. A versenyen*

⁷ A tornakerti korcsolyázást az Ellenzék napilap cikkei mutatták be: 1898. február 14, 1901. február 14, 1905. február 20.

⁸ Ellenzék, 1906. február 5.

részvtettek a következő intézetek: 1. Aradi állami főreáliskola (39). 2. Csíksomlyói r. kath. főgimn. (24). 3. Kolozsvári r. kath. főgimn. (37). 4. Kolozsvári unit. főgimn. (30). 5. Kolozsvári ev. ref. főgimn. (35). 6. Kolozsvári áll. tanítóképezde. (40). 7. Kolozsvári keresk. akadémia (40). 8. Nagyenyedi ref. főgimn. (27). 9. Nagyváradi r. kath. főgimn. (15). 10. Székelyudvarhelyi m. kir. állami főreáliskola (36). 11. Székelyudvarhelyi r. kath. főgimn. (24). 12. Temesvári m. kir. állami főreáliskola (40). 13. Temesvári r. kath. főgimn. (48). A versenytér megfelelt rendeltetésének: 200 méter hosszú s 70 méter széles.

A tornaverseny a meghatározott szabadgyakorlatokkal kezdődött. Ezek befejeztével következtek a versenyek, ezen élén a rendgyakorlatokkal. Ezekben kitűntek a temesvári ifjak katonás lépésükkel, ügyes testtartásukkal s precíz mozdulataikkal. A szerekekkel való szabadgyakorlatokban a székelyudvarhelyi főreáliskola 7 kilós vasbotokkal, az aradi főreáliskola fabotokkal, a nagyenyediek buzogányokkal, a nagyváradiak hosszú rudakkal mutattak be ügyes gyakorlatokat. – A szabadgyakorlatok után következtek a gyakorlatok szereken. Ezek után súlydobás, majd kötélhúzás következett, amely derült hangulatot idézett elő a közönség körében.

A szertornázásban, súlydobásban és futásban a következő intézetek tanulói nyertek díjakat: A nagyenyedi kollégium 12 díjat, a székelyudvarhelyi m. kir. áll. főreáliskola 6 díjat, a kolozsvári kereskedelmi akadémia 6 díjat, a temesvári m. kir. áll. főreáliskola 5 díjat, az aradi áll. főreáliskola 5 díjat.

A verseny után a győzők és legyőzöttek közötti szoros barátság lépten-nyomon kifejezést nyert a különböző intézetek tanulói között. A nagyszámú közönség szeretettel nézte őket és hálát érzett kincses Kolozsvár igaz magyar lakossága iránt, amely keblére fogadta az ifjakat s magyaros vendégszeretettel tette kellemessé minden percüket. – Ovációban részesült Albert Károly kolozsvári tanár is, aki az egész versenyt rendezte. (Siklóssy 1929, 175)

A kolozsvári középiskolák gondjai 1895-ben tetőztek, amikor Albert Károly tornatanár megbetegedett, majd hamarosan elhunyt. Ez emberfeletti munka siettette szervezete elhasználását és idő előtt sírba vitte a jeles férfit. Izületi csúzból keletkezett szívbajjal küszködött évek óta. Az orsz. torna-ünnepélyre való előkészülettel járt

*megeőltetés siettette a katasztrófa bekövetkezését*⁹ – számoly be a helyi sajtó. A helyi Torna- és Vívó Egylet szerződtette Gspann Károly tornatanítót Albert helyére.

Az 1896-os millenniumi év sport szempontjából is jeles eseménnyel bírt. Június 2-3-án került sor az országos iskolai tornaversenyre a fővárosi Millenárison, ahol az ország minden részének középiskoláiból gyűltek össze a versenycsapatok. A résztvevő diákok és tanáraik június 2-án a Károly-kaszárnya udvarán gyülekeztek, és zene kíséretében az Andrássy úton vonultak fel a Millenáris felé. A versenyterén délután négy órakor nagy tömeg várta a királyt, akinek díszpáholya előtt felvonultak az ifjú diákok. A király köszöntése és a Himnusz eléneklése után Szedlacsek tornatanár irányítása mellett az ötezer diák szabadgyakorlatokat mutatott be, majd az intézetek egyenként bemutatták katonai rendgyakorlataikat, buzogánygyakorlataikat és a szertorna bemutatójukat. Ezután a király a versenyzők közé sétált és üdvözölte őket, valamint az ünnepélyt rendező tanárokat. Az első nap a tornaversennyel fejeződött be, a király pedig az utolsó versenyző távozása után hagyta el páholyát, kifejezve meglepetését.¹⁰ Másnap atlétikai versenyek sorát bonyolították le.

Kolozsvárt csak az Unitárius Kollégium és a Tanítóképző csapata képviselte. Az unitáriusok 43 fős csapata igen szép eredményt értek el a versenyen. Nagy Miklós, az iskola VIII. osztályos tanulója, súlydobásban bronzérmes, Ürmösi Sándor, szintén VIII.-os tanuló, futásban bronzérmes, az iskola tornászcsapata pedig három díszoklevelet kapott, emellett a mintacsapatok közé sorolták. *Hazaérkeztükkor Kolozsvár város polgármestere jött a jeles tornászok üdvözlésére igen nagy számú közönség kíséretében. Az ifjúság itthon maradt része tanáraik vezetése alatt zeneszóval vonult ki társai fogadására s cserkoszorút fűzött a dicsőségesen hordozott lobogóra. Este társas vacsora volt a tornászok tiszteletére.* (Boros 1896, 15-16)

A Tanítóképző 26 fős csapata is felhívta magára a figyelmet. *A mi növendékeink tornaruhája volt: fehér, kerek tornászsipka kék csíkkal, világos kék tornaing, fehér, szélén sárga fém-rojtos derékkötő kendő, fekete posztó nadrág, fekete bőrcipő. Versenygyakorlataikat a magukkal vitt vasbotokkal hajtották végre.* (Paal 1896, 7)

A nehéz anyagi viszonyok miatt dr. Haller Károly, a Torna- és Vívó Egylet elnöke 1896-ban javasolta a tanintézeteknek a testgyakorlatok oktatására kötött szerződés felmondását. A döntést több tényező figyelembe vétele után hozták meg:

⁹ Ellenzék, 1895. szeptember 30.

¹⁰ Sport-világ, 1896. június 7.

- Az intézet tornatanára képtelen egyedül négy tanintézet diákjait oktatni, ezért javasolták, hogy a tornatanítót szerződtesék a tanintézetek.
- A tornatanítás iránt egyre nagyobb elvárásoknak és követelményeknek kell megfelelni, amit egy tornatanár képtelen megtenni.
- A Tornavívoda méreteiben kis terem, a szabályzat szerint maximum 65 növendék lehetett jelen az órán, ennek ellenére sokszor 150 diák tornászott egyszerre.
- A kolozsvári iskolák nagyobb része új iskolaépületek felhúzását tervezte, ezért új tornatermek létesülnek, amelyeket az új szabályoknak megfelelően alakítanak ki.
- A Torna és Vívó Egylet anyagi háttere megrendült, a torna oktatásáért fizetett csekély összegek miatt az egylet már nem tudta fenntartani magát és adóságot halmozott fel.
- Az egylet elvesztette a vívómesteri oklevelek kibocsátási jogát, emellett az állami támogatást is visszavonták.¹¹

Az 1896/97-es tanévtől a kolozsvári tanintézetek egyénileg oldották meg a tornatanítást, megkezdődött a saját tornatermek építése, játszóterek kialakítása és tornatanítók alkalmazása.

4.2.2 Az iskolai testnevelés a századfordulótól az első világháborúig

A testnevelés oktatásának magyarországi helyzetét 1897-98-ban Kemény Ferenc (a Nemzetközi Olimpiai Bizottság alapító tagja) és Kovács Rezső mérték fel. Az eredmények alapján a szakemberek valós képet alkothattak arról, hogy milyen az iskolák berendezettsége, a tornatanárok mennyire szakképzettek, illetve milyen terjedelmű és minőségű oktatás folyik a magyar középiskolákban.

A felmérés szerint a 194 középiskola közül 147-nek volt tornaterme vagy szobája, ezek közül 29 nem a saját termét használta. A termek méretét tekintve 26 iskola terme nagyobb volt 240 m²-nél (1892-ben a VKM ezt az alapterületet jelölte meg az alsó határnak az újonnan kialakított tornatermek esetében), 17 terem alapterülete pedig a 100 m² sem érte el. Öltöző és mosdó alig 21 iskolában volt. A szabadtéri létesítmények

¹¹ Ellenzék, 1896. augusztus 8.

szempontjából 122 középiskolának 800 m²-nél nagyobb udvara, játszótère volt, további 31 rendelkezett 400-800 m² közötti udvarral, 27 középiskolának nem volt udvara, míg 4 intézet nem közölt adatot. 153 intézetben egyetlen tanár tanította a testgyakorlatokat. (Szabó 1996, 29-30)

A felmérés eredményei pozitív képet mutattak a testgyakorlatok oktatását illetően, hiszen Magyarország-szerte ezidőben kezdődött meg az új iskolaépületek építése, amelyekkel együtt modern tornatermeket és játéktereket is kialakítottak. Kolozsváron a századforduló előtt csak a Katolikus Főgimnázium építtette fel az új tornatermet, 1892-ben, az intézet főtanhatósága rendelete alapján. Az építkezés költsége 7.122 forint volt. (Orbán 2004, 76) Az 1909/10-es tanévben az iskolaorvos felhívta az iskola elöljáróságának a figyelmét, hogy a tornaterem méretei, mellékhelyiségei és berendezése nem felelnek meg a követelményeknek. (Orbán 2004, 98) A közelgő háború miatt a tornaterem átalakítása elmaradt.

A Torna- És Vívó Egylettel kötött szerződés felmondása után a kolozsvári iskolák egyénileg kerestek megoldást a testnevelés biztosítására. A legjobb helyzetben a Katolikus Főgimnázium állt, ahol volt tornaterem, így Gspann Károlyt felkérték az 1896/97-es tanévre is. Az 1897/98-as tanévtől az iskola elöljárósága a Ferenc József Tudományegyetem torna- és vívómesterét, Vermes Lajost kérte fel az oktatásra. A tornatanár helyzetét könnyítette, hogy a két intézmény egy utcában, egymással szemben volt. Vermes az 1903/04-es tanévig tanított az intézetben. Ezután az egyetem új vívómesterét, dr. Gerentsér Lászlót kérték fel, aki az 1906/07-es tanévig vállalta az oktatást. A Katolikus Főgimnázium 1907/08-ban alkalmazott először saját tornatanárt Mócsy Antal személyében. (Kroll 1908, 89)

A Tanítónőképző új épületének munkálatai 1892 őszén kezdődtek el, Herczeg Zsigmond budapesti építész tervei szerint. A munkálatot Maetz Frigyes, majd utóda, Endstrasser Benedek cégei végezték, és 1894 augusztusára adták át. (Asztalos 2004, 300) Az intézmény tágas játszótérrel rendelkezett, ahol nyáron teniszezni, télen pedig korcsolyázni lehetett.

Az Unitárius Kollégium az 1896/97-es tanévben Vermes Lajos egyetemi tornamestert kérte fel az oktatásra, majd az 1899/1900-as tanévtől László (Lassel) Gyulát alkalmazta intézeti tornatanítónaként. Ekkor már tervben volt az új iskolaépület felépítése.

A Református Kollégium is Vermes Lajost kérte fel a testgyakorlatok oktatására az 1896/97-es tanévben. *Terveztünk tornacsarnok építését is, és tanulmányokat tettünk e tekintetben, de részint az anyagi erő elégtelensége miatt, részint mert a fő iskolai épület terve még nem volt véglegesen megállapítva, ez évről elhalasztottuk a terv keresztül vitelét. A tornatanítás ideiglenesen tágas játszó terünkön folyt Vermes Lajos egyetemi tornamester szakszerű vezetése mellett, az ő saját tornaeszközei és az egyetemi felszerelések igénybe vételével. A téli hónapokban a játszó téren létesített tágas jégpálya minden tanítványunknak bő alkalmat nyújtott a testedző sport gyakorlására. Tanítványaink csaknem kivétel nélkül fel is használták a kedvező alkalmat...* (Killyéni, Killyéni 2004, 20) Vermes két évet tanított a kollégiumban, az 1898/99-es tanévben pedig egyetemi segédje, Garzó Béla vállalta az oktatást.

A Tanítóképző Gspann Károly távozása után Tarján W. Gyula tornatanítót alkalmazta a testnevelés és a kézimunka oktatására. Tarján 1870-ben született Hosszúfaluban, és a Nemzeti Torna Egylet 48. tornatanítói tanfolyamon szerzett oklevelet, Garzó Bélával egy évfolyamon.¹²

A kolozsvári iskolák közül a Polgári Fiúiskola helyzete volt a legrosszabb. Az intézet diákjai számára a testgyakorlatot Körösy József ev. ref. elemi iskolai tanító oktatta 15 éven keresztül a Tornavívodában. (Deme 1911, 18) Az 1911/12-es tanévtől nincs adat a tornatanítóról, 1914-től pedig László Gyula, az unitáriusok tornatanítója, szerepel mint óraadó tanár.

1899-ben a VKM heti 2 órára csökkentette a testnevelési órák számát, emellett előírt egy óra kötelező szabadtéri játékdélutánt, illetve elrendelte, hogy minden iskolának egy minimum 2000 m²-es játéktérrel jelöljön ki a városi tanács. Ezen intézkedések hatására az első világháborúig a magyarországi középiskolák többségében kialakították a tornatermeket, ám a helyzet rendkívül rossz volt a polgári iskolák esetében, ahol országos szinten alig 20%-nak volt tornaterme. A népiskolákba csak elvéve építettek tornatermeket. A helyzet hasonlóan rossz volt a játéktereket illetően, a vidéki középiskolák 50%-a, a polgári iskolák 30%-a rendelkezett csak megfelelő játéktérrel. Budapesten és a nagyvárosokban az emelkedő telekárak ellehetetlenítették a játékterek számának elszaporodását. (Földes, Kun, Kutassi 1977, 177)

¹² A Nemzeti Tornaegylet kebelében fennálló tornatanítóképző tanintézetben képesített tornatanítók és tanítónők anyakönyve 1892. TF levéltára.

A kolozsvári iskolák helyzete is nagymértékben igazodott az országosan észlelhető helyzethez. A felekezeti gimnáziumok tudták a leghamarabb az új iskolaépületek építkezését megkezdeni, így itt szerelték fel leghamarabb a modern tornatermeket. Ezután következett a tanítóképző, a polgári iskola tornatermének kialakítása már nem került sorra az első világháború kitörése miatt.

A református és unitárius kollégiumok építkezései szinte egyidőben kezdődtek meg. Az Unitárius Kollégium új épülete 1899 és 1901 között épült Pákey Lajos tervei alapján, Reményik Károly cégének kivitelezésében. Az új iskolaépület földszintjén kapott helyet az intézet árkados tornaterme, melyhez öltöző és karzat is tartozott. A karzatot hosszabb ideig játékhelyiségként és tekepályaként használták. (Killyéni 2010, 64)

A Református Kollégium vezetősége bizottságot jelölt ki egy állandó tornacsarnok építési tervének elkészítésére. *Terveztünk tornacsarnok építését is, és tanulmányokat tettünk e tekintetben, de részint az anyagi erő elégtelensége miatt, részint mert a fő iskolai épület terve még nem volt véglegesen megállapítva, ez évről elhalasztottuk a terv keresztül vitelét. A tornatanítás ideiglenesen tágas játszó terünkön folyt...* (Sárkány 1897, 129)

1899 márciusában a kollégium gazdasági felügyelője 2000 szekér földet és törmelékkel hordatott, és feltöltette a tornaudvart a kollégium épülete mögött. Júniusban a kollégium vezetősége felkérte Kápolnai Lajos építésszt a tornacsarnok felépítésére. Kápolnai elkészítette a terveket, s júliusban megkötötték a vállalkozó cégekkel a szerződéseket. A várt kiadások értékét 13064 forint 60 krajcárra tervezték. Ebből az összegből 6073 forint 86 krajcár képezte a tornaterem építésére tett adományok végső összegét, míg a fennmaradó összeget a közalapból szerették volna kölcsönkérni évi 5%-os kamattal. A tornaterem helyének a kollégium háta mögött levő, a tanárok által használt kertek egy részét jelölték ki. (Killyéni, Killyéni 2004, 22-23)

Az 1899-es tanévnyitóra már majdnem készen állott a csarnok. Dr. Sárkány Lajos igazgató évnyitó beszédében így hívta fel rá a figyelmet: *De hova lett a játszó téren felhalmozva volt építő anyag? Díszes épület lett belőle az eddigi tanári kertek helyén. Vajon mi lehet ez a szép nagy épület, melynek görögstylű oszlopos homlokzatát már megbámultuk séta közben Torda-utca felől? Ez bizonyára a rég emlegetett tornacsarnok, stylszerű külseje is arra vall. Bizony tündéri gyorsasággal emelkedett föl.*

Június végén még hozzá sem kezdtek és most már készen áll a tanulók befogadására.
(Sárkány 1900, 2)

1899. november 24-én az építkezés befejeződött, a városi tanács megadta a használatbavételi engedélyt, és Spániel Vincze tornatanár már e korszerű teremben tartotta óráit. Az építkezési költség 28.900 korona volt, emellett a tornaterem szertárát 574 darab tornaszerrel szerelték fel 3.000 korona értékben. A tornaterem szertárában a kor legmodernebb tornaeszközeit szerezték be: felállítható amerikai nyújtó, acélnyújtó, gyűrűhinta, kötélletra, lengőnyújtó, körhinta, mászókötel, mászórúd, korlát, gerenda, ugrósámoly, ugródeszka, kókusz-szőnyeg, labdák, súlyzók stb.

Az Állami Felsőbb Leányiskolában is sikerült a századfordulón megoldani a tornaterem és játéktér kérdését. Az intézetben az 1890-es években jelentősen megnőtt a tanulók száma, ezért az oktatási minisztérium új iskolaépület építését rendelte el. Az 1900/01-es tanévben új, modern épületbe költözött az iskola, melyet a Sétatér melletti Bánffy-kertben építettek fel. 1896. december 2-án a közoktatási tárca ajánlására megvásárolták a kertet 82.260 korona értékben, 1897-ben pedig Alpár Ignác műépítész elkészítette a terveket. Az építkezést 1899 tavaszán kezdte el a budapesti Haussmann cég, majd az Erdélyrészi Építő Társaság folytatta és fejezte be 1900 szeptemberében. (De Gerando 1901, 5)

Az új épület frontja a Sétatérre nézett, a tornatermet a két oldalszárny között helyezték el a kert felőli oldalon. A tornaterem tágas, világos, napfényes volt, öltözővel és szertárral, felszerelését úgy választották ki, hogy az megfeleljen a lányok tornatanításának. Szép kivitelezése és modern eszközei miatt az új tornatermet az épület egyik díszeként emlegették. (De Gerando 1901, 7)

A következő tanévre elkészült az intézet kertjének a kialakítása is. A két és fél hold nagyságú udvaron játszóhelyet alakítottak ki, amelyet fiatal gesztenyefákkal ültettek körül. Emellett helyet hagytak egy tenispálya kialakítására, ahol télen műjégpálya működtetése is lehetséges volt. (De Gerando 1902, 3)

1910. június 28-án Majláth G. Károly erdélyi r. kath. püspök jóváhagyta a Marianum, a Római Katolikus Tan- és Leánynevelő Intézet megnyitását, illetve a telekvásárlást az új iskolaépület számára. Az egyház építkezési kölcsönt vett fel ugyanazon év szeptemberében a Pesti Magyar Kereskedelmi Banktól, ötven éves lejáratúval. Ezután Hübner Jenő budapesti műépítész tervet készített, Spáda János

kolozsvári építőmester pedig megkezdte az intézet épületének felhúzását. (Hirschler 1912, 18-19)

A H alakú iskolaépület földszintjén alakították ki új rendszer szerint a tornatermet, amelyet templomként, díszteremként és színházként is lehetett használni. A terem szellőztetése és fűtése a kor legújabb technikájához igazodott, Kolozsvár egyik legnagyobb ilyen jellegű terme volt, rossz időben pótolta a játszóteret a bentlakó diákok számára. Az intézet udvarán, a Fellegvárra néző oldalon, alakították ki a hatalmas játszóteret és tenispályát, ahol télen korcsolyapálya is létesíthető volt. Hirschler 1912, 22) A tornaterem felszerelése 1.650 korona értékű volt, a játéktér betonpályájának kialakítása pedig 9.468 koronába került.

Legkésőbb az Állami Tanítóképző Intézetet új iskolaépületét emelték fel. Az iskola 1913. szeptember 1-én költözhetett be az új épületébe, amelyet közel 630.000 korona költségből emeltek. Az új épületet Nagy Károly budapesti építész tervezte, az építkezést pedig Reményik és Sebestyén vállalata kivitelezte.

Az épület földszintjén helyezték el a 148 négyzetméter alapterületű tornatermet, melyet modern eszközök beszerzésével alakítottak ki. A tornaterem padlója 5 centiméter vastag parafaréteg volt, melyre 7 milliméter vastag linóleumot helyeztek el. Az így kialakított burkolat zajtalan és rugalmas, nem csúszós, de meleg és hézagtalan lett. Emellett kellemes volt rajta a tornászás. A terembe a tornaszereket Lopos Gyula budapesti tornaszergyártótól szereztek be, a szokásos tornaszerek mellett a legújabb svéd tornaszereket is beszerezték. (Sarudy 1914, 12-20) Az épület első emeletén biliárd-szobát alakítottak ki.

Különös jó helyzetben volt a Farkas utcai református leányiskola, amely számára 1887-ben új, a kornak megfelelő épületet emeltek. Hamarosan felkapott intézmény lett a városi és környéki lányok számára, ezért Szász Domokos református püspök javaslatára az egyház haszonbér ellenében átadta az iskolaépületet a városnak és az 1896/97-es évtől állami polgári leányiskolává alakult az intézmény. Az állam kibővítette az épületet, és a századforduló körül megépítette a tornatermet, amely fölé 1912-ben könyvtárterem került. (Vincze 2003, 54-55)

A kolozsvári iskolákban észlelhető stabil tornászási és oktatási körülmények miatt a kinevezett tornatanárok ritkán távoztak intézetüktől. A Református Kollégiumban Varga Sándor 1901-től tanított haláláig, 1926-ig. Az Unitárius

Kollégiumba László Gyula 1899-től tanított nyugdíjazásáig, 1931-ig. A Római Katolikus Gimnáziumban Mócsy Antal 1907-től 1921-ig tanított. A tanítóképzőben Tarján W. Gyula az első világháborúig vállalta a testgyakorlatok oktatását. A Polgári Fiúiskolában Körösy József is az első világháború kitöréséig oktatott. Hasonló stabil helyzetet észlelhető a leányiskolákban is. A Felsőbb Leányiskolában Kiss Sarolta, a Marianumba Cserna M. Lujza mellett Makkai Erzsébet és Pércsi Etelka is hosszabb ideig oktatott.

Nagy hatással volt a kolozsvári iskolai sportélet fejlődésére az országos szinten rendezett versenyeken való részvétel. A magyarországi református kollégiumok diákjai számára kiírt versenyen, 1903-ban, figyeltek fel először Somodi Istvánra, a kolozsvári kollégium diákjára, akinek tehetségét tornatanára fedezte fel. Nagy változást hozott a Somodi életébe Varga Sándor, aki 1901 őszétől a Református Kollégium tornatanítója lett. Keze alatt az ifjú Somodi gyorsan fejlődött, és mind távolugrásban, mind magasugrásban és futásban az eredményei egyre jobbak lettek. 1903 tavaszán az érettségire készülő István részt vett a debreceni kerületi tornaversenyen, melyről dr. Török István igazgató eképp számolt be: *E tárgycsoportban szólok a debreceni kerületi tornaversenyekről. Az igazgató és a tornatanár vezetése alatt 24 növendék vett részt e versenyen, május 20. 21. és 22-én.*

Intézetünk növendékei most először szerepeltek a városon kívül torna versenyen s első szereplésük sikeres volt. Somodi István VIII. o. távolugrásért aranyérmet; staféta futásban elsőségért Török Pál VIII., Nagy Endre VII., Joó József VI. és Somodi István VIII. o. ezüst érmet; függeszkedésért Járai István VIII. és Székács József VII. osztályosok bronzérmet nyertek. Rákoczi libertást kapott a csapat kitűnő magatartásáért, ugyanezt kapta Székely Ferenc VIII. o. a füles labdázásban kifejtett ügyességéért. Kötélhúzásban is győzött a csapat, ezért az intézet kap oklevelet.

Varga Sándor kartársunk meglelégedéssel tekinthet a múlt évre. Kitartó fáradtságának méltó jutalmát nyerte meg a győzelemben s tanítványai szeretetében. (Killyéni, Killyéni 2004, 23-24)

Somodi István aranyérme óriási sikert jelentett a Református Kollégium számára. Nem sokkal később, június 13-án, Varga Sándor tornatanár megrendezte a kolozsvári református diákok testgyakorló körének tornaünnepélyét. Ez volt az a verseny, ahol felfigyeltek Somodira: megnyerte a síkfutást, a távolugrást 602 cm-es

eredménnyel, valamint a magasugrást 172 cm-es ugrással. Erről a versenyről később így nyilatkozott: *A riválisok és maguk a versenybirok kissé tamaskodva figyelték mozgásomat, hiszen fizikumom csöppet sem sejtetett jó atlétát. Igaz, eredményem elmaradt az országos rekordtól, és ma már mosolyra fakaszt, de a 172 cm-rel akkor még országos versenyt lehetett nyerni. Én annyit ugrottam, s ez a saison addigi legjobb eredménye volt. Ettől kezdve figyeltek fel rám* (Áros 2002, 155). Az 1903-as „első magyar bajnoki meetingen” (melyet az előbb említett kolozsvári versennyel majdnem egy időben rendeztek) magasugrásban Dános Árpád győzött 169 cm-es eredménnyel. Nyilvánvaló volt, hogy Varga Sándor nem csak felfedezte a kiemelkedő tehetségű sportolót, de a diákja korához képest már érett atlétaként lépett ki az iskolából, és már csak idő kérdése volt, hogy érettségi után betörjön az egyetemi sportéletbe.

1905-ben újabb nagyméretű országos iskolai versenyre utazhattak a kolozsvári iskolacsapatok. Az eseményre május 27 és 28-án került sor Budapesten, a Millenárison. Az ország középiskoláiból 6000 versenyző érkezett, akik az első napon a Hunyadi tér környékén gyülekeztek, majd a honvédszenekar játszotta indulókra felvonultak az Andrassy és Stefánia úton. A Millenáris dísztribünjéről a kultusz-, kereskedelmi- és honvédelmi miniszter, a képviselőház elnöke, államtitkárok, tanácsosok, képviselők követték az eseményeket. A díszfelvonulás után dr. Ottó József irányítása alatt a versenyzők közös szabadgyakorlatokat mutattak be, majd megkezdődtek a versenyek. A mintacsapatok és az egyéni összetett versenyek után a füleslabda és kótya vetélkedők zárták az első napot.

A második napon a Millenárist még jobban ellepték a nézők, a korabeli sajtó szerint ennyi néző még sohasem volt ezen a pályán. A felvonulást és a Himnusz eléneklése után a szabadgyakorlatok, futó-, mászó versenyek és kötélhúzás következett, a versenyt pedig a mintacsapatok bemutatói zárták. Az összetett csapatversenyt a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium csapata nyerte meg, a kolozsvári Református Kollégium csapata az előkelő 16., az Unitárius Kollégium pedig a 42. helyen zárta a versenyt.¹³

A századfordulón meghonosodott az évvégi tornavizsga. Egy iskola diákjai egy éven keresztül készültek szabadtorna bemutatókra, illetve a torna és atlétika versenyekre, majd az iskolai év befejezése előtt a tornatanár megszervezte a versenyt,

¹³ Sport-világ, 1905. június 4.

amelynek jellege, versenyszámai és lebonyolítása változott iskoláról iskolára, illetve tanárról tanárra. Ezeket a rendezvényeket nagy szeretettel követték a szülők, hozzátartozók és diáktársak. Fülöp Sándor egykori atléta, egyetemi tanár egyik visszaemlékezésében olvashatjuk: *Vizsgákon a tanulók adnak számot tudásukról. Kivétel a „tornavizsga”. Ott a testnevelő tanár „vizsgázik”. Munkájának eredményeit növendékei mutatják be. Oktatói-nevelői tevékenysége során ő látja meg a tanítványaiban lappangó tehetséget, ő válogatja ki és csiszolja őket látványos teljesítőképességre. Élsportolóink jórészt a középiskolai tornavizsgák fölfedezettjei.*¹⁴

Ezen rendezvényeknek hagyománya volt a kolozsvári iskolákban. A Református Kollégium az ifjúság részéről, a testgyakorlatok iránti kedv felköltése, évi működésének haladásának felmutatása céljából torna-ünnepélyt is rendez. Ez idei ünnepélyét jun. 7-én d. u. 4-től kezdve rendezte a következő műsorral:

1. Felvonulás.
2. Szabad gyakorlatok buzogányokkal.
3. Csapattornázás:
 - a) nyújtón,
 - b) korláton,
 - c) lovon.
4. Kötélhúzási verseny nekifutással.
5. Versenyek
 - a) nyújtón,
 - b) magas ugrásból,
 - c) korláton,
 - d) súlydobásból,
 - e) hosszú ugrásból.
6. Füles labdaverseny.

Az egyes versenynemekben kitűnt és az egész éven át szorgalmas és törekvő ifjakat a tanári kar érmeikkel jutalmazta és pedig a 4 első győztesnek ezüst, a következő 6-nak bronz érmeket adott. (Killyéni, Killyéni 2004, 28)

A Római Katolikus Gimnáziumban Gspann Károly rendezte 1896. június 21-én az első intézeti tornaversenyt az iskolaudvaron, a versenyszámok között katonai mű- és

¹⁴ Kézirat az Apáczai Csere János Baráti Társaságának sporthagyatékából.

rendgyakorlatok, illetve a szertornázás szerepelt. (Hám 1896, 11) Vermes Lajos az 1898/99-es tanévtől már az atlétikai próbákat is beiktatta. Az 1900/01-es tanév végén távolugrás, magasugrás, rúdugrás, 100 méteres síkfutás, súlylökés, súlyemelés, korongvetés és gerelyhajítás versenyszámok szerepeltek a programban. Emellett az igazgató engedélyezte a tehetséges vívók számára az egyetem által rendezett főiskolás torna- és vívóversenyen való részvételt. A következő években újabb próbák jelentek meg, a láncos vasgolyó hajítása, a zsámolyugrás, a kötélmászás, a függeszkedés kötélén, az ökölvívás, a tör- és kardvívás, a birkózás, a faláb-versenyjárás, a nyíllövészet, valamint labdarúgó-mérkőzések is szerepeltek a versenyszámok között. (Erdélyi 1901, 159) Dr. Gerentsér László egyszerűsítette az évvégi versenyek programját, így az 1904/05-ös tanévtől síkfutás, magasugrás, súlydobás és szertorna szerepelt. (Erdélyi 1906, 143-144) Mócsy Antal tornatanár is saját elképzelés szerint szervezte meg az évvégi tornaversenyt. *Az évzáró tornaverseny június 8-án d.u. 4 órakor az intézet udvarán folyt le a következő sorrendben és eredményekkel: I. Felvonulás, szakadozással zárt arcsorokban; arcsorok felbontása fejlődéssel oszlopokba négyes beosztással. II. Szabadgyakorlat kéziszerk nélkül négy ütemben. Részt vett 220 tanuló. III. Csapatornázás. Részt vett magas korlással, lóval, bakkkal és magas ugrással négy csoport egyenként 12 tornázóval. Fogoly játék. Játszották az I.A. és I.B. osztályok 12-es csapatokkal.* (Nemes 1909, 100-101) Ezután következtek a magas korlát, a gyűrű, a magasugrás, a súlydobás, a távolugrás, a síkfutás és a vívás vetélkedői.

A kolozsvári sporttelep 1911-es felavatása után lehetőség nyílt nagyszabású iskolaközi versenyek rendezésére. 1913-ban, illetve 1914-ben, dr. Szabó Dénes egyetemi tanár, a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club elnöke, javaslatára rangos iskolaközi versenyeket rendeztek. A verseny kezdetekor az egyes iskolák csapatai egyéni mezbe öltözve végigvonultak a pályán a nézők előtt, az előtornász vitte a csapat zászlóját az élen. Ezután megkezdődtek a különböző versenyek. Kötélmászásban, rúdmászásban, különböző futásokban, váltóban, valamint a magasugrásban is bajnokokat avattak. A versenyek labdajátékok vetélkedővel fejeződtek be (füleslabda, kótya és labdarúgás). Dr. Szabó Dénes vándordíjat is alapított: az iskolaközi versenyek összetett eredménye alapján a legtöbb pontot gyűjtő iskola csapata átvehette az általa adományozott selyemzászlót. A vándordíjhoz azt a kikötést tette, hogy az az iskola, aki háromszor egymás után, vagy megszakítással ötször elnyeri a zászlót, azt végleg

megőrizheti. E vándordíj mellett az alsóbb osztályosok számára ezüstserleget is adományozott az egyetemi tanár.

Az első versenyt 1913. június 1-én rendezték a városi sporttelepen. Beneveztek a katolikus, református és unitárius főgimnáziumok, valamint a tanítóképző, a kereskedelmi akadémia¹⁵ és a polgári iskola csapatai, közel 100 tanuló. A diákok a református kollégium udvarán gyülekeztek, innen végigvonultak a városon dob- és trombitászó mellett a sporttelepig (7. Képmelléklet, 304). A felvonulás és a Himnusz eléneklése után szabadgyakorlatok következtek katonazenére, majd a mintacsapatok tornabemutatója, ezután pedig az egyéni versenyszámok következtek. A versenyt az unitárius gimnázium nyerte 121 ponttal, második a református kollégium lett 114 ponttal. A verseny végén a versenyzők együtt vonultak el, élen a győztes csapattal, amely a selyemzászlót vitte. (Gál 1913, 193-197) A kolozsvári középiskolák versenye 1914 nyarán megszakad, a háború kitörése miatt a versenysorozat nem folytatódhatott tovább.

A magyar testnevelési mozgalomban a XX. század első éveiben újra aktuális lett a katonai előképzés kérdése. A tanterv megváltozott, az órák tanmenete elvesztette a katonai jelleget. A világban uralkodó háborús hangulat hatására többen úgy érezték, szükség lenne a katonai előképzésre. Szemere Miklós jelentős lépéseket tett, nevéhez fűződik a csoportlövész mozgalom. (Szikora 2004, 110)

A kolozsvári iskolákban bevezették a céllövészetet, mint rendkívüli tantárgyat, amelynek működését a honvédelmi miniszter 3420 sz. 1908. évi rendelete szabályozta. Az utolsó két évfolyam fiataljait általában a helyi ezred egy tisztje, illetve a torna- és egy katonai képzéssel rendelkező tanár képezték ki. A diákokat két csoportra, kezdőkre és haladókra osztották. A haladók éles töltényekkel végeztek céllövő gyakorlatokat, míg a kezdők az alapmozdulatokat sajátították el. A Református Kollégiumban például *előbb a fegyverrel és annak kezelésével, a töltési és tüzelési fogásokkal, célzási szabályokkal ismerkedtek meg; később gyutacs-lövésben gyakorolták magukat, állandó ellenőrzés és a szükséges gyakorló segédeszközök folytonos alkalmazása mellett a téli hónapokban az intézeti tornateremben, tavasszal néhány alkalommal künn a szabadban; az éles töltényekkel való lövésben pedig a 9 km.-re eső szászfenesi honvéd elemi lövőtéren.* (Killyéni, Killyéni 2004, 38)

¹⁵ A Kereskedelmi Akadémia számára mindig megengedték, hogy részt vehessen az iskolaközi versenyeken.

A Katolikus Gimnáziumban 1909-ben kezdődtek el a céllövő tanfolyamok. A tanfolyamot Bodor Sándor m. kir. honvéd hadnagy vezette, a gyakorlati oktatást pedig a szászfenesi lövőtéren Bán Ödön m. kir. honvédhadnagy végezte. A kolozsvári iskolák céllövészeti képzésének felügyeletéért Holényi János m. kir. honvéd százados felelt. Bodor Sándor képzései nagy népszerűségnek örvendtek a helyi diákok körében. A Katolikus Gimnázium évkönyve szerint *fáradságot nem ismerő buzgóságával, az ügy iránti lelkes szeretetével és az ifjúsággal szemben tanúsított férfias, vonzó és tiszteletet parancsolóan humánus fellépésével lelkesítette tanulóinkban a személye iránti rokonszenvet, valamint a tantárgy iránti szeretetet. Ily módon a kezdet nehézségeit könnyen legyőzve ismerte meg ifjúságunk, kellő számú honvéd altiszt segítségével s intézetünk két felügyelő tanárának támogatásával a céllövés elemeit.* (Nemes 1909, 85-87) Az 1913/14-es tanévben a Református Kollégiumban is ő vezette a céllövészetet, a tanfolyamának sikere, kiemelkedő eredményeinek híre pedig eljutott a honvédség vezetőihez. *A tél folyamán az egyik elméleti előadás alatt Farkas Sándor m. kir. honvéd százados úr meglátogatta a tanfolyamot s tanúja volt a tanfolyamot vezető főhadnagy lebilincselő, vonzó modorának.* (Killyéni, Killyéni 2004, 39)

Az Unitárius Gimnáziumban a kiképzést Kubay Lajos honvédszázados és Osváth Béla honvédfőhadnagy vezették megfelelő számú segédoktató altisztekkel, Koncz Rudolf és László Gyula tanárok felügyelete mellett. Az oktatást három részre osztották, a katonai gyakorlatok, a lövészet, illetve katonai vonatkozású előadások. (Gál 1912, 110-112)

A céllövő tanfolyammal párhuzamosan versenyeket is rendeztek mind iskolai, mind a helyi középiskolák szintjén. 1911. május 11-én Szászfenesen a város elöljárósága előtt szerepeltek a város diákjai, s Szigethi Ernő, a Református Kollégium tanulója, első díjként egy ezüst órát kapott. Nagy sikere volt a kirándulásoknak is, amely során *a terepen való tájékozódást, a hírszerzést, az elszállásolást, a kirándulások egészségügyi szolgálatát gyakorolták a tanulók igen kellemes formában s maguknak katonásan meleg ételt készítettek.* (Killyéni, Killyéni 2004, 39)

Az első világháború kitörése után a tornatermeket és az udvarokat átvette a honvédség és katonai célokra használták. A tornatanárok közül Mócsy Antalt és Varga Sándort besorozták. A Református Kollégium új iskolaépületében és tornatermében korházat, a Katolikus Gimnáziumban pedig kaszárnyát rendeztek be, itt sorozták be a

népfelkelőket, a m. kir. 21. honvéd népfelkelő gyalogezred tábori századát. (Orbán 2004, 101) A tornaórák gyakran elmaradtak helyiség és szakember hiányában. 1916 nyarán a VKM egy négyhetes tornatanítói képzést rendezett, a be nem sorozott tanárok közül ekkor többen képesítették magukat.¹⁶ 1818-tól a tornatanítás megszakadt, és csak a háború után indult újra.

4.2.3 Az egyetemalapítás és az akadémiák története

A kolozsvári tudományegyetem alapításának gondolata a szabadságharc idején, az unió kimondása után körvonalazódott először. Két elképzelés is megfogalmazódott akkor, az egyik szerint a kolozsvári felekezeti főgimnáziumok összevonásából alakulhatna meg az egyetem¹⁷, a második terv szerint a katolikus főgimnáziumot emelnék egyetemi rangra. (Gaal 2002, 33) A szabadságharc bukása után az egyetemalapítás kérdését elvetették.

Az 1850-es években Szebenben és Nagyváradon működött jogakadémia, 1863. augusztusában a király jóváhagyta a kolozsvári jogakadémia felállítását. A hároméves Császári és Királyi Jogakadémiát 1863. december 7-én nyitották meg Kolozsváron. Olyan jeles személyiségek oktattak itt, mint Berde Áron, Haller Károly vagy Groisz Gusztáv, akik országos szinten elismert szakemberek voltak. Az oktatás a Római Katolikus Fiúgimnázium Farkas utcai épületének a második emeletén folyt. 1866-ban az oktatást négy tanévesre bővítették, hogy a végzősök bármely egyetem doktori vizsgájára jelentkezhesenek. (Gaal 2002, 35)

A kiegyezés után ismét felvetődött az egyetem alapításának gondolata. Magyarországon nem működött elég felsőoktatási intézmény, szükség volt egy tudományegyetem indítására, amelyet Pozsonyban vagy Kolozsváron szerettek volna felállítani. Erdély aránylag távol esett a fővárostól, ezért báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter a Kolozsváron felállítandó egyetem ötletét javasolta. A miniszter 1869 őszi kolozsvári látogatásán határozott ígéretet tett a felállításra. (Makkai 1942, 3)

¹⁶ A Református Kollégium részéről Brüll Emánuel magyar-német és Illés Gyula magyar-latin-görög szakos tanárok végezték el a tanfolyamot, a következő másfél évben ők tanítottak, amikor lehetőség volt a tornaórák megtartására. (Killyéni, Killyéni 2004, 40)

¹⁷ Szabó József, az Orvos-sebészeti Tanintézet professzorának vezércikke az Erdélyi Híradó 1848. június 29. számában, melyet elsősorban az unitárius egyház ellenzett, akiknek a kolozsvári iskolájuk volt az egyedüli főgimnázium Erdélyben.

Eötvös a magyar felsőoktatás teljes reformját megindította: először a műszaki felsőoktatást rendezte, mely iránti igényt a gazdasági fejlődés hozta. A reformkori József-ipartanodát már a dualizmus előtt műszaki főiskolává fejlesztették, majd 1871-ben egyetemi rangra emelték. 1874-ben a zágrábi akadémia alapjára is egyetemet alapítottak. (Kovács 1987, 1410)

A kolozsvári felekezeti középiskolák, a két főiskola (Orvos-sebészi Tanintézet és Királyi Jogakadémia), illetve az 1859-ben alapított Erdélyi Múzeum Egyesület (EME) tárgyi gyűjteménye tekintélyes alapot jelentett az új egyetem számára. Emellett az 1867-ben megszűnt kormány szerv, a Főkormányzóság, épülettömbje is felszabadult. Végezetül figyelembe kellett venni, hogy az erdélyi diákok számára csak a távoli főváros jelentett továbbtanulási lehetőséget.

Báró Eötvös József 1870-ben benyújtotta törvényjavaslatát a magyar felsőoktatás átszervezésére, amelynek része volt a kolozsvári egyetem felállítása is. Betegsége és korai halála miatt a törvény elfogadása és az egyetem felállítása 1872-re maradt. A parlament többször elnapolta a törvénytervezet tárgyalását, végül Pauler Tivadar miniszter az uralkodóhoz fordult, aki, az országgyűlés utólagos jóváhagyásának reményében, 1872. május 29-én engedélyezte az egyetem megnyitását. Kiírták pályázatokat a tanári állásokra, a kinevezésekre pedig az 1872-es választások utáni új közoktatásügyi miniszter, Trefort Ágoston tett javaslatot. Az uralkodó kinevezte a 34 rendes és 5 rendkívüli tanárt, közben az országgyűlés 1872. október 12-én szentesítette a törvényt, így 1872. október 19-én a Katolikus Líceum dísztermében megtörtént az egyetemi tanárok eskütétele. Első rektorként Berde Áront, a Jogakadémia utolsó igazgatóját választották. (Gaal 2002, 42-45)

Az oktatás a beiratkozott 258 diák számára 1872. november 11-én indult meg négy karon: jog- és államtudományi, orvosi, bölcsészeti-, nyelv- és történelemtudományi, illetve a matematika és természettudományi karon. Az intézet első évtizedét a nehéz körülmények között végzett munka jellemezte. Az épületek és a tanításhoz szükséges segédanyag hiányzott, a tanárok nagy számban távoztak a budapesti egyetemek által meghirdetett állásokra.

A helyzet az 1880-as évtől kezdett rendeződni, amikor megindult az új épületek építése. Elsőként a Vegytani Intézet épülete készült el a Múzeum-kertben. 1881-től az egyetem felvette az uralkodó nevét, Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem

névvel működött tovább. A diáklétszám évről-évre emelkedett, 1898-ban meghaladta az 1000-ret. Emellett a millennium, illetve az egyetem negyedévszázados fennállása alkalmából megindultak a nagyméretű építkezések is. Maixner Károly fővárosi építész bízta meg a tervek kidolgozásával, akinek munkáját betegsége miatt Alpár Ignác folytatta. Az 1893-ban megkezdett munkálatokat 1902-re fejezték be, az ünnepélyes átadásra 1902. október 13-án, a Mátyás-szobor felavatása után került sor Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter jelenlétében. 1906-1907-ben elkészült az új egyetemi könyvtár, 1899-től pedig felépültek az egyetemi klinikák: a sebészet, belgyógyászat, szülész-nőgyógyászat, szemészet, belgyógyászat, majd a heveny fertőző betegek épülete. Új épületbe költözhetett az Állattani és Összehasonlító Bonctani Intézet, illetve új telket vásároltak egy nagyobb botanikus kert létesítésére. (Makkai 1942, 8-14)

Az első világháború végéig az egyetem kezdeti 42 tanszéke 61-re emelkedett, a 47 tanév alatt 150 rendes és rendkívüli tanár oktatott. A diáklétszám csúcsát az 1911/12-es tanévi 2410 fő jelentette.

Az első világháború után 1919. május 9-én a Román Kormányzótanács felszólította a rektort, az egyetem oktatói tegyenek hűségesküt I. Ferdinánd román királynak és a kormányzótanácsnak. Az eskütétel megtagadása nyomán az új román vezetés katonai segítséggel lefoglalta az épületet, majd a magyar oktatókat elbocsátották. Az egyetem, mint intézmény, Budapestre költözött, majd 1921-től Szegeden működött tovább.

A kolozsvári tudományegyetem mellett a kereskedelmi, illetve a gazdasági tanintézet is akadémiai rangra emelkedett. A két akadémia sportmozgalma gyökeresen eltért egymástól: míg a kereskedelmi akadémián a sportmozgalmat úgy szervezték meg, hogy a nagyszámú bentlakásos diák számára minél több mozgási lehetőséget biztosítsanak, addig a gazdasági tanintézet sportmozgalmát a tűzoltó egyesület jelentette a századfordulóig, a sportegyesületük pedig rövid életű volt.

A kolozsvári kereskedelmi iskola alapításának ötlete Herzl János polgári iskolai tanártól származott, aki 1878-ban javasolta a kereskedelmi oktatás megszervezését. Az intézmény első két évében a polgári fiúiskola irányítása alatt állott, ennek épületében működött. Az 1880/81-es tanévben az iskola a tötéri Wesselényi-házban bérelt épületet, majd egy év múlva a katolikus plébániára költözött, ahol termeket bérelt. 1885-ben a

vallás- és közoktatásügyi miniszter az intézményt akadémiai rangra emelte, 1887-ben pedig saját, új épületbe költözhetett a Bástyá utca és Sétatér utca sarkára (ma a Műszaki egyetem épülete az Emil Isac utcában). A tanítványok száma egyre nőtt, így 1893-ban az intézet újabb épülettel bővült a Sétatér utcában (Emil Isac utca 19 szám). (Sas 2003, 186-187)

Az 1887/88-as tanévtől az akadémia bentlakást is működtetett, ezzel a szakoktatás mellett a nevelési feladatokat is felvállalta az intézet. *Az erős jellem, megbízható magaviselet, kötelességtudás s pontosság a munkában minden életpályán legelső és elengedhetetlen feltétel, de az mindenekfelett a kereskedői pályán – vallotta az intézet vezetősége.* (Kiss 1903, 7) Ennek a célnak az eléréséhez kiváló eszköz volt a sport, a mozgás. Az intézet vezetősége ezt belátva, bár a hivatalos tanterven nem szerepelt a testgyakorlat, a sport űzése érdekében komoly anyagi áldozatot tett, s így biztosította, hogy a szakképzettség mellett egészséges fiatalokat neveljen. A diákok a sportot megszeretve kedvükre sportolhattak – torna, atlétika, labdarúgás, korcsolya, sí, kerékpár, vívás stb. – s így az eredmény egyértelmű volt: az intézetben végzett szakember *kilépve az életbe, hivatalos teendői ellátása után szívesebben keresse fel az egészséget hozó sporttelepet a kávéházak füstös levegőjénél.* (Kiss 1906, 73)

Az első világháború utáni hatalomváltáskor az akadémiát felszámolták, helyette román tannyelvű kereskedelmi iskolát indított az új közoktatási minisztérium.

1844-ben alakult Kolozsváron az Erdélyi Gazdasági Egylet, amely 1869 novemberében megnyitotta Kolozsmonostoron a Gazdasági Tanintézetet. Az első tanévbe 45 diák iratkozott be. Első épületét 1873-ban építették, 1904-ben pedig elkészült a diákokthoz is. Az intézetet 1906-ben akadémiai rangra emelte a közoktatásügyi miniszter. Kertjét egy 54 évig itt dolgozó német főkertész, Ritter Gerhard rendezte. Az első világháború után az intézet román tannyelvű lett, majd 1929-ben egyetemi rangra emelték. (Asztalos 2004, 559)

4.2.4 Az egyetemi sportélet kibontakozása

A kolozsvári egyetem működésének első 10 évében az intézmény diákjai a városi Torna és Vívó Egyletben sportolhattak, a két intézmény közötti szerződés értelmében. A szűk lehetőségek miatt csak vívni és tornászni lehetett. Gondot jelentett,

hogy a sportegylet nem tudta biztosítani az 1875 után nagy népszerűségnek örvendő atlétikai próbák gyakorlását.

1884 őszén az egyetemi ifjúság sürgette egy atlétikai Klub megalapítását. A KAC 1885-ös megalakulása után az ifjúság szép számban csatlakozott az új egyesülethez: megalapításakor 75 egyetemi hallgató lépett be a klubba.

A 1885-1891 között versenyző atléták legnagyobb része egyetemi hallgató volt. Borbély György tanári pályára készült, mikor elnyerte a KAC bajnoki címét. Kolosváry János, Donogány Zakariás és Grósz Viktor orvostanhallgatók, Göllner Béla és Velits Zoltán pedig joghallgató volt, mikor versenyek során győztek.

A diákok mellett az egyetem tanárai is oroszánrészt vállaltak az atlétikaclub életében. Kiss Mór, a római jog magántanára, igazgatói választmányi tag, Kanitz Ágost, a növénytan tanára, pártfogó tag, Concha Győző, a politika tanára, és Groisz Gusztáv, a büntetőjog tanára, a fegyelmi bizottsági tagja volt. Farkas Gyula mennyiség-tani fizika tanár és Rózsahegyi Aladár közegészségtan tanár az egyesület rendes tagja voltak, Hegedűs István klasszika-filológia tanár pedig választmányi-, majd pártfogó tagként működött.

A sportmozgalom iránt elkötelezett egyetemi tanár közül kiemelkedett Felméri Lajos, Kolozsvár első pedagógia professzora. Felméri 1879-ben állami megbízásból angliai tanulmányúton vett részt, ennek során az angol közoktatási rendszert vizsgálta. Hazatérve tapasztalatait *Az iskolázás jelene Angolországban* című kétkötetes munkájában foglalta össze, e kiváló alkotásáért Felméri akadémiai kitüntetésben is részesült.

Felméri könyvében és cikkeiben egyaránt hangsúlyozta az iskolai és egyetemi sportélet fontosságát. Az angliai útja során tanulmányozott iskolákban és egyetemeken észleltekkkel példázott, hangsúlyozva, hogy a sport és a játék növelik a teherbíró-képességet, a könnyebb adaptációt teszik lehetővé. Az angolok a férfias időtöltést és játékot századok óta szükségesnek tartották. *Tapasztalásból tanulták meg, hogy a kereskedőseged, ki naponta néhány órát testgyakorlatokra szentel, kétszerte több munkát végez és sokszorta több erkölcsi erőt bír kifejezni, s hogy az a tanuló, ki a nappalnak csak egy részét tölti a könyvek mellett s más részét üdítő játéokra használja, sokkal gyorsabban halad, mint aki egész nap a könyvek mellett penészedik.*

Kiszámították, hogy az atlétikai gyakorlatok által előhozott erő megfelel a nemzet egyhatoda által produkált munkának. (Felméri 1881, 124)

Többször hangoztatta, hogy az atlétikai egyesület otthona kell legyen az egyetemistáknak. *És ma hol találjuk az erkölcsi nevelés palesztráját? Azokban a szerény egyletekben, melyeket atlétikai cluboknak nevezünk. Rájuk annál nagyobb szüksége van ifjúságunknak, minél inkább tapasztaljuk azt, hogy kis nemzet létünkre csak úgy számíthatunk fennmaradásra, ha ifjúságunk szert tesz azokra a férfias jellemvonásokra, melyek nélkül sem a művelt nemzetek nagy versenyében, sem a hazában élő nemzetiségek közepette diadalra nem juthat.* (Kuszkó 1888, 32-33)

Kuszkó István, a KAC főtitkára, egyik cikkében szintén az egyetemi testnevelés fontosságára hívta fel a figyelmet. Hangsúlyozta, hogy az egyetemnek és az államnak közösen kell támogatnia az egyetemi sportéletet annak érdekében, hogy az egyetemi diplomát szerző ifjak életviteléből ne hiányozzon a sport. A cél a testi erősség, az erkölcsi tisztaság, a testrongáló időtöltések és a fölösleges párbajok kizárása. (Szikora 2007, 20)

A KAC-ban rövid ideig az egyetemi ifjúság számára sportolási lehetőséget biztosított, sajnos az egyesület aktivitása 1891-től megszűnt. Szükség volt az egyetemi sport újrászervezésére, a kolozsvári sajtó pedig 1895-ben örömmel számolt be arról, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából Oheroly János budapesti tornatanár és országos testnevelési főfelügyelő Kolozsvárra utazott, hogy javaslatot tegyen a Ferenc József Tudományegyetem sporttevékenységeinek megszervezésére.¹⁸ Ajánlására 1896-ban az egyetem versenyvizsgát írt ki a tornatanári és vívómesteri állásért, amelyet Vermes Lajos (7. Képmellékletek, 283) nyert meg és március 4-én elkezdte a tanítást Kolozsváron.

Vermes számára az egyetem vezetősége az igényeknek megfelelően kialakított egy torna- és vívótermet. Emellett egy állandó torna-vívóbizottságot nevezett ki, amelynek tagjait az egyetem négy karának tanárai közül választották. Az első bizottság elnöke dr. Lindner Gusztáv, a tagok pedig Fabinyi Rudolf, Meltzl Hugó, Szabó Dénes és Udránszky László voltak. (Siklóssy 1929, 216) Az egyetem felkarolta a testnevelés és vívás oktatását, amikor 1902-ben elkészült Meixner Károly és Alpár Ignác tervei

¹⁸ Ellenzék, 1895. július 18.

alapján – Reményik Károly építész kivitelezésében – az egyetem új épülete. Itt helyet kapott a modern tornázó- és vívóintézet is.

1896-tól az olasz vívás népszerűbb lett Magyarországon-szerte a magyar vívásnál. Az igény az olasz vívás iránt megnőtt az egyetemi ifjúság körében is, ezért Vermes Lajos 1898-tól több alkalommal szervezett Kolozsváron vívóakadémiát, melyek keretében meghívott egy-egy jeles vívómestert oktatni. A versenyeken kiemelkedett Garzó Béla későbbi kecskeméti tornatanár, Bagaméri József, aki az 1900-as évek egyik kolozsvári vívómestereként a Kereskedelmi Akadémiában is tanította a vívást, valamint a Sárpy-testvérek, akik később szép eredményeket értek el a magyar egyetemi vívóversenyeken.

Vermes mellett szól, hogy felismerte a hanyatló kolozsvári sportélet gondjait, amely nem volt megfelelő az egyetemi atlétikai élet meghonosodására, és szorgalmazta, hogy Kolozsváron is alakuljon egy egyetemi sportklub, a BEAC (Budapesti Egyetemi Atlétikai Club) mintájára. Ennek érdekében 1901. májusában egy főiskolai atlétikai versenyt rendezett Kolozsváron, amelyről feljegyezték, hogy *május végén a Kolozsvári Egyetemi Torna- és Vívóintézete (vigyázat! elnöke Vermes Lajos!) főiskolai versenyt rendezett, melynek mind a hat atletikai számát, ellenfél híjján a BEAC könnyen nyerte meg. A versenyt egészen Vermes mentalitásának megfelelően, szabadkai stílusban rendezték, az atletika modern fejlődésének teljes figyelmen kívül hagyásával. A súlydobáshoz 8½ kilós golyót használtak, az ugrások deszkáról történtek, a távolugró pályának mindössze 17 méter nekifutója volt stb. Nem csoda, hogy vermesi rekord is született ezen a versenyen: Gajzágó, aki hosszú idő után újból feltűnt a salakon mint a BEAC tagja, 182½ cm-es ugrásával nyerte a magasugrást.* (Zuber 1935, 530)

Vermes túlzásainak és pontatlanságának köszönhetően az általa rendezett versenyek kiválóbb eredményeit „vermesi rekordok”-nak tekintették, és kételkedtek hitelességükben. Ennek ellenére Vermes a kolozsvári egyetemi atlétika megteremtője lett, hiszen 1902-ben megalakult a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC), amely Magyarország harmadik egyetemi sportklubja volt. (Zuber 1935, 543) Első elnöke gróf Török Sándor volt.

Vermes Lajos 1904-ben távozott Kolozsvárról, mivel hitelét veszítette, mint testnevelő és mint sportvezető egyaránt. Ekkorra már vívóakadémiái hagyományt teremtettek, a KEAC-ban már vívó szakosztály alakult, amely hamarosan országos

szinten ismert lett vívói révén. A Vermes által megkezdett munkát dr. Gerentsér László folytatta. Gerentsér – aki mellel kiváló atléta volt – 1903-ban jött a kolozsvári egyetemre, ahol az KEAC művezetője és vívómestere, 1904-től pedig a modern sportok és a vívás oktatója lett. Ő folytatta a vívóakadémiák hagyományát, az első rendezvényen (1903-ban) még Vermes is részt vett. A fiatal kolozsvári vívók közül a szakértők felfigyeltek Repeczky Lászlóra, Sárpy Istvánra, Gabányi Imrére, valamint Posta Sándorra.

Gróf Török Sándort Papp Jenő, majd dr. Szabó Dénes, az egyetem szülészeti és nőgyógyászat tanára követte a KEAC elnöki tisztségében. Szabó a kolozsvári egyetem kiemelkedő egyénisége volt. 1879-ben avatták orvosdoktorrá Budapesten. Tanulmányai kiegészítése céljából 1880-ban ösztöndíjjal külföldre utazott (Bécs, Drezda, Berlin, Edinburgh, London). 1892-től a kolozsvári egyetemen a szülészeti és nőgyógyászat tanára, az 1905/06-os tanévben pedig az egyetem rektora volt. (Killyéni 2006, 103) Irányítása alatt nőtte ki igazán magát az egyesület atlétika, vívás, labdarúgás és vízilabda terén egyaránt.

A KEAC sportolói közül kiemelkedett Posta Sándor. Kolozsvárra érkezése után hamar meghatározó tagja lett a KEAC vívó csapatának, eredményei egyre jobbak lettek. 1911-ben a KEAC vívócsapat élére új edző, Tornanoczy Gusztáv vívómester érkezett, aki a vívókkal a legjobb eredményeket érte el, többek között a kolozsvári egyesület legyőzte a Műegyetemi Atlétikai Futball Egyesület (MAFC) csapatát is. Posta a KEAC legjobb vívója volt. 1912-ben orvosi oklevelet szerzett a kolozsvári egyetemen, majd tanársegédként Kolozsváron dolgozott az első világháború kitöréséig. (Killyéni 2009, 34-35) A háborúban a honvédségben szolgált, megsebesült, majd a világháború vége után Budapesten telepedett le. Szorgosan vívott tovább, majd 1924-ben a párizsi olimpián három érmet szerzett: a kard csapattal ezüstöt, a tőr csapattal bronzot, kard egyéniben pedig aranyat szerzett. Dr. Mező Ferenc feljegyezte, hogy Kolozsvár olimpiai bajnokot nevelt, Posta távozása pedig nagy csapás volt a kolozsvári vívás számára. (Mező 1929, 537-538)

Kiváló eredményeket értek el a KEAC atlétái, elsősorban Somodi István révén. Somodi hozta meg az egyület számára a nemzetközi hírnevet, kiváló magas- és távolugró volt, aki 1906-ban részt vett a jubileumi olimpiai játékokon, Athénban, nemzetközi sikerét viszont 1908-ban érte el a londoni olimpiai játékokon, ahol a magasugrásban

ezüstérmet nyert. Sikerére felfigyelt a nemzetközi atlétika, Kolozsvár és a KEAC ismert lett világszerte. 1908 és 1911 között uralta a magyar magasugrás próbáját, országos bajnok és csúcstartó, rangos nemzetközi versenyek győztese volt. Olimpiai sikerének köszönhetően a kolozsvári tanács eldöntötte, hogy új, Európa-színvonalú sporttelepet építtet. A modern sportpályát 1911-ben avatták fel a Sétatér végén.

Somodi István mellett remek atléták sora nőtt fel a KEAC-ban, amelyet az első világháború kitörése előtt egy fiatal, tehetséges csapatként ismertek országszerte. Szegedy Géza a KEAC-ban kezdett sportolni, majd a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club magasugrójaként 1906-ban magyar bajnok lett és részt vett az athéni jubileumi olimpián. Az olimpia után visszatért a KEAC-ba, számos versenyen győzött. Szép eredményeket ért el magasugrásban dr. Somodi András, István öccse is, akit műkorcsolya sikereiért ismertek elsősorban. Finta Dezső és Zonda László a felnőtt és a junior versenyekben egyaránt megállta a helyét, de Székács János, Voith József, Jakob József, Farkas György, Korkán Aurel, Hertzog Ottó, Tamássy Béla, Sütő Imre, Schnell József, Kiss Ernő, Kacsó Károly vagy Nagy Tibor is ígéretes karrier előtt állott. (Zuber 1914, 110-111)

Az első világháború után Somodi István a kolozsvári magyar atlétikai élet további országos bajnokok sorát nevelte, egyesülete pedig többször elnyerte Románia legjobb atlétika-clubja címet.

4.2.5 Sporttevékenységek az akadémiákon

A két kolozsvári akadémia sportélete nagymértékben különbözött egymástól. A Kereskedelmi Akadémián a tanítás mellett hangsúlyt fektettek a mozgáslehetőség biztosítására, itt több ágba is rendszeres edzés, versenyzés folyt. A Gazdasági Tanintézet első pillanattól az önkéntes tűzoltó egyletére fektette a hangsúlyt, a különböző sportágak üzésére jóval kisebb hangsúlyt fektettek.

A két intézet eredményei és sportjelentősége szempontjából is más-más helyet foglal el a kolozsvári sporttörténetben. A Kereskedelmi Akadémia labdarúgó csapata évekig a város legjobb egyesülete volt. Kerékpárosai és atlétái több nagyméretű versenyen vettek részt, szép eredményeket érve el. Az intézet tornacsapata rendszeresen részt vett a magyar középiskolák országos versenyein. A Gazdasági Akadémia tűzoltó

egyesületéből alakult ki a városi tűzoltóság, amelyet részvényes alapon 1886-ban szervezett meg Lindner Gusztáv egyetemi tanár.

A Kereskedelmi Akadémia vezetősége a tanintézet megalapításának pillanatától nagy hangsúlyt fektetett a testgyakorlatokra, a diákok sportolási lehetőségeire. Kiss Sándor igazgató belátta, hogy a szellemi képzés mellett szükség van a testi erő fejlesztésére is, hangsúlyt fektetve a higiéniai kérdésekre, a test épségének megóvására. (Kiss 1896, 235) Ezt a célt az akadémia vezetősége az intézmény fennállása alatt követte, a kor és az intézmény lehetőségeihez mérten a sportolási lehetőséget mindig megteremtették.

A Kereskedelmi Akadémia sporteredményeire a XX. század elején már felfigyeltek a sportszakértők, akik kiemelték az intézet eredményeit a sport terén és példaként mutatták be más intézmények számára. Valóban, Kiss Sándor és Hangay Oktáv munkája eredményeként a XX. század első éveire a tanintézet egy valóságos sportközpont lett. A sportegyesület olyan hagyományokat és kereteket teremtett, amelyek lehetővé tették a labdarúgás meghonosodását. Kuntner Róbert, az akadémia tanára, 1905-től Hangayval közösen irányította a sportkört. Szívvel-lélelkel dolgozott, amikor kellett beállt a labdarúgócsapatba, edzősködött, így nem csoda hogy az akadémia labdarúgócsapata Erdély legjobb egyesülete volt 1914-ig. Ilyen viszonylatban nem meglepő, hogy az 1905/06-os tanévben 116 diák focizott, 46 vívott, 103 pedig tornászott és atletizált. (Kiss 1906, 73) A legnehezebb feladat az utánpótlás biztosítása volt, hiszen a végzős diákok kikerültek az egyesületből, őket minden év végén pótolni kellett. Ez volt a kulcsa a sportintézménynek. Ezt sikerült biztosítani Kuntnernek és Hangaynak, így a sportkör vezetői, akiket lelkesen támogatott Kiss Sándor igazgató, egy olyan sportegyletet hoztak létre, amely korának meghatározója lett és amelynek munkáját és eredményeit Magyarország-szerte ismerték és tisztelték.

Az intézmény megalapításakor a testgyakorlatok oktatására nem volt lehetőség, ezért a diákok a Tornavívodában tornásztak hetente egyszer. Mivel az akadémia diákjainak nagyobb része bentlakó volt, ezért a vezetőség elsősorban számukra teremtette meg a sportolási feltételeket. Első lépésként az intézet udvarán tornaeszközöket helyeztek el, amelyeket a bentlakó diákok minden tavasszal és ősszel, tanári és nevelői felügyelet mellett, kedvükre használtak. 1895-ben az akadémia

igazgatósága elrendelte az eszközök felújítását, illetve újabb tornaeszközök beszerzést, így két korlátot, nyújtót, mászót és hintát helyeztek el az udvaron. (Kiss 1895, 79)

Mivel 1890-ben az intézetnek nem volt megfelelő épülete, a sportolási lehetőségek korlátozottak voltak, nem létezett vívóterem, ezért az igazgatóság 1891-ben elfogadja Hangay Oktáv tanárnak a javaslatát, miszerint intézeti játékkört kellene alakítani, így 1891-ben megalakult a Sphaira sportkör, elsősorban az intézet bentlakó diákjaiból. Hangay eredeti ötlete egy Kolozsvár szintű egyesület alapítása volt, ám a korabeli feltételek ezt nem tették lehetővé. Az akadémia sportköre viszont az intézet 1919-es felszámolásáig működött.

Az intézet új épületének felépültével az 1893/94-es tanévtől új vívótermet is berendeztek, ahol Kőváry Mihály vívómester a „felnöttebbek” részére katonás fegyelem mellett kard- és törvívást tanított. (Kiss 1894, 119) A következő tanévtől kezdve a vívást megtaláljuk a rendkívüli tanfolyamok között, heti négyszer oktatott Kőváry Artúr. 1897-ben, a Tornavívoda fennállásának 25. évfordulója alkalmából rendezett sportvetélkedő vívó versenyére 44 akadémiai ifjú nevezett be, közülük Farkas Aladár és Csíky Dezső kiemelkedő eredményeit díjazták a szervezők. Az 1898-as kolozsvári tanintézetek vívóversenyét az akadémia csapata nyerte meg, egyéniben pedig Trojkó Gyula diadalmaskodott. Az 1900-as évektől az intézet meghívta Bagaméri József vívómestert, valamint Gerentsér László egyetemi vívómestert az olasz vívás oktatására.

Az új épület lehetőséget nyújtott egyéb sportok űzésére is: két játéktermet alakítottak ki, ahol biliárdozni, sakkozni, dominózni lehetett, az intézet területén pedig tekepálya épült, melyet befedtek, fűthetővé és légszesszel kivilágíthatóvá alakították ki. Az intézet rendszabálya viszont kimondta, hogy ezeket a játékokat csak a játékszabályok betartásával szabad játszani, szigorúan tilos bármilyen játék, amely során anyagi nyereséget lehet szerezni. Emellett tilos volt kártyázni. (Kiss 1894, 64) Az 1905/06-os tanévben egy nagy álom vált valóra: megnyílt az intézet saját tornaterme, 1908-tól pedig Rázsó Ferenc testnevelő lett az intézet végleges tornatanára.

A sportkör tagjai minden év elején megválasztották tisztviselőiket. 1897-ben az alábbiakat választották meg: főgazda és símester Nagy Ferenc, kerékpármester Appl Ferenc, labdamester Trojkó Gyula, korcsolyamester Regényi Kálmán, intézők Szász Ferenc, Klein Sándor, Grosz Gyula és Schwarcz Kornél voltak. (Kiss 1898, 86) A kört Hangay Oktáv tanár vezette éveken keresztül.

A sportkörön belül elsősorban az atlétikai számokat karolták fel a sportolók, futások, gyaloglás, távolugrás, magasugrás, birkózás, súlylökés, de emellett a diákok szívesen kerékpároztak, télen korcsolyáztak, amikor az idő engedte akkor pedig kirándultak.

A sportkörhöz, illetve Hangay Oktáv nevéhez fűződik a sízés, illetve ahogy akkoriban nevezték, a „lábszánkózás” meghonosítása az 1894/95-ös tanévben. A akadémia sportköre volt Magyarországon az első egyesület, amely felkarolta és népszerűsítette ezt a sportot. Az 1896-os millenniumi kiállításon az akadémia sportképpel mutatta be a honosított norvég sportot, s bár egyedüli ilyen jellegű egyesület volt, *a budapesti bírálók által ignoráltatott.* (Kiss 1897, 137)

Az egyesület sízői már az első télen megtették sível az akadémia és a Törökvágás közötti távot. Nagy sikert aratott három diák – Toperczer Ernő, Hulita Vilmos és Birkás Lajos –, akik ugyanezen a télen sízve megtették a Kolozsvár-Torda-Kolozsvár utat, „ifjú-bravúrt” hajtva végre. (Kiss 1896, 468) A következő évben is kitűnő hó volt, így Hangay Oktáv vezetésével a sízők elrándultak Jegénye-fürdőre (Kalotaszeg), hol a sízésre kiváló lehetőséget találtak. A sport meghonosodott, a sízők pedig saját síléceket, sőt, két haladó szánkót is beszereztek, télen pedig hetente két-három alkalommal is kedvükre síztek a Törökvágás és a Hója lejtőin.

A korcsolyázás nagy népszerűségnek örvendett, elsősorban az intézet bentlakói körében, akik közel 70 %-a üzte ezt a sportot. A sétatér közel volt, a Korcsolyázó Egyesület pedig leszállított árú bérleteket biztosított az akadémia diákjai számára. *A kolozsvári Korcsolyázó Egyesület Hangay Oktáv tanár megkeresésére az idén a korcsolyázás évadja díját tanulóinknak 2 frtra leszállította. A választmány nemes gondolkozása a szülőktől távol élő ifjaink irányában meg is hozta gyümölcseit, mert 86 többnyire bentlakó növendék iratkozott be a kedvezményes jegyek folytán az egyesületbe, ami 172 frtot hozott a korcsolyaegyesület pénztárába is. Tekintettel arra, hogy a gyönyörű pavilonnal s villanyvilágítással ellátott korcsolyatér csak 5 percnyi távolságra van az intézettől, a kedves sportot mindennap élvezhették a növendékek s a bentlakási napirend néha meg is változott, csakhogy minél többet áldozhassanak a szabadban való mozgásnak* (Kiss 1897, 137) – számolt be az intézet évkönyve. Az intézet diákjai számára is tartott korcsolyaversenyeket, 1896-ban Mátéj Jenő, Brutsy Béla és Melicskó Andor nyertek díjakat.

1897-ben a korcsolya egyesület megszüntette a kedvezményes jegyeket a diákok számára, így ezek egy része a Tornavívoda udvarán, illetve a Diána fürdő udvarán kialakított jégpályákon korcsolyázott.

A kerékpározás az 1880-as évek közepén megjelent Kolozsváron is, az 1890-es évek elejétől pedig elterjedt a városban. Az 1896/97-es évben a Kereskedelmi Akadémia sportköre is felkarolta a biciklizést, már ebben a tanévben 54 tanuló űzte a sportot. Az intézet vezetősége kis sportszobát rendezett be a kerékpárok és a sílécek szakszerű megőrzése érdekében. A kerékpárosok közül kiemelkedett Appl Ferenc, aki az 1890-es évek legjobb kolozsvári versenyzője volt.

1896-ban megjelent a labdarúgás Kolozsváron, amelyet elsőként a középiskolások és az egyetemisták szerettek meg és kezdték játszani. Az 1902/03-as tanévben megalakult a kereskedelmi akadémia csapata is, amely aztán tíz éven át uralta az erdélyi labdarúgó sportot.

A Gazdasági Tanintézetben 1871-ben szervezte meg először Gamauf Vilmos tanár, az Erdélyi Gazdasági Egyesület titkára, az intézet önkéntes tűzoltó-egyesületét. (Kőváry 1897, 11) 1872-től az egyesület minden év elején újraszerveződött, az elnöki tisztséget a tanintézet igazgatója töltötte be. A tűzoltók két csoportba szerveződtek: a szivattyús szakasz, illetve a mászó szakasz. Az edzéseket minden szombat délután tartották, ilyenkor rend- és szorgyakorlatokat, illetve a tűzoltáshoz szükséges tanítási gyakorlatokat végeztek. Az egyesület nyilvántartotta, minden évben hány tüzesethez vonultak ki. (Vörös 1890, 77)

1902-ben a tanintézetnek sportegyesülete alakult Kolozsvári Gazdasági Akadémiai Atlétikai Club néven (Szikora 2007, 30), melynek szervezője és irányítója Hoffmann Ferenc (7. Képmellékletek, 285) tornatanár volt, aki azelőtt az egyetemen Vermes Lajos segédjeként tevékenykedett. Az egyesület életéről kevés adat létezik, közel egy évig rendelkezett labdarúgócsapattal. Semmilyen más sportágban elért eredményről nincs feljegyzés.

4.3 Sportélet az egyesületekben

A modern kolozsvári sportélet néhány lelkes sportvezető, egyesületalapító hatására alakult ki és fejlődött fővárosi színvonalra. A vívó-, torna-, céllövészeti-, atlétika-, kerékpár- vagy céllövő-egyesületekben magas színvonalú munka folyt, ennek hatására a

kolozsvári versenyek országos szinten ismertek lettek, az ország neves sportolói pedig rendszeresen látogatták ezeket.

Az első sportegyletek dr. Haller Károly és báró Jósika Lajos (7. Képmellékletek, 232) körül szerveződtek. Az enyhülő politikai nyomás, illetve a sport iránti igény előrevetítette, hogy szükség volt egy olyan egyesületre, amely lehetővé tette a vívás oktatását, az iskolai tornatanítást, illetve az egyetemisták sportolási lehetőségeit is biztosította. Ezek a mozgalmak az 1867-es kiegyezés után összefonódtak, öt évvel később pedig megalakult a Torna- és Vívó Egylet, amely felépítette a város első korszerű tornatermét, a Tornavívodát. Itt tornásztak a középiskolák növendékei, itt rendeztek vívótanfolyamokat és vívómester-képzőket, az udvaron pedig sportrendezvények sorát bonyolították le a felszerelt tornaeszközökön.

Az 1870-es évek elején létrejött a városi Lövészegylet. A Haller Károly körül összpontosuló céllövő mozgalom igen népszerű volt a helyi polgárság körében, a sétatér nyugati részén pedig önálló kertet alakított ki az egylet a tagjai számára. A kertben felépült Lövőházban a kornak megfelelő eljárásokkal lőhettek célba a sportrajongók, de lehetőség nyílt itt különböző sportrendezvényekre, táncmulatságokra és majálisokra is. Az egyesület kapcsolatokat ápolt a környező országok céllövőivel, elsősorban a romániai sportolókkal.

Az 1870-es évek sportélete tavasztól ősziig e két egyesület körül összpontosult. Az atlétika megjelenése és elterjedése után viszont a céllövő, torna és vívó egyesületek meggyengültek, munkájuk fokozatosan megszűnt. Bár az atlétikai klub kibérelte a Tornavívodát edzéseire, a Lövöldét pedig versenyek lebonyolítására, az innen származó anyagi bevétel is kevésnek bizonyult az újításokra. Sportlétesítményeiket nem tudták fenntartani, ezért a Lövöldét már az 1890-es években átvette a város.

A kiegyezést követő években a korcsolyázás, bécsi és budapesti hatásra, hamar elterjedt a kolozsvári polgárok körében. Az 1872 utáni időszakot a kezdetleges rendezvények, versenyek, bálók jellemezték, amelyeknek elsősorban népszerűsítő jellegük volt. A sétatér és tava hangulatos helyszínt biztosított a télisport számára, s közel egy évszázadon át megmaradt a városi korcsolyaélet központjaként.

Az első rendezvények meghatározója a zene. A helyi zenekarokat felkérve, a korcsolyázó egylet vonzó hangulatot biztosított, a rendezvényeken résztvevők száma

pedig egyre nőtt. Ebben az időszakban jelentek meg az első késő esti rendezvények is, amikor a kor lehetőségei szerint kivilágították a tavat.

A 1880-as évektől a KKE arra törekedett, hogy a város bármely polgára megtalálja télen a számára fontos eseményt az egyesület által szervezett rendezvények között. A korcsolyázás a társadalmi érintkezés egyik közkedvelt eszköze lett, hiszen Kolozsvár sportszerető közönségéből mindig kiemelkedtek a hölgyek és a kisasszonyok, akik élvezték ezt a télisportot. A korcsolyázók büszkék voltak, hogy a rendezvényeken rendszeresen korcsolyáztak az arisztokrata családok, egyetemi tanárok, a hivatalnokok családjainak hölgytagjai.

Ebben az időszakban honosodnak meg a versenyek is. A szervezők olyan versenyszámokat hirdettek meg, melyeket egyszerű volt az adott feltételek között lebonyolítani: a gyorsasági versenyek, az akadályversenyek, később pedig a művészi verseny. Az egyesület versenyszabályzatot bocsátott ki, illetve kijelölte a bírókat, akiknek feladata volt a pálya kialakítása, a versenyszámok lebonyolítása, a győztesek kihirdetése és a díjazás. A versenybizottság élén a legtöbbször a korcsolyázó egyesület elnöke állott.

Az 1890-es évek anyagi fellendülést hozott a korcsolyázó egyesület számára, így lehetőség nyílt az építkezésekre, a modernizációra. A legnagyobb vívmányt a modern korcsolyapavilon felépítése jelentette, amely már európai feltételeket biztosított a korcsolyázók és nézők, kísérők számára egyaránt.

A sétatéri tó mellett a város több pontján alakítottak ki télen jégpályákat, többnyire a tanintézetek udvarán, így a szerényebb anyagi háttérrel rendelkező diákság is kedvére sportolhatott. A tanintézeti korcsolyapályák biztosították a tanulók számára a rendszeres testmozgást abban az időben, amikor a kolozsvári tanintézetek nem rendelkeztek tornateremmel.

A XX. században a korcsolyázás része lett a mozogni, sportolni vágyó polgárok életének. A rendszeres testmozgás iránt sürgősen a népszerűsítés, annál fontosabb volt viszont a versenyek szervezése, lebonyolítása. Ekkor történt meg Kolozsváron az átmenet a polgári sportról a versenysport felé. A polgárok rendszeresen korcsolyáztak, az egyesület biztosította a modern feltételeket, kiemelkedtek viszont a versenyek, amelyek már megfeleltek a kor követelményeinek távolság, időmérés, versenyszabályok szempontjából egyaránt.

A századforduló utáni években szoros kapcsolat alakult ki a kolozsvári és a budapesti korcsolyázók között. A kolozsvári egyesület több országos versenyt rendezett, amelyeken részt vettek a fővárosi egyesületek legjobbjai. Nagynevű versenyzők neveztek be a kolozsvári versenyekre, világbajnokok tartottak bemutatókat a kolozsvári közönség számára. A kapcsolat pozitív hatással volt a helyi versenyzőkre is, akik az 1910-es évekre országos szinten ismertté lettek s nemegyszer legyőzték a fővárosi versenyzőket.

Az első világháború idején már nem rendeztek versenyeket, a közhatalomváltás után pedig érvénytelenítették a korcsolyázó egyesület bérleti szerződését a sétatéri tóra, az új politikai és közigazgatási rendszer pedig megnehezítette az egyesület működését. Ennek ellenére sikerült új korcsolyapályát kialakítani, az egyesület versenyzői pedig számos országos bajnoki címet szereztek. Az első világháború előtti korcsolyaélet vívmányai, értékei éltették a kolozsvári korcsolyázást az elkövetkező évtizedekben is.

Magyarország első atlétikai egyesülete az 1875-ben alapított Magyar Atlétikai Club (MAC) volt. Az alapítás után az atlétika egyaránt elterjedt a fővárosban és az ország nagyobb városaiban, közöttük Kolozsváron is.

Annak ellenére, hogy a MAC alapítása után már 1875-ben megkezdődött Kolozsváron az atlétikai eszmék népszerűsítése, az egyesület alapításának első lépéseit csak 1883-ban tették meg. Baintner Hugó (7. Képmellékletek, 233), a MAC volt titkára, Kolozsvárra való költözése után összefogta az atlétika helyi híveit, és egy év alatt versenyeket szervezett, alapszabályokat dolgozott ki, így 1885. január 15-én megalakult a Kolozsvári Atlétikai Club (KAC).

Az alapítás fontos eseményt jelentett a magyar atlétika történetében, hiszen ettől az időponttól már nem csak a MAC körül összpontosult az atlétikai élet. Bár közel öt évig nem volt érintkezés a két klub között, az egyesületek által kifejtett sporttevékenység hatott egymásra. Az 1880-as évek közepe a MAC hanyatlása és a KAC virágzása egyidőben történt. Ennek legjobb példája, hogy 1884-89 között a KAC 24 versenyt rendezett 84 atlétikai számmal, míg a MAC csak nyolc versenyt 69 számmal.

A KAC szerkezetileg, a szervezett viadalok, valamint a versenyek lebonyolítása szempontjából is mindvégig igazodott a MAC-hoz. Atlétika-pálya hiányában hosszú távú gyaloglóversenyeket szervezett eleinte, ezekből nőtt ki később az „Erdély

bajnokgyaloglója” verseny. Évente kétszer nyilvános viadalt szervezett, ahol egy vagy két versenyszám bajnoki verseny volt: ha valaki háromszor megnyerte egymás után, elnyerte a klub bajnoki címét. Akárcsak a MAC az első viadalán, a KAC is a 2 mérföldes síkfutást írta ki első bajnoki számként. Szigorításként a KAC meghatározta, hogy egy jelentkező esetén a próbát nem tartják meg és díjat nem osztanak.

A KAC felépítése szempontjából is igazodott a MAC-hoz, illetve a kor sportpolitikájához. Alapító tagok, rendes tagok, pártfogó tagok alkották, az alapítás évében szinte annyian iratkoztak be a kolozsvári egyesületbe, mint tíz évvel korábban a fővárosiba. Mindkét egyesület versenyzői elsősorban egyetemi hallgatók voltak, Kolozsváron viszont sportolt néhány érettebb férfi is, akik fontos szerepet töltek be az egyesületben és rendszeresen versenyeztek is (például Albert Károly tornatanár, Dunky Ferenc fényképész).

A közélet jelentős személyiségei (polgármesterek, egyetemi és középiskolai tanárok, hivatalnokok, a helyi arisztokrácia képviselői) körül összpontosult a KAC munkája. Bár az egyesület semmilyen állami támogatásban nem részesült, rendezvényei mégis népszerűek voltak a polgárok körében és anyagi hasznot jelentettek a klubnak. Bár hiányzott a saját versenypálya és tornaterem, mégis sikerült kiharcolni a versenyek megszervezését. Ezek során sokszor nagy hasznot húztak a pályát biztosító egyesületek, a KAC pedig szerényebb bevétellel maradt. 1889-re sikerült saját atlétikapályát kialakítani a sétatéren, sajnos ezt csak két évig használták az egyesület versenyzői.

A KAC gördülékeny munkájában fontos szerepet játszott az egyesület titkára, Kuskó István is. Kuskó szervezett, versenyzett, írt, szerkesztett, ő adta ki a KAC három évkönyvét, írásaival népszerűsített, buzdított kritizált. Rendszeres kapcsolatot tartott fenn a budapesti Herkules sportlappal, közölte a KAC életével kapcsolatos híreket, újdonságokat, követte az ország atlétika egyesületeinek munkáját.

A kolozsvári klub fontos szerepet játszott az atlétika erdélyi meghonosodásában. A távgyalogló versenyek lehetőséget nyújtottak az atlétikai gyakorlatok bemutatására, emellett két viadalt a KAC Désen, illetve Marosvásárhelyen rendezett, élénk érdeklődés mellett. Számos erdélyi kisváros volt célpontja a gyaloglóversenyeknek.

1889-ben a síkfutásban az angol távokat méteres távokra váltották. A súlylökés viszont mindvégig 8 kilogrammos golyóval bonyolították le. Megmaradt a 220 yardos gátfutás, 6 darab 95 centiméter magas gátsövénnyel, illetve a fél mérföldes

akadályfutás, ahol 3 darab 1 méteres falat, 7 darab 90 centiméter magas gátsövény, illetve két, egyenként 3,25 méter széles vízésárkot használtak.

A KAC fénykorában, 1890-ben, belviszályok miatt gyengülni kezdett. A kerékpárosok kiléptek és új egyesületet alakítottak, 1891-ben pedig az atlétika egyesület munkája is megszűnt. Ehhez nagymértékben hozzájárult, hozzájárult, hogy az egyesület éléről 1888-ban távozott báró Jósika Lajos, utóda pedig nem tudta összefogni az egyesület körül működő személyeket, csoportokat. Az atlétika hagyománya viszont tovább élt, az egy évtizeddel később alapított Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club színeiben Somodi István olimpiai ezüstérmes nyert az 1908-as londoni olimpia magasugrás versenyén.

A kerékpár budapesti megjelenése után (1879) hamarosan Kolozsváron utcáin is feltűntek az első kerekesekek. A közönség ellenszenvvel fogadta a feltűnést okozó közlekedési eszközt, ezért csak néhány év elteltével jegyezték fel tíznél több kerékpár-tulajdonost. Ezek 1887-ben elhatározták, hogy a helyi atlétikai egyesület keretében kerékpáros csoportot alakítanak. Ettől a pillanattól indult meg a sport gyors ütemű fejlődése Kolozsváron.

A kerékpár-tulajdonosok saját gépeikkel iratkoztak be a csoportba, megválasztva a vezetőket, ügyintézőket. A kerékpáros kör tisztségviselőinek feladata a sport népszerűsítése, a tagok védelme, az oktatás és edzések szervezése, illetve a versenyek lebonyolítása volt. A közönség és a sportolók körében a legnagyobb népszerűségnek a versenyek örvendtek. Több típusú vetélkedőt is szerveztek, az országúti hosszú távú versenyeket, az atlétika pályán lebonyolítható rövid távú versenyeket, illetve a kerékpáros turisztikát, ahol az egy év alatt megtett utat mérték. A kerékpáros turizmus nem csak a megtett út hosszára, hanem az elküldött úti levelekre, feljegyzésekre fektette a hangsúlyt. Emellett, a sport népszerűsége érdekében, a kerékpárosok felvonulásokat is szerveztek, bemutató bicikli nyújtotta értékeket a közönségnek.

A versenyek az atlétika-viadalokkal párhuzamosan fejlődtek. Eleinte a kerékpárosok elkísérték a hosszú távon versenyző gyaloglókat, majd megrendezték az első országúti versenyeket is. Az atlétika pálya felavatása után ugyanitt megkezdődtek a pályaversenyek, különböző távokon, 1000 és 5000 méter között.

1890-re a kerékpározás népszerűsége meghaladta az atlétikáét. Az atlétikai egyesületen belüli viszályok, illetve az atléták és a kerékpárosok közötti nézeteltérések

miatt a kerékpáros csoport kivált a klubból és önálló egyesületként tevékenykedett tovább.

Az új egyesület folytatta tovább az elődje munkáját, tagokat toborzott és versenyeket szervezett. Az egyesület élén Kolozsvár volt polgármestere, dr. Haller Károly, a híres sportember állott, aki országos és helyi szinten egyaránt ismert személyiség volt. Közbenjárására a kerékpáros egyesület átvehette az üresen álló atlétikapályát, majd komoly anyagi befektetés mellett Magyarország egyik legmodernebb kerékpárpályájává alakította át.

Az új pálya felavatása után (1894) országos versenyek sorát szervezték Kolozsváron. A rangos versenyekre beneveztek a kor neves budapesti versenyzői is, a kitűzött pénzdíjak mindig Kolozsvárra vonzották a legjobb fővárosi versenyzőket, akik a legtöbb esetben elnyerték a kitűzött díjakat a helyi versenyzők elől. Az egyesület tagjai elleneztek a profi versenyzők részvételét, hangsúlyozva, hogy már kerékpárjaik sokkal korszerűbbek voltak. A profik többnyire egy-egy kerékpárgyártó vagy forgalmazó támogatását élvezték.

A profizmus kérdése a budapesti egyesületeket is foglalkoztatta, hiszen a fővárosi versenyek pénzdíjas számait a Monarchia-béli profik nyerték meg a legtöbb esetben. A kolozsvári sportvezetők belátták, hogy a színvonal érdekében ide kell csalni a nagynevű kerékpárosokat is, ugyanakkor, zárt, házi versenyeket kell kiírni a helyi egyesület versenyzői számára, azoknak védelme érdekében. Ezen sportpolitika eredményeként a kolozsvári pályán rangos versenyek sorát rendezték meg a XIX. század utolsó éveiben, a helyi kerékpáros élet pedig az ország második központjává nőtte ki magát.

A népszerű sportot megtörte az országos szinten bevezetett kerékpáradó. A politikai vezetés pénztöbbletet remélt az adó nyomán, ellenben tönkretette a kibontakozó magyar amatőr kerékpáros életet. Országos szinten szűntek meg az egyesületek, illetve bontották le a pályákat. Ebbe a sorba sajnos Kolozsvár is beletartozott, a századfordulón megszűnt az egyesület, később pedig a kerékpárpályát is felszámolták.

A labdajátékok világszerte nagy népszerűségnek örvendtek, fejlődésük mindenütt gyors ritmusban történt. Közülük kiemelkedett a tenisz és a labdarúgás, amely napjainkban is sportolók és nézők tömegeit varázsolta el.

Az 1880-as évek végén megalakult az első kolozsvári labdázó kör, melynek tagjai az akkoriban ismert labdajátékokat űzték. Ezek közül bontakozott ki és honosodott meg a tenisz. A polgárok körében közkedvelt sportot űzők számára a város több sportintézményében kialakítottak tenispályákat. A városi sporttelep 1911-es építésekor az atlétika- és labdarúgó pálya mögé hat tenispályát alakítottak ki, melyek ezen a helyen ma is működnek.

Magyarország sportéletében az 1880-as években meghonosodik a labdarúgás, amely gyorsan elterjed országszerte. 1895-ben Kolozsvárra hozzák az első labdát, a sport pedig hamarosan igen népszerű lett a tanintézetekben. Először az egyetemi ifjúság játszotta, majd a katolikus, unitárius gimnáziumi tanulók, valamint a kereskedelmi és gazdasági tanintézet diáksága is bekapcsolódott.

A labdarúgás játszásához szükség volt megfelelően nagy rétre, így eleinte ezt a játékot elsősorban a városon kívül játszották. Ezek a pályák nem voltak szabályszerűek, az adott feltételek függvényében akkora méretűre alakítottak ki, amekkora elfért az adott területen, a talaj pedig gyakran hepehupás volt. 1905-ben alakították ki az első modern labdarúgópályát, amely már méretek szerint is megfelelt és melynek állandó kapui voltak, 1911-ben pedig felépült a sétatéri sporttelep, ahol igazi Európa-színvonalú pályát létesített a város előljárósága.

A labdarúgás meghonosodása után hamarosan megjelentek a tanintézeti csapatok is, amelyek egymás ellen játszottak. A football terén jártasabb diákok, tanárok segítségével megtartották az első edzéseket, edzéseken egyszerűbb taktikai elveket is gyakoroltak, így a századfordulóra a tanintézeti válogatottak színvonalas játékot játszottak már, ezt követően pedig az első díjazásos tornákat is lebonyolították.

1904-ben egy általános átrendezés történt a csapatok és játékosaik körében. Ekkorra már több fiatal végzett a középiskolákban, vagy a helyi egyetemen, akik már semmilyen csapatnak nem lehettek tagjai. Ezek a fiatalok megalakították az első szakszerű csapatot, amelynek működése igazi sportegyesülethez, klubhoz hasonlított. Több tanintézeti csapat számolódott fel, mivel az adott tehetségesebb generáció végzett a tanintézetben. Végül két nagy csapat működött tovább, a Kereskedelmi Akadémia (intézeti szinten) és a Kolozsvári Atlétikai Club.

A Kereskedelmi Akadémiában Kuntner Róbert egyedi csapat- és válogatott rendszert alakított ki, amely eredményeként az intézeti labdarúgócsapat minden évben

megújult, annak ellenére, hogy a tanév végén elvesztette meghatározó játékosait. Az évfolyamok szintjén megszervezett csapatok adták az intézeti válogatott számára a játékosokat, az utánpótlás játékosokat pedig már az intézetbe beiratkozott legfiatalabbak köréből válogatták ki.

Három évig e két csapat játszott barátságos mérkőzéseket egymással. 1907-ben megalakult a város harmadig csapata, a Vasas, majd a kolozsvári egyesületek beléptek a Magyar Labdarúgó Szövetségbe (MLSz), amely kiírta az első erdélyi bajnokságot. Ez fontos lépést jelentett a magas szintű labdarúgás felé, hiszen a bajnoki cím elnyerésének lehetősége ösztönözte a játékosokat, emellett megindult a helyi bírók képzése is. A mérkőzések száma megnőtt, 1908-tól pedig egyre gyakrabban szerepeltek Kolozsváron fővárosi csapatok. Az új rendszer segítette a Kereskedelmi Akadémia csapatát, hiszen így már a Kolozsváron maradt végzőseit is leigazolhatta.

Az 1910-es évek elején zajlottak az első nemzetközi mérkőzések. Bukarest válogatottja szerepelt Kolozsváron, a Kereskedelmi Akadémia vendégeskedett Isztambulban, majd az isztambuliak jöttek Kolozsvárra. Fényes sikerek sorát sikerült a kolozsvári egyesületeknek kivívni, emellett a budapestiekkel is egyre szorosabb mérkőzéseket játszottak, a nagyarányú vereségek pedig elmaradtak.

A sporttelep a felavatás után a helyi labdarúgás központja lett. Ekkor újabb átrendeződés zajlott le a helyi csapatok játékosállományában. A hanyatló csapatok fokozatosan eltűntek, míg újak alakultak. Az erdélyi csapatok bajnokságába bekapcsolódtak a marosvásárhelyi, piski, majd a szebeni csapatok is, növelve a sport népszerűségét Erdélyben. A magas színvonal, illetve az értékes eredmények fényében felvetődött, hogy a magyar labdarúgó bajnokságot át kell szervezni, hogy a vidéki csapatok is bekapcsolódjanak. Ezt viszont az első világháború kitörése lehetetlenné tette. A háború miatt a kolozsvári egyesületi labdarúgás rendszertelenül működött, a háború után pedig új társadalmi helyzetben indult újra a football-élet.

4.3.1 Dr. Haller Károly és báró Jósika Lajos, a sportegyesület-alapítók

A Viadaliskola újraindítása utáni időszak (1860-as évek) legnagyobb gondját az állandó vívóterem hiánya jelentette. Báró Jósika Lajos, a Viadaliskola elnöke, szívvel-lélekkel harcolt, hogy termet biztosítson az intézet számára. A gyakori költözések viszont felvetették egy állandó vívóterem gondolatát. 1865-ben értekezletet hívtak

össze, amely szorgalmazta egy modern vívóterem építését. A terem érdekében felszólalt dr. Haller Károly jogakadémiai tanár (később Kolozsvár polgármestere), gróf Mikó Imre, gróf Teleki Domokos, gróf Esterházy Kálmán (később Kolozs megye főispánja). A város vezetése egy telket jelölt ki, ahol felépülhet a vívóterem, ám ez nem volt megfelelő, így az építkezés elmaradt. (Kőváry 1897, 10-11)

A kiegyezés után Eötvös József kultuszminiszter megtette az első lépéseket a testnevelés ügyének rendezésére. Az 1868-as tanügyi törvény kötelezővé tette a testgyakorlatokat az elemi és polgári iskolákban. Dr. Haller Károly már 1867-ben sürgette egy torna-egylet alapítását, amely a gyógytornát is felkarolná. Tervet dolgozott ki egy torna-vívó egylet alapítására, telket kért, buzdított. Elveit felkarolta a város, de megfelelő telket nem találtak. Akadtak viszont olyan személyek, akik hasznot szerettek volna húzni és telkek sorát kínálták eladásra. Végül 1872. március 9-én a megalakult a Torna- és Vívó Egylet, a város pedig átadott egy Széchenyi téren (ma Mihai Viteazul) található telket, illetve 38000 forint kölcsönt évi 6 %-os kamattal, amelyből megindult az építkezés. Az épületet Debreczeni Balázs tervezte és kivitelezte, a tágas udvar díszes fasorát dr. Haller Károly tervezte, egy részét saját kezűleg ültette. (Kuszkó 1906, 154) Az egyesület elnökévé a városban nagy tekintélynek örvendő báró Jósika Lajost választották.

Hallernek és Jósikának sikerült a Torna- és Vívó Egylet vezetőségében és támogatói közé olyan neves személyiségeket felkérni, mint báró Bánffy Ernő mintagazda, gróf Bánffy György bonchidai birtokos, dr. Csiky Viktor egyetemi tanár, gróf Esterházy Kálmán főispán, Ferencz József és Szász Domokos későbbi unitárius-, illetve református püspökök, Jakab Elek történész. Az épület 1873-re elkészült, az egylet pedig szerződtette Nyárády Lajost a torna és testgyakorlatokat oktatására, Tompa Károly vívómestert pedig a vívás oktatására. (Killyéni 2010, 14) A híres magyar vívómester, Chappon Lajos (7. Képmellékletek, 230), Kolozsvárra költözése után az egylet felkérte őt is, hogy vállalja el a vívómesteri állást, s így Chappon haláláig (1878-ig) Tompával felváltva tanították a vívást az egyletnél.

Haller Károly és Jósika Lajos munkássága meghatározta a dualizmus-kori kolozsvári közéletet, különös tekintettel a sportéletre. Haller 1853-56 között szerzett oklevelet a nagyszebeni jogi akadémián, később pedig Pesten doktorált. 1863-ban a Kolozsváron felállított jogi akadémiára nevezték ki osztrák magánjog, váltó- és

kereskedelmi jog és bányajog tanárává, az egyetem megnyitásakor pedig az osztrák magánjog nyilvános rendes tanárává. Az egyetem rektori tisztségét az 1880-81-es tanévben töltötte be, emellett a jogi kar dékánja volt az 1873-74 és 1890-91-es tanévekben. 1886-88 között Kolozsvár polgármestere volt. Nyugdíjba vonulása után is részt vett a politikai életben, 1905-ben a császár a főrendház tagjává nevezte ki. Nevéhez fűződik a Fellegvár város felőli oldalának parkosítása, melynek során sétautat alakítottak ki, az út mellett pedig elhelyezték Erzsébet királyné szobrát, valamint hidat építettek a nyári színház mellett; a tűzoltó egyesület és a mentő egyesület alapítása; ő vetette fel az ötletet, hogy Kolozsmonostort a városhoz kellene csatolni. Fontos szerepet játszott az EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) megalapításában, az EMKE-téri park (mai Avram Iancu tér) kialakításában, valamint az utak menti fák ültetésében. Polgármestersége idején lebontatta a főtéri kis házakat, melyek a templomnak támaszkodtak, s kialakította a Főtér mai arculatát. Nevéhez fűződik a Szent György szobor másolatának elkészíttetése és felállíttatása városunkban. (Killyéni 2006, 64)

Báró Jósika Lajos élete szorosan kötődött Kolozsvárhoz. 1829-ben tett ügyvédi vizsgát, majd 1836-tól Torda megye főispánja, spanyolországi útja után pedig Doboka vármegye főispánja volt. A '48-as forradalom előtt országgyűlési képviselő, de a forradalomban nem vett részt. Az 1860-as években fontos állások sorát töltötte be: főtörvényszéki elnök, kormányzéki tanácsos, 1864-től pedig Kolozs vármegye főispánja volt. Főrendházi tag, munkásságát a Szent István rend kiskeresztjével, majd valóságos belső titkos tanácsos, valamint aranygyapjas vitéz címmel tüntették ki. Az erdélyi római katolikus státus világi elnöke volt. Kiváló sportemberként ismerték, mint gyermek Biasinitől tanult vívni az 1820-as években, az olasz vívómester egyik legszorgalmasabb tanítványa volt. Látogatta Európa híres vívótermeit (Bécs, Pozsony, Párizs, Berlin), neves vívómesterektől tanult. Amikor Kolozsváron tartózkodott, mindennapos látogatója volt az Uzoni, Helmreich, Chappon, Kőváry vagy Páska által vezetett vívóiskolának – mesterek és tanítványok egyaránt tanultak tőle. (Killyéni 2006, 74-75)

Kapcsolatukat, közös munkájukat megtaláljuk a legtöbb városi sportegyesületben. A Torna- és Vívó Egyesület alapítása, tornatermének felépítése csak az első közös munka volt. A hetvenes években Jósika irányította az egyesületet, míg Haller

megalapította és vezette a céllövő klubbot. A nyolcvanas években az atlétika egyesület élére Jósikát választották. Haller, aki 1886-88 között Kolozsvár polgármester volt, elfoglaltsága miatt csak az atlétikai klub pártfogójaként tevékenykedett. Polgármesteri ciklusa lejártával viszont ismét teljes erővel a sport mellé állt és kiharcolt egy sétatéri telket az atlétika-pálya kialakítására. Sajnos báró Jósika Lajos halála után Haller maradt az egyedüli céltudatos sportvezető, aki az egyesületek érdekében számos tervet dolgozott ki. Haller vezette a Torna- és Vívó, illetve a Kolozsvári Kerékpáros Egylet. Számos javaslatot tett a Lövölde megmentésére.

Az 1890-es években a Torna- és Vívó Egylet egyre nagyobb anyagi gondokkal küszködött. A bevételek lecsökkentek, mert a kormány megvonta azt a segílyt, amelyet évente folyósított az egylet számára a testgyakorlatok oktatásának támogatásaként. Emellett a kolozsvári iskolák közül többen lemondták a testnevelés oktatása érdekében kötött szerződést, így kevesebb bevételhez jutott az egylet. Az adóságok egyre nőttek, ráadásul az egylet elvesztette a vívőképzések oktatásának és a vívómesteri oklevelek kibocsátásának jogát is, amely még egy komoly anyagi veszteséget jelentett. A terem már nem volt megfelelő a testgyakorlatok oktatására, az egylet pedig képtelen volt anyagi befektetést tenni a modernizálás érdekében. Nevéhez fűződik az iskolai testnevelés siralmas kolozsvári helyzetének a megoldása: javasolta a kolozsvári középiskolák és a torna egylet közötti szerződés felbontását, ajánlotta a tanügyi illetékeseknek, hogy az iskolák saját tornatanárt alkalmazzanak és intézeti tornatermeket építtessenek. Sajnos sportvezetői munkájában kevés támogatást kapott, városi szinten viszont rengetegen harcoltak a sportlétesítmények építése ellen. (Killyéni 2010, 18-20)

Kolozsváron hosszú időn keresztül közkedvelt sport volt a céllövészet. A szervezett sport már az 1500-as évek elején megjelent Kolozsváron. Köztudott, hogy a kolozsvári vár tornyait különböző céhek védték – a polgároknak, a céhek tagjainak pedig szükségük volt a rendszeres edzésre békés időszakokban is. Joguk volt edzeni magukat a diákoknak is (a felsőbb osztályosok). Az első közismert lövölde a Szamoson túl, a mai Fellegvár domboldalának tövében volt. A rendszeres sportolásra vasárnap került sor, amikor a különböző céhek közösen eljártak edzeni, nyíllal és íjjal löve.¹⁹

A XIX. század második felében a céllövészet ismét közkedvelt sport lett, Magyarország-szerte felkarolták és egyesületeket alapítottak. Kolozsváron e sport

¹⁹ Kovács-Kiss Gyöngy 2008, 20-25.

eszméjét dr. Haller Károly elevenítette fel, aki 1869. február 14-én egy Lövölde felállítását javasolta a Sétatéren. Bár ötletét a Sétatér-egylet is jóváhagyta, hamarosan kiderült, hogy megvalósítása külön egyesületet igényelt, így Céllövő Egylet alapítottak, amely megkapta a Sétatér, a Fásberek és a Szamos (mai sporttelep és a mellette levő játszótér területe) közötti részt, valamint vendéglőtartási jogot. 1873. április 7-én az egylet megkezdte az építkezést és a parkosítást ezen a telken. (Kőváry 1897, 89) Gyönyörű parkot alakítottak ki, melynek a Fásberek felőli oldalán vörös téglából felépült a Lövölde épülete, mellette pedig a lövőhelyek. *Szép, sűrű liget, csigadombról, hatalmas fákkal, dús lombú cserjékkel, amik közt zavartalanul fészkel a filemile... Nagy, vöröstégla vázba fából épített szála állott a Lövödének a Fásberek felőli oldalán s azon túl voltak a lövőhelyek gyepes falú szilárd golyófogókkal* – így írta le a kertet Grandpierre Emil (Nagy 2005, 143).

Haller Károly volt az egylet főlovászmestere, vezetése alatt a sport ismét fellendült, az egyletnek több, mint száz tagja volt. Az általa rendezett ünnepélyek nagy sikernek örvendtek, meghívottak érkeztek ilyenkor szerte az országból, illetve a szomszéd országokból is. Az egylet kiváló viszonyban volt a bukaresti és bécsi egyletekkel, a kolozsvári céllövők ellátogattak oda, Kolozsvár pedig vendégül látta őket a céllövő versenyekre. Haller érdemeinek elismeréseként a Lövöldében az alábbi feliratot helyezték el:

Hogy célt találj és célt érij,

Akadályoktól ne félj! (Killyéni 2010, 32)

Az egyesület legnagyobb rendezvényét 1882. június elsején bonyolították le a Lövöldében, a programban céllövészet, vívás és tánc egyaránt szerepelt. Az ünnepséget a díszlövészet indította, amelyet a hölgyek céllövő versenyé követett. Ezután az udvaron a gyermekek számára játékokat szerveztek, melynek lebonyolítását Nyárádi Lajos tornamester vállalta. Ezt vívóverseny követte, melyet Kővári Mihály vívómester bonyolított le. Az eseményt táncmulatság zárta. (Kuszkó 1906, 146)

Haller polgármesteré választása után az egyesület hanyatlásnak indult. A Kolozsvári Atlétikai Club vezetői több próbálkozást tettek a sportegyesületek egyesítésére, de a lövészek túlzott anyagi követeléseket állítottak a közös jövő útjába. Bár a Lövész Egylet az 1880-as évek végére megszüntette aktivitását, a Lövölde udvarán hosszú ideig bálakat, majálisokat rendeztek, melyek nagy népszerűségnek

örvendtek a kolozsváriak körében. A Lövöldei multságok hangulatára Grandprierre Emil emlékezett vissza: *a szabadban volt két nagy alakú térség, egyenesre, keményre vert földdel. Petróleumlámpák, színes lampionok világítottak le a szépséges kolozsvári lányokra, amint sokszor mind a két köröndben, két bandával mulattak.* (Nagy 2005, 143-144)

1893. augusztusában a Lövész Egylet átadta a Lövöldét a városnak azzal a feltétellel, hogy az épületet helyreállítja, törleszti az egylet adóságait, bérlőt keres a kert helységnek, s ha majd új lövész egylet alakul, az épületet és a kertet visszaadja.²⁰ Sajnos új lövész egylet sosem alakult, így az épület állapota tovább romlott. A városi tanácsban 1895-ben tervet nyújtottak be a Lövölde istállóvá való alakításáról.²¹ Szerencsére a kolozsvári polgárok felháborodása hatott a tanácsra is, így az ötletet elvetették. Az épület egyre romosabbá vált, a multságok ideje is eltelt. A Lövölde udvarán már csak a tenispályák maradtak, majd 1911-ben, a sporttelep felépítésekor a kertet felszámolták, az épületet lebontották.

Jósika Lajos és Haller Károly Kolozsvár kiemelkedő sportvezetői voltak, akik hagyományt teremtettek, s egyben példát mutattak a sport iránti elkötelezettségükkel. Az ők méltó utódai az 1900-as évek elején dr. Fabinyi József és dr. Szabó Dénes, a két világháború között pedig dr. Somodi István.

4.3.2 A Kolozsvári Korcsolyázó Egylet

1871-ben először fogalmazódott meg a szervezett korcsolyázás iránti igény Kolozsváron is. A sport kedvelői felhívták a figyelmet, hogy szükség van egy olyan egyletre, amely egy arénát rendez be és korcsolya ünnepélyeket szervez: akárcsak Bécsben, zeneszóra, este fáklyák fényénél lehessen korcsolyázni.²² 1871. decemberében megszervezték az első korcsolya-rendezvényt a Múzeum-kert kis tavának jegén.

A Múzeum-kert az Alsó-szén (Mikó-, ma Clinicilor) utcában volt, 1859-ben tulajdonosa, gróf Mikó Imre az Erdélyi Múzeumnak adományozta. Itt rendezték be az első kolozsvári fűvészkertet. A bejárat mellett az 1870-es években egy kis tó állott. *Mindjárt a bejáratától balra, sűrű lombos fák árnyékában egy négyszögletes kis tó.*

²⁰ Ellenzék, 1895. március 26.

²¹ Ellenzék, 1895. október 4.

²² Magyar Polgár, 1871. december 14.

Partján padok, hínáros vizében lomha pontyok, díszes cigányhalak, iszapbújó kárászok. (Nagy 2005, 150) Itt alakították ki az első korcsolyapályát. A kert az egyetemi oktatás szempontjából fontos volt, ezért az 1880-as évektől megkezdődött az egyetemi épületek építése, az 1890-es években pedig betömték a kis tavat.

Az első rendezvényen *a múzeumi tó tükre meglehetősen jeget adott, a csorgó körüli nyílás karfákkal és zászlókkal volt jelölve illetőleg elzárva, a parton egy vásári bódé, mely az ügyvezetést, csáklarakart, magába fogadja, Pongrácz zenekara és egy díszes közönség leginkább az arisztokrácia köréből*²³ - számolt be a korabeli sajtó. A rendezvényen aránylag kis számban korcsolyáztak, többnyire a sportot ismerő arisztokraták. Közülük kiemelkedett báró Huszár Ádámné Bornemissza Anna, akiről feljegyezték, hogy igen ügyes korcsolyázó.

Ezután újabb rendezvények következtek, amelyekre többnyire a katonai zenekart hívták meg. Bár kevesen korcsolyáztak, a sport hívei kérték az esti rendezvények szervezését is. Szükség volt egy egyesület alapítására, ezért az 1872-es farsangkor rendezett bálon megindult az egyesület megszervezése. A bálokon gyűjtés folyt a pénzalap biztosítására, 1872. november 24-én az alapszabályokat megvitatták, majd megválasztották az egyesület első vezetőségét. A Kolozsvári Korcsolyázó Egylet első elnökének Paget Jánost, alelnökének Gyarmathy Miklóst, titkárnak pedig Balogh Györgyöt választották.²⁴

Az új egyesület első feladata az anyagi háttér biztosítása volt, ezért különböző táncestélyeken gyűjtés folyt e célra. A szervezést gróf Teleki Domokosné vállalta, a korcsolya-rendezvényeken pedig, melyeket minden vasárnap déli 12 órától rendeztek, a helyi katonazenekar lépett fel. Az 1873. januári egyleti bál komoly anyagi nyereséget jelentett, így 1873. decemberétől a KKE bérbe vette a sétatéri tavat.²⁵

A sétatéri tó új lehetőségeket adott az egyesület számára. A tavon már nagyszámú korcsolyázó mulathatott, a tóparton pedig a kísérők, nézők kényelmesen elfértek. 1874-ben a belügyminiszter jóváhagyta az egyesület alapszabályait, amelynek értelmében az egyesületbe rendes és foglalkozó tagok léphettek be. A rendes tagok 3 évig fizettek évi 4 forintot, illetve egy forint beiratkozási díjat, míg a foglalkozó tagok egy évig fizették ezt az összeget. A tagdíj fejében a tagoknak joguk volt használni a jeget, részt venni a

²³ Magyar Polgár, 1871. december 19.

²⁴ Magyar Polgár, 1872. december 4.

²⁵ Magyar Polgár, 1873. december 16.

rendezvényeken és versenyeken, kitűzni az egyesület jelvényét, illetve felszólalni és indítványozni a közgyűléseken. A rendes tagoknak szavazati joguk is volt. Az egyesületet a három évre választott elnök vezette.²⁶ Elnökként 1874-ben báró Huszár Ádámot választották.

Az új körülmények lehetővé tették, hogy 1874. február 15-én a KKE megrendezze az első korcsolyaversenyt Kolozsváron. A szervezők négy versenypontot hirdettek meg. A hölgyek díjáért, egy 50 forint értékű melltűért, a férfi korcsolyázók versenyeztek gyorsasági futamban. Elsőként gróf Teleki Géza, másodikként Rettegi Miklós érkezett be. Az urak díját, egy 45 forint értékű medált, báró Bornemissza Anna nyerte el, aki nagy csatában megelőzte báró Huszár Liskát. A harmadik gyorsasági versenyszámban az egyesület tagjai versenyeztek egymással, az aranykorcsolya-melltűt Sikó Árpád nyerte meg. Az utolsó próba az akadályfutás volt, amelyben a versenyzőknek három gáton kellett átugrani. Az öt aranyat Kaoncz Hermán nyerte meg.²⁷

1875-től hetente kétszer lehetett zeneszó mellett korcsolyázni, vasárnap délben és csütörtökön délután. Ilyenkor a nem részvényes tagok 30 krajcárt fizettek. Az egyesület legnagyobb gondja ebben az időszakban az épületeinek hiánya jelentette. *A korcsolyázó egyesületnek még áldozatok árán is oda kellene törekedni, hogy a néző hölgyközönségnek kellemes fűtött helyiségről gondoskodjanak. A mostani kis bódé bakterháznak jó lehet – de egyébre nem alkalmas.*²⁸

1876-tól Gyarmathy Miklós lett a KKE elnöke. Ekkor határozott az egyesület választmánya, hogy ha a sétatéri tavon lehetséges a korcsolyázás, akkor a főtéri Orbán kávéházra kitűznek egy lobogót.²⁹ A lobogók kitűzése hosszú ideig jelezte a kolozsváriak számára a sétatéri tó befagyását és a korcsolyaszezon megkezdését.

A korcsolyázó egyesület megalakulása után többször szervezett bálakat, estélyeket az egyesület anyagi hátterének növekedése érdekében. Ezek a bálak igen népszerűek voltak az egyesület tagjainak körében, s szép jövedelmet hoztak minden évben. 1878-ban az egyesület vezetősége a bálakat jégre vitte, hiszen a rajongók szívesebben táncoltak,

²⁶ *A Kolozsvári Korcsolyázó Egyesület alapszabályai* (1874). A Magyar Sportmúzeum őrzi a Mező Ferenc hagyatékban.

²⁷ Magyar Polgár, 1874. február 14.

²⁸ Magyar Polgár, 1875. december 12.

²⁹ Magyar Polgár, 1876. december 2.

mulattak a sétatéri tó jegén, mint egy teremben A farsang hangulata és a korcsolyázás népszerűsége kiváló lehetőséget nyújtott a korcsolyázó mulatságok szervezésére.

Az első jégbált 1878. február 15-én rendezték a Sétatéren. A tó partján este 6 órakor szurok fáklyákat gyújtottak, amelyek kivilágították a tavat. A multság 7 órakor kezdődött, amikor a zenepavilonban játszani kezdett a meghívott zenekar. A fénypontot a francia négyes jégtánca jelentette. Az eseményt tűzijáték zárta, ennek lebonyolítását sokan bírálták, ok nélküli prédálásnak nevezve. A korcsolyázók farsangi jelmezeit is bírálta a korabeli sajtó, üres látványosságnak titulálta.³⁰ Az első rendezvény igazi nyertese a sport volt, hiszen e pillanattól a jégbálok a téli szezon fénypontját jelentették, s ez megmaradt az elkövetkező 25 évre.

Az 1879-ben először szigorították a belépést a KKE rendezvényeire. A visszaélések elkerülése érdekében a választmány elhatározta, hogy az egyesület tagjai számára jelvényt biztosít. A rendezvényeken ezt kellett kitűzni, míg a napi jegyet vásárlók belépőjüket a kalapjukba helyezték, jól láthatóan. Emellett, a közönség kérésére, a csütörtöki zenés korcsolyázást szerdára tette át.³¹ A tagsági díjak a következők voltak: a rendes tagok, illetve az egyetem tanárai és diákjai évi 4 forintot fizettek. A családok válthattak közös részvényt, két személyre 7 forintért, e fölött pedig minden családtag után 2 forintot kellett fizetni.

Az 1879-ben rendezett korcsolyabálon megjelentek a színpadi elemek is. A tavat petróleum fáklyák világították ki, a helyi katonazenekar zenélt, a francianégyest 80 pár táncolta a jégen. Este 9 órakor jelmezes felvonulást rendeztek, a díszmenet Péter cár Moszkvába való bevonulását mutatta be. Élükön a zenekarral kétszer körbejárták a tavat, hogy a nézők megcsodálhassák változatos jelmezeiket. Az estét a tűzijáték érdekesebbé tette, a résztvevők és a sajtó egyaránt dicsérte a korcsolyázó egyesületet a remek rendezésért.³² A rendezvény bizonyította, hogy a kolozsvári korcsolyaélet ekkor már magas szinten zajlott.

A korcsolyázás hamar népszerű lett a kolozsvári polgárok körében. Az 1872 utáni időszakot a kezdetleges rendezvényeket, versenyek, bálók jellemezték, amelyeknek elsősorban népszerűsítő jellegük volt. A 1880-as évektől a KKE arra törekedett, hogy a város bármely polgára megtalálja télen a számára fontos eseményt az

³⁰ Magyar Polgár, 1878. február 16.

³¹ Magyar Polgár, 1879. január 28.

³² Magyar Polgár, 1879. február 5.

egylet által szervezett rendezvények között. A korcsolyázás a társadalmi érintkezés egyik közkedvelt eszköze lett. A nagyszámú korcsolyázók miatt a KKE 1881-től vasárnaponként kétszer biztosította a korcsolyázást zeneszó mellett, 11 órától 13 óráig, illetve 15 órától 17 óráig. A korcsolyázás lehetőségét az Orbán-kioszkra kitűzött piros lobogó jelezte.

A KKE 1880-tól évente rendezett rangos versenyt. Az 1880. januárjában rendezte a versenyen a hölgyek között báró Bornemissza Anna győzött. A bárónő nem csak gyorsaságával, hanem stílusával és szépségével is elkápráztatta a nézőket. Ellenfelei közül megemlíthetjük a két neves kolozsvári professzor, dr. Brandt József és dr. Óvári Kelemen feleségét. A férfiak számára három versenyszámot tűztek ki: a gyorsasági-, az akadály- és az un. hanyatt-homlok versenyt. Ez utolsó versenyszámot élvezte a közönség a legjobban, győztese, Ürmösi Mór, egy masszív ezüstoroszlánt nyert.³³

1881. januárjában az egyesület ismét versenyt hirdetett. Ez volt az első olyan viadal, amelyre előre meghirdették a versenyszámokat és a szabályokat. A verseny lebonyolítását és a szabályok betartását a pályabírák, illetve az indítók végezték. A választmány nevében az egyleti titkár kifüggesztette a szabályokat.

1. *Mindenki és nemcsak egyleti tag futhat. Csak a pályabírák tehetnek valaki ellen kifogást.*
2. *A pályatért a pályabírák szabják meg és korlátokkal jelzik. Ki azokon belül kerülés által a pályatért megrövidíti, futását érvénytelenné teszi.*
3. *Két jelentkezőnél a verseny megtartatik.*
4. *Az indulásokat az indítók jelzik.*
5. *A felállás betűsor szerint történik.*
6. *Aki az napon nyert egy díjat másnap nem versenyezhet.*
7. *A versenyzők egymást futásukban gátolniuk nem szabad, ki ezt teszi futását veszti.*
8. *Az akadály-versenyben az akadály kikerülése a futást érvénytelenné teszi.*
9. *Sok pályázó esetén a versenyzők csoportra osztatnak s a csoportokban elsőeknek beérkezők között új verseny rendeztetik.*
10. *Jelentkezni lehet a helyszínen a pályabíránál.*

³³ Magyar Polgár, 1880. január 20.

11. *A versenyek negyedóránként történnek.*
12. *A belépti díjat mindenki, még a rendes tagok is fizetik.*³⁴

A verseny 1881. februárjában zajlott le. A repülőversenyt (gyorsasági verseny) 6 versenyző közül Haupt Frigyes nyerte. A fecskeversenyre hárman jelentkeztek, első lett báró Bornemissza Anna, második Csiky Teréz. Az un. „arrière versenyen” (hátra futás) Ürmösi Mór diadalmaskodott, míg a gyerekversenyen a tíz induló közül Ficher Gyula győzött, második Rausek Jenő volt. Az akadályversenyt Ágoston Lajos nyerte Adler Albert előtt. A verseny után Óvári Kelemen kislánya és Brandt József kislánya is versenyeztek cukorkáért.³⁵

1881. decemberében ismét visszaválasztották Gyarmathy Miklóst a KKE élére. Vasárnaponként 500-600 korcsolyázó volt a jégen, akik közül a legjobbak 1882. február 12-én versenyeztek egymással. Ezen a versenyen hirdették meg először a művészeti versenyt: *minden egyes versenyző részére öt perc engedtetik, mely idő alatt tetszése szerinti alakzatokban mutathatja be a korcsolyázásban való jártasságát és ügyességét; a jutalom odaitélésénél egy héttagú jury dönt.*³⁶ A gyermekversenyt Tauffer Gyula, a fiatalok versenyét Szamosi József, az akadályversenyt pedig Vízi Árpád nyert. A hölgyek fecskeversenye elmaradt, mert csak ketten jelentkeztek. A verseny legérdekesebb száma a művészi vetélkedő volt, amelyre haton jelentkeztek. *Mindegyik igen jó és merész korcsolyázónak bizonyította magát, s különösen Rettegi Kálmán tűnt ki merész ugrásai és egyenletes mozdulatai által, a díjat azonban a bír. bizottság Velits Dezsőnek ítélte oda – számolt be az Ellenzék tudósítója.*³⁷

1882-ben a KKE többször kérte fel Molnárék népzenekarát a korcsolyarendezvényekre, ám ez drága mulattságnak bizonyult. Az egyesület fontolóra vette egy zenélő szerkezet vásárlását, amely megtakarításokat hozhatott volna. Végül a befektetés elmaradt, mert az egyesület legnagyobb gondját a tó megnagyobbítása és egy kioszk építése jelentette. A sétatéri tavon kívül 1882-től a Diána-fürdő kültéri medencéjénél kialakított pályán is lehetett korcsolyázni.

Az 1883. januári korcsolyaversenykor már állott a tó szigetén a kis üveges kioszk. A versenyre ismét nagyszámú versenyző jelentkezett, a közönség pedig

³⁴ Ellenzék, 1881. január 29.

³⁵ Ellenzék, 1881. február 7.

³⁶ Ellenzék, 1882. február 5.

³⁷ Ellenzék, 1882. február 14.

előzönlötte a tópartot és a kis szigetet egyaránt. A gyorskorcsolya verseny első díját, egy színházi látcsövet Heidt Károly, a gyermekversenyen egy levéltárcát Czirják Samu, a művészi versenyen egy dohánytartót Rettegi Kálmán, az akadályversenyen pedig egy szivartartót Vízi Árpád nyert meg.³⁸

Az 1884. januárjában rendezett versenyt mintegy ezren jöttek megnézni. A gyorsasági versenyt Újvárosi István nyerte, miután a végig vezető Heid Károly a cél előtt elesett. A gyermekek versenyén Jenei Aladár, a fiatalok versenyét Göllner Béla (a későbbi atlétika-bajnok), az akadályversenyt pedig Vízi Árpád nyerte. A hölgyek versenye ismét elmaradt jelentkezők híján. A művészi versenyen során a fiatal Wiesel Ernő elkápráztatta a nézőket a gyönyörű mutatványaival, ám hiába drukkolt mindenki neki, a zsűri a győzelmet Rettegi Kálmánnak ítélte oda.³⁹

1884. decemberében Gyarmathy Miklós lemondott a KKE éléről. A választmányi gyűlésen a korábbi alelnököt, dr. Jeney Viktor egyetemi tanárt választották meg elnökké. Az új elnökség prioritásait a tó nagyobbítása, illetve az új egyleti építkezések megvalósítása jelentette, hiszen a közönség kényelmének biztosítása az egyesület alapítása óta megoldatlan kérdés volt.

Az új elnökség 1885. januárjában rendezte a szezon korcsolyaversenyét. Ezen a versenyen sajnos a pályabírók több olyan döntést hoztak, amelyek helyességét a nézők és versenyzők egyaránt megkérdőjelezték. Az egyre rohamosabban fejlődő gyorskorcsolya versenyek során olyan események fordultak elő, amelyekre nem léteztek szabályok. A gyorsasági „repülőversenyen” például Pállfy Samu végig vezetett, ám az utolsó fordulónál Velits Zoltán rövidebb köríven Pállfy elé vágott. A zsűri odaitélte Velitsnek az első díjat, bár sokan a táv újrafutását kérték. A gyermekek versenyét Ákoncz Rezső, a fiatalok versenyét Sárosy László nyerte meg. Az akadályversenyben az utolsó akadály után Vízi Árpád és Rettegi Kálmán egyszerre értek jeget. Itt is sokan az újrafutást kérték, a zsűri viszont Vízi Árpád javára döntött. A hölgyek versenyét Merza Gizella kisasszony, a művészi versenyt pedig Rettegi Kálmán nyerte meg.⁴⁰

Kolozsvár sportszerető közönségéből mindig kiemelkedtek a hölgyek és a kisasszonyok, akik nagy szeretettel sportoltak, illetve pártfogolták az egyesületet. A korcsolyázók büszkék voltak arra, hogy a rendezvényeken rendszeresen korcsolyáztak

³⁸ Ellenzék, 1883. január 29.

³⁹ Ellenzék, 1884. január 14.

⁴⁰ Ellenzék, 1885. január 7.

az arisztokrata családok, egyetemi tanárok, a hivatalnokok családjainak hölgytagjai. Rendszeres résztvevők voltak a rendezvényeken báró Bánffy Ernőné, dr. Haller Károlyné, dr. Klug Nándorné, dr. Purjesz Zsigmondné, dr. Brandt Józsefné, özv. Apáthy Istvánné, dr. Jeney Viktorné, dr. Óvári Kelemenné. Az 1885/86-os korcsolyaidényben 146 részvényt váltottak 346 személy számára.⁴¹

A KKE 1886-ban eldöntötte, hogy korszerűsíti a tó kivilágítását. A korcsolyázás számára kedvezőtlen langyos időszak alatt az egyesület felszereltette az új lámpa-rendszert, melyet Bécsből hozatott. Az új rendszert 1886. februárjában kapcsolták be először. Az ív- és izzólámpák sokasága megteremtette a lehetőséget a rendszeres esti rendezvények szervezésére, de az egyesület az esti versenyek ötletével is kacérkodott, ám ezeket az első próbálkozás után 1888-ban elvetette. A villanylámpák segítségével 1888-tól minden kedden és pénteken esti korcsolyázást rendeztek, amelynek megrendezését a főtéri Orbán kávéház ormára elhelyezett két zászló jelezte, 1890-től pedig a két lobogót egy, kék színű lobogóra cserélték.

Az 1887-es versenyen a síkversenyt Weisel Ernő, a gátversenyt gróf Bethlen Károly, a művészversenyt Keller János, a gyermekek versenyét pedig Óvári Elemér nyerte meg. Az 1888-as versenyt a KKE a Kolozsvári Atlétikai Clubbal (KAC) szervezte közösen, a verseny után pedig korcsolya-mulatságot rendeztek. A verseny érdekessége, hogy ekkor próbálták először és utoljára lebonyolítani villanyvilágítás mellett a versenyszámokat. A szervezők belátták, hogy a világítás nem alkalmas gát- és síkversenyek rendezésére. Ez volt az első kolozsvári gyorskorcsolya verseny, ahol a előzőleg kihirdették a távok hosszát, a verseny során pedig mérték az időeredményeket. A gimnáziumi növendékek 250 méteres versenyén Óvári Elemér győzött 40 másodperces idővel. Az 500 méteres síkversenyen Göllner Béla az érkezés előtt néhány méterrel bukott, társai pedig felsegítették, így mért eredményt senki sem ért el. A művészi versenyen Weisel Ernő merész mozdulatokat szebbnél-szebb figurákat mutatott be, a zsűri pedig első díjjal jutalmazta. A verseny után a tavon gyülekeztek a jelmezes alakok: papok, zarándokok, törökök és vadállatok, akik lámpákkal a kezükben díszmenetben mutatták be jelmezeiket a nézőközönségnek. Ezután egy 47 kilogramm súlyú, tésztából kisütött embert toltak a jégre, melynek hasa tele volt tordai peccenyével

⁴¹ Ellenzék, 1886. január 2.

és sült kolbásszal. Ezt az „ifjú kanibálok”, vagyis a fiatalok, megrohanták és felfalták.⁴² A multság nagyobb sikert aratott a nézők között, mint az ezt megelőző korcsolyaverseny.

1888-tól több olyan farsangi multságot szerveztek a kolozsvári Sétatér jegén, melynek megszervezésére és kivitelezésére neves helyi színházi rendezőket és színészeket hívtak meg. A sétatéri tó egy valóságos színpadot jelentett olyan jég-előadások számára, ahol a színészek mellett a kor jeles korcsolyázói is szerepet vállaltak. Sokszor egy ilyen előadás bemutatását több próba előzte meg, a siker pedig felejthetetlen emlék volt a nézők és a résztvevők számára egyaránt.

1888. februárjában nagyméretű multságot szervezett a KKE a farsang alkalmával. A közönség fél 6 körül gyülekezett a tó partján, melyet villanylámpák világítottak meg és hó oszlopok díszítettek. A jeget furcsábbnál-furcsább korcsolyázó jelmezes alakok lepték el, akik fél 7-kor összegyűltek és ünnepélyesen köszöntötték a jégkirályt és bájos feleségét. A királyi hírnök köszöntötte a királyi párt – a királyt gróf Teleki László Gyula, a királynét Bokros Gizella játszotta, majd felkérte az alattvalókat, hogy foglaljanak helyet a királyi díszmenetben. A királyi pár felült a feldíszített szánra, melyet négy szerecsen húzott, és körbejárva a tavat köszöntötte a nézőket. A pár ezután helyet foglalt a hóból készített királyi trónon és fogadta a kíséret hódolatát. A multság tánccal fejeződött be, a francia négyest 40 pár táncolta.⁴³

A sétatéri zenepavilonban, a katonai zenekar mellett, többször léptek fel népi- és polgári zenekarok is. Népszerű volt Salamon János és zenekara is, aki 1890-ben többször zenélt a korcsolyabálokon.

Az 1880-as évek végére sem sikerült az egyesületnek javítania a korcsolyázás feltételeit. Az építkezésekre nem volt anyagi fedezet, a szolgák fizetését csökkenteni kellett, a korcsolyázást pedig délután 5 órakor abba kellett hagyni, mert ezután a pályát újították fel a következő napra. A sportrajongók 1889. január 25-én egy petíciót tettek közzé, amelyben hangsúlyozták, hogy a KKE számos döntése és lépése a korcsolyázók sportolási lehetőségeit korlátozta. Figyelmeztették az egyesületet, hogy a korcsolyatér 5 órakor való bezárása lehetetlenné teszi a hivatalnokok, tanárok, katonatisztek és családjaik részvételét, ők nem tudnak hét közben délelőtt korcsolyázni. Számukra fontos a délutáni, minél hosszabb program. A beadvány javaslatot tett új napszámok

⁴² Ellenzék, 1888. január 25.

⁴³ Ellenzék, 1888. február 13.

alkalmazására. Ha az egyesület számára ez gondot okoz akkor mondják le a villanyvilágítást és az esti rendezvényeket, mert ezek olyan luxust jelentenek, amelytől meg lehet válni kellő esetben.⁴⁴

A következő korcsolyázó szezontól a KKE megtett néhány lépést a panaszok orvoslása érdekében. A tóparton raktárt és meleg öltözöt alakítottak ki, amelyben számozott fogasokat szereltek a korcsolyák és a kabátok részére. Minden részvényes tag kapott egy fogast. Emellett a választmányi tagok közül mindennap valaki ellátta a „napbiztos” feladatát: karján szalaggal a korcsolyázók között volt, és meghallgatta az esteleges panaszokat. Ha ezeket nem tudta orvosolni, akkor közvetítette az egyesület választmánya felé. Emellett a korcsolyaraktárnál egy „naposkönyvet” is elhelyeztek, ide bárki beírhatta panaszait.⁴⁵

1890. december 7-én a KKE új tisztkart választott. Az egyesület elnökévé dr. Óvári Kelemen (7. Képmellékletek, 266), alelnökévé pedig dr. Fabinyi Rudolf egyetemi tanárokat választották. A pénztárosi teendőket Bartha Gergely, neves kolozsvári kerékpáros vállalta el. Az egyesület választmányába Concha Győző, Felméri Lajos és Rózsahegy Aladár, egy hónappal később pedig Klug Nándor egyetemi tanárokat is beválasztották.⁴⁶

Az új vezetőség nehéz feladatok előtt állt: az építkezések és a tó megnagyobbítása már többéves problémát jelentett. Első lépésként a választmány 1891. januárjában megindította a gyűjtést az építkezés megkezdése érdekében. Bartha Gergely egyleti titkár két lámpát a tó közepén levő szigetre szereltetett, így ezek a tavat tökéletesen kivilágították. 1891. januárjára az egylet a világító berendezés utolsó részletét is kifizette.

Az 1890-es években a KKE kisebb hangsúlyt fektetett a versenyek szervezésére. Az egyesület számára a nagy tömegeket mozgató rendezvények jelentettek prioritást, hiszen a cél az anyagi alap növekedése volt a tervezett építkezések érdekében. A saját építkezések előkészítésével párhuzamosan 1895-ben a KKE nagyszabású jégbált szervezett, melynek bevételeit az egyetemi diákokthoz⁴⁷ (Mensa Academica) javára adta át. Az eseményre a korcsolyázó egylet díjtalanul átadta a tavat és mozgósította a

⁴⁴ Ellenzék, 1889. január 25.

⁴⁵ Ellenzék, 1889. december 14.

⁴⁶ Ellenzék, 1890. december 9.

⁴⁷ Az egyetemi diákokthoz kétemeletes épületét (a Petőfi, ma Avram Iancu, és az Egyetem utca sarkán) hosszas gyűjtés után 1910-ben nyitották meg. Ma a jogi kar működik benne.

korcsolyázókat, a helyi katonaezred parancsnoksága jóvoltából a katonazenekar ingyen játszott. A jégbál csúcspontját a Hófehérke mondája című jég-előadás jelentette, melynek a jégszínpadi elrendezését a kolozsvári színi társulat képviselői vállalták. A színdarabot, amely egy némajáték volt, Vendrei Ferenc rendezte, a zenei aláfestést pedig a helyi katonazenekar szolgáltatta. A főszerepben gróf Bethlen Tima, gróf Teleki Ádám és gróf Zeyk Albert játszottak. A szükséges díszleteket, ruhatárat és reflektorokat Ditrói Mór, a kolozsvári színház igazgatója szolgáltatta, a parókákat és szakaállakat pedig Terkál Béla, a színház fodrásza személyesen tette fel a színészekre.⁴⁸

Az eseményt nagyszámú közönség követte végig – bár nem mindenki az előadás miatt. Volt, aki a jótékony cél, a víg korcsolyázás vagy a tűzijáték miatt látogatott ki a Sétatérre, de senki sem unatkozott. A kosztümök fényesen csillogtak, a darabban a „jégszínészek” pompásan játszottak, de a görögtűzzel kivilágított jégen csak a tóparton állók követhették akadálytalanul az előadást. Mindezek ellenére a résztvevők, a nézők és a korcsolyázók egyaránt jól mulattak.⁴⁹

Az egyesület 1894-től nekilátott az építkezésnek. Első lépésként 1894-ben megnagyobbították a tavat. 1895-ben a városi tanács kiírta a pályázatot egy díszes korcsolyacsarnok és egy mulató felépítésére. A nyertes terv Debreczeni Balázs építészé volt, aki egy svájci stílusú, 30 méter hosszú, 9 méter széles cukrászdát tervezett, melynek két bástyája és két tornya lett volna. A cukrászda csarnokában 300 személy fér el, ezenkívül 250 személy a kinti teraszon. Az épület építkezési költsége 24800 forint értékben határozták meg.⁵⁰ Az építkezés feltétele az volt, hogy a korcsolyapavilon be kell fejezni 1895 november 1-re, a kioszk pedig be kell legyen fedve ugyanaddig.

Az építkezés késett a kor bürokráciája miatt: hiába írta ki a város a pályázatot, hirdetett győztest, a város törvényhatósági bizottsága pedig határozatot hozott az építkezésekre, ezt a határozatot fel kellett terjeszteni a belügy-, majd a kereskedelmi minisztériumba. *A tervek hosszas tárgyalások után elnyerték a „magas” kormány tetszését is, s minthogy Magyarországon még középületekben is csak az létesülhet, ami a „magas” kormánynak tetszik, hát mos az ő gráciájából, de a magunk költségén végre hozzájutunk a tervezett épületekhez – számolt be a korabeli sajtó.*⁵¹

⁴⁸ Ellenzék, 1895. február 8.

⁴⁹ Ellenzék, 1895. február 4.

⁵⁰ Ellenzék, 1895. június 11.

⁵¹ Ellenzék, 1896. szeptember 5.

A terv elavult, 1896 júliusában pedig újabb pályázatot írtak ki, a kormányhoz pedig Pákey Lajos tervét terjesztették fel. Az új pályázat feltétele az épületek felépítése volt még 1896 folyamán. Az épület felépítésére hárman pályáztak: Reményik Lajos, Endstrasser Benedek és Hirschfeld Lajos építészek. A győztes pályázat a Reményiké lett, aki vállalta a két épület felépítését 54179 forint 95 krajcár összegből.⁵² A város folyósított az építkezésre 40000 forintot a kabalapataki erdő eladásából, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület pedig 26000 forint kölcsönt adott 15 évre, évi 5 %-os kamattal.⁵³

A korcsolyapavilon a régi fabodega helyén, a tó partján, a mulatót pedig a sziget és a fősétányok között építették föl. A mulató tervezésekor Pákeyt a Potsdam melletti Sanssouci-kastély ihlette. A kaszinó bejáratához díszes, mitológiai alakok szobrával díszített szökőkutat emeltek 1897-ben. (Asztalos 2004, 422)

A korcsolyapavilon felépítése után 1897-ben két versenyt szerveztek. Az első, művészi versenyt Mészáros János nyerte Litke Lőrinc előtt. A második viadal az akadályversenyen Fabinyi Artúr, a síkversenyen Melitskó Aladár, a gyermekek versenyén Szathmáry Elek, a 7 év alatti gyermekek versenyén pedig Nemes Sándor győzött. A művészversenyben Ákoncz Rezső bizonyult a legjobbnak. A 7 év alatti versenyen második díjat nyert a későbbi kiváló műkorcsolyázó, Somodi András.⁵⁴

1898-ban újabb nagyszabású korcsolyaestélyt rendeztek a Sétatéren. Janovits Jenő rendezésében három kis színdarab került jégre: a Heléna elrablása, a Nansen északi sarki expedíciója, valamint Trója ostroma című darabban Szép Heléna szerepét Turchányi Olga, Páris szerepét pedig Óvári Elemér játszotta. A sajtó felfigyelt Turchányi gyönyörű stílusára is: *a színház bájoló művésznője igen kedves jelenség volt.*⁵⁵ A művésznő kiskorától kiváló korcsolyázó volt. 1888-ban kisgyermekként bemutatta ügyességét a budapesti városligeti tavon rendezett korcsolyaversenyen, ahol a közönség nagy tapsal, a bírók pedig egy doboz cukorkával és emléktárggyal díjazták. Kolozsvári pályafutása alatt is rendszeres résztvevője volt a korcsolyaversenyeknek és jégbáloknak. A bált egy 140 fős lampionos jelmezes menet, majd tűzijáték zárta, melyet Szabó Lajos helyi pirotechnikus rendezett.

⁵² Ellenzék, 1896. augusztus 8.

⁵³ Ellenzék, 1896. szeptember 7.

⁵⁴ Ellenzék, 1897. február 8.

⁵⁵ Ellenzék, 1898. február 6.

A XIX. század utolsó rangos versenyét 1899. január 29-én szervezte a korcsolyázó egyesület. A megnyitó 1000 méteres, illetve a nagy síkversenyt (2000 méter) Fabinyi Artúr nyerte meg. A ifjúsági versenyt Fabinyi Leó, a gyermekversenyt Somodi István (az 1908-as olimpiai ezüstérmes magasugró), a kisdedek versenyét (7 év alatti gyermekek) pedig Szabó Lajos nyerte meg.⁵⁶

1880-1914 között több, állandó, illetve időleges korcsolyapályát alakítottak ki Kolozsváron. Ezek a pályák is nagy népszerűségnek örvendtek több ok miatt. Elsősorban a sétatéri korcsolyapályára a belépő nagyon drága volt, ezért a szegényebb családok tagjai nem engedhették meg maguknak a belépődíjat. Másodsorban a sétatéri tó gyakran zsúfolt volt. Harmadsorban a tanintézetek diákjaik számára nemegyszer kialakítottak korcsolyapályát, hogy télen a rendszeres sportolást biztosíthassák. A Tornavívoda udvarán is a diákok számára létesítettek állandó pályát, a belépő itt a sétatéri összeg egynegyede volt, emellett a szegény diákok jutányos bérleteket válthattak.

A Diána fürdő a Fürdő utca (ma Cardinal Iuliu Hossu) elején volt, a Sétatér bejáratának bal oldalán. Dr. Szombathelyi Gábor városi főorvos 1843-ban nyári használatú fürdőt létesített. 1852-ben elkészült a gőzmotorral működő állandó gőz- és kádfürdő, mely 1869-ben leégett. 1875-ben nyitották meg ismét a kor színvonalának megfelelően, 1894 nyarán pedig átépítették. Az átépítéskor uszodát is létesítettek. *A Diána fürdőnek tisztán kezelt tágas uszodája van, melynek mellék helyiségei kitűnő zuhanyokkal vannak ellátva* – számolt be a korabeli sajtó.⁵⁷

A következő évben a Diána fürdő vezetősége Budapestről szakképzett úszómestert szerződtetett azok számára, akik szerettek volna rövid idő alatt úszni megtanulni. De nem csak ezzel vonzotta a fürdő az úszni vágyókat. Példás rendjéről és tisztaságáról ismerték, valamint a hűsítő hideg zuhanyairól. Az 1890-es évek elején a Diána-fürdő külső medencéjén korcsolyapályát is kialakítottak. Az itteni pálya 1896-tól egyre nagyobb népszerűségnek örvendett, mert olcsóbb volt, mint a sétatéri. A szegényebb diákok – elsősorban a szomszédos kereskedelmi akadémiáról – szívesen keresték fel, hogy kedvükre korcsolyázzanak a téli szabad órákban.⁵⁸

⁵⁶ Ellenzék, 1899. január 30.

⁵⁷ Ellenzék, 1895. július 2.

⁵⁸ A fürdőt az 1930-as évek végén bontották le, ma egyik részén bérház, másik részén pedig a kommunizmus áldozatainak emlékműve áll. (Killyéni 2010, 39)

A Bánffy-kert, mely eredetileg a Wesselényi család kertje volt, a Diána-fürdő és a Sétatér mellett, a Malomárok bal partján feküdt. Ez volt Kolozsvár egyik hangulatos kis kertje, kis tóval, óriási égerfákkal, ezeknek tövén eredt *a város legjobb vizű csorgója*. (Nagy 2005, 146) 1894 telén a kert kis taván korcsolyapályát alakítottak ki. 1895 decemberében a helyi sajtó beszámolt a korcsolyapályáról, ahol a tavat, illetve a korcsolyákat kellőképpen őrizték.⁵⁹ Sajnos itt keveset sportoltak a kolozsvári polgárok, mert 1896-ban a kertet megvásárolta a magyar állam az Állami Felsőbb Leányiskola új iskolaépülete számára.

A Tornavívoda udvarán 1896 decemberében alakították ki a korcsolyapályát, 1897-től pedig a diákok kedvükre korcsolyázhattak jutányos áron. Iskolai korcsolyapályát a Református Kollégium udvarán is létesítettek az 1896/97-es tanévtől. A századfordulón az újonnan felépült tanítónőképző udvarán is alakítottak ki tenispályát, télen pedig korcsolyapályát.

Az 1900-as évekre megváltozott a korcsolyázás jellege Kolozsváron. A polgári sport mindennapi lett, hozzátartozott az emberek életrendjéhez. A korcsolyázó polgárok tudták, mikor lehet korcsolyázni, mikor rendeznek estélyeket, bálakat. Ezeket az eseményeket továbbra is a Főtéren elhelyezett zászlók jelezték. A változást a polgári- és a versenysport szétválása jelentette.

A versenysport népszerűségét növelte, hogy az 1902-ben alapított Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC) is felkarolta a téli sportokat és gyakran rendezett közös eseményeket a korcsolyázó egyesülettel. Az 1906-ban alapított KEAC korcsolya szakosztály élére Kabdebó Lórándot választották.

A század eleji enyhe időjárás nem kedvezett a nagy méretű események szervezésére. 1905. február 12-én rendezték az első, nagyszabású korcsolyaverseny a Sétatéren. Az 500 méteres síkfutást Somodi István nyerte meg 1 perc 2 másodperces idővel. Az 1500 méteres főversenyen ismét Somodi diadalmaskodott, 3 perc 55 másodperces idővel. A gyermekversenyen Csengeri János győzött. A művészi versenyen Guráth Józsefet hirdették ki győztesnek, második Somodi András lett. Guráth szép tartása, Somodi lábtechnikája érdemelt dicséretet.⁶⁰

Az 1905-ös verseny után a kolozsvári sajtó szomorúan vette tudomásul, hogy Somodi Istvánon kívül Kolozsváron nincs más elsőrangú gyorskorcsolyázó. A

⁵⁹ Ellenzék, 1895. december 3.

⁶⁰ Ellenzék, 1905. február 14.

műkorcsolyázók viszont Dékány Ernő irányítása alatt edzenek, és kitartó munkával hamarosan szép eredményre volt kilátás.

Dr. Óvári Kelement dr. Fabinyi Rudolf követte a KKE élén, dr. Szabó Dénes pedig a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club (KEAC) elnöke lett. Fabinyi és Szabó közbenjárására a kolozsvári korcsolyázók, illetve a Budapesti Korcsolyázó Egylet (BKE) tagjai között szoros kapcsolat alakult ki. Kolozsvár 1907-től Magyarország második korcsolya-központja lett, a KKE és KEAC közös versenyeire a BKE legjobb csapatával érkezett, a KKE pedig, amikor csak tehetett, részt vett a BKE versenyein. A kolozsvári tó jegén az első világháborúig szinte minden neves budapesti versenyző fellépett.

A magas színvonalú versenyek, illetve a neves ellenfelek hatására 1910-ig egy kiváló gyors- és műkorcsolyázó gárda nőtt fel a Sétatéren. Somodi András és Hegyi Zoltán műkorcsolyázók, Voith József, Marczinkievicz Lajos, Artúr és Zoltán gyorskorcsolyázók személyében. Ez a sportoló-gárda állt a kolozsvári korcsolyázás központjában 1920 után is, amikor több tíz román országos bajnoki címet nyertek a kolozsvári versenyzők.

1907. február másodikán a KEAC országos korcsolyaversenyt rendezett, melynek keretében a meghirdetett öt versenypont között volt az a főiskolás gyorskorcsolyázó bajnoki verseny is. Ez volt az első főiskolás bajnokság Magyarországon. A verseny érdekessége, hogy a Budapesti Korcsolyázó Egylet (BKE) legjobbjai is részt vettek a versenyeken, azután pedig a kor legjobb magyar korcsolyázói, Kronberger Lili, Urbáry Sándor és Dezső Artúr művészi bemutatót tartottak a kolozsvári közönség számára. A kolozsváriak nagy számban jelentek meg a Sétatéren és követték az országos viadal versenyszámain, illetve az addig Kolozsváron még nem látott bemutatókat.

Az első próbát, a junior műversenyt Somodi András nyerte meg. Versenyen kívül indult Farkas Ervin, a BKE műkorcsolyázója. Mindketten szépen végezték a kötelező és a szabadon választott gyakorlatokat, Somodinak az elváltásai, Farkasnak a testtartása tűnt ki. A második versenyszám az 500 m-es verseny volt, ahol a BKE versenyzője, Levitzky Károly legyőzte Péczeli Andort és Harashti Lajost. Bár a közönség reménykedett Péczeli győzelmében, ám a sportoló a verseny végén elesett. A győztesnek a szép korcsolya-stílusát és egyenletes tempóját emelték ki, Péczeli remekül

veszi a kanyarokat, míg Harasztinak hosszú húzása érdemelt elismerést. A harmadik versenyszámban, az 500 m-es junior versenyben, született a nap nagy meglepetése: Somodi István, a kolozsváriak fiatal versenyzője fölényesen legyőzte Vadas Hugót, a kor kiváló junior versenyzőjét. Somodiról feljegyezték, hogy szívósságának köszönhető a győzelmet. A negyedik versenyszám a leghosszabb távú, az 1500 m-es síkfutás volt. Péczeli győzött Harashti és Vadas előtt. A nap fénypontja az 1000 m-es főiskolás gyorskorcsolyázó verseny volt, ahol Levitzky Károly, a BKE fiatal versenyzője legyőzte Somodi Istvánt és Somodi Andrást. A győztes, aki e korosztály legjobb magyar versenyzője, az Egyetemi Tanács által adományozott bajnoki aranyérmét nyerte el.

A nap Kronberger, Urbáry és Dezső bemutatóival végződött, az 1907-es verseny pedig az első rangos verseny volt abból a sorból, amelyet az első világháború előtt Kolozsváron rendeztek.⁶¹

Egy évvel az első igazán rangos korcsolyaverseny után, 1908 februárjában, a KEAC és a KKE ismét országos versenyt rendezett, amely ezuttal is pompásra sikerült. A versenyre az ország számos egyesületből érkeztek résztvevők, a budapesti egyesületek mellett (BEAC, BKE, Műegyetem) itt voltak az aradiak, a szombathelyiek, valamint a két kolozsvári egyesület versenyzői. Az Ellenzék újságírója is méltatta az esemény színvonalát. *Az ország minden részéből benevezett versenyzők mind starthoz is állottak s így igazán érdekfeszítő küzdelmeket volt alkalmunk látni. A versenyzők nagy száma és kitűnő klasszisa, a rendezés kifogástalansága igazán elsőrendű sport-eseményé avatták a vasárnapi versenyt.*⁶²

A versenyt megtisztelte jelenlétével Szende Andor, a kor legjobb magyar férfikorcsolyázója, négyszeres magyar bajnok, négyszeres világbajnoki bronzérmes. *A műkorcsolyázók közül Szende Andor emelkedett ki, aránytalanul fölötte állván versenytársainak. A troppai és davosi műversenyek győztese most is teljes formában állott starthoz és igazán gyönyörű dolgokat produkált*⁶³ – írta az Ellenzék. Szende megnyerte az országos műkorcsolyázó versenyt az aradi Nemes István és a kolozsvári Hegyi Zoltán előtt.

A verseny fénypontja a magyar főiskolás gyorskorcsolyázó bajnokság volt, ahol két versenyszám (500 m, 1500 m) eredményeinek az összesítése után hirdettek győztest.

⁶¹ Ellenzék, 1907. február 4.

⁶² Ellenzék, 1908. február 18.

⁶³ Uo.

Mindkét versenyszámot a BEAC klasszisa, Gyurmán Dezső toronymagasan nyerte s elhódította a bajnoki címet. Az összetett verseny második helyezettje Petanovits József lett. A verseny két próbáját a vidékiek számára rendezték: a műkorcsolya versenyt Nemes István nyerte a szombathelyi Tóth László és a kolozsvári Hegyi Zoltán előtt. A gyorskorcsolyázók 1000 méteres versenyét a kolozsváriak uralták: Szabó György győzött Voith József és Holecsek Ernő előtt. Az utolsó versenyszámban, az országos 1500 méteres gyorskorcsolyázó versenyben a budapestiek osztoztak az első helyeken, Schick László megelőzte Haraszi Lajost és gróf Csáky Istvánt. Az ezen a versenyen debütáló Voith József és Hegyi Zoltán meghatározó egyéniségei lettek a kolozsvári és a magyar sportéletnek a következő években.

Az 1909-es házi versenyen a gyorskorcsolyázásban Voith József és Marczinkievicz Zoltán, a műkorcsolyázásban Nászta István győzött. Az enyhe időjárása miatt sajnos a kolozsvári korcsolyaéletben rangos eseményt nem lehetett rendezni 1911-ig. Ekkor egy hét alatt két versenyre is sor került, először Kolozsváron, majd Budapesten. 1911. február 2-án a KKE országos versenyére a BKE, a Budapesti Egyetemi Atlétikai Club (BEAC), a KEAC, a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia Sport Köre (KKASK) és a KKE neveztek be indulókat. Az 500 főiskolai gyorskorcsolyázó bajnoki versenyt Voith József (KEAC) nyerte a budapesti Virányi József (BEAC) előtt. Voith aranyérmét és tiszteletdíjat kapott sikeréért. Az 1500 méteres gyorskorcsolyázó versenyben a budapesti Leviczky Károly (BKE) érkezett elsőnek. Az 1000 méteres országos gyorskorcsolya versenyt Marczinkievicz Lajos (KKE) nyerte Holecsek Ernő (KKE) előtt. A műkorcsolya számot Hegyi Zoltán nyerte Nászta István előtt (mindketten a KEAC színeiben indultak). Az utolsó versenyszámot, az országos műkorcsolyázó versenyt Somodi András (7. Képmelléklet, 278) nyerte a BKE versenyzője, Szóllás Lipót előtt. A verseny végén Kronberger Lili négyszeres világbajnok tartott bemutatót, szebbnél-szebb produkcióin gyönyörködhetett a kolozsvári közönség (7. Képmelléklet, 281). A budapesti korcsolyázók küldöttségében dr. Szentgyörgyi Imre és Dezső Artúr is jelen volt.⁶⁴

A magyar országos korcsolyaversenyre néhány nappal később került sor Budapesten, az eredményekről az Ellenzék tudósított. *Január 28 és 29-ére tervezett és a kedvezőtlen idő miatt február 4 és 5-ére halasztott országos korcsolyázó verseny, amely*

⁶⁴ Ellenzék, 1911. február 3.

a keményre, sikra fagyott városligeti pályán a főváros és a vidék legjobb korcsolyázóit tömörítette, megérdemelt nagy és szép sikerekhez vezette a Kolozsvári Korcsolyázó Egylet és a Kolozsvári Egyetemi Athletikai Club kiküldött versenyzőit. A legszebb és legnehezebb pontszámokban vívták ki a rutinizott, becézgetett fővárosiak mellett az első helyet, mely sportszempontról annál inkább értékesebb, mert első eset, hogy a vidékiek úgyszólván döntő fölényrel verték a favorit pestieket. A verseny lefolyásáról a következő hivatalos táviratok számolnak be.

Az országos műkorcsolyázó verseny mindkét számában a dicsőség dr. Somodi Andrásé (KEAC). Konstatálhatjuk, hogy Somodi szereplése mindenkor dicsőséget hozott a népszerű fehér fekete színeknek. Amidőn pedig méltó szereplését a BKE ily szépen honorálta, egyuttal följogosította arra is, hogy az országos bajnoki versenyben biztos, öntudatos reménnyel induljon. Ugyanezen versenyszámokban második lett Hegyi Zoltán (KEAC) a ki a kolozsvári versenyen mutatott formáját fényesen beigazolta.

1000 méteres gyorskorcsolyázó junior versenyben fölényrel első lett Marczinkievicz Lajos (KKE). Idő 1 perc és 55 öttized mp.

500 méteres országos gyorskorcsolyázó versenyben Voith József (KKE) második 0,54 p. Háromtized másodperc.

1500 m.-es országos gyorskorcsolyázó versenyben Voith József elsőnek jött be. 3 p. 5,3 mp. Feltűnést keltett egyenletes, sima, biztos futása, mely az első perctől kezdve biztosította részére a győzelmet. Ugyanezen versenyszámban Marczinkievicz harmadik (3 p. 13,19 mp.)

1000 m. országos gyorskorcsolyázó verseny vidékiek részére. Első Marczinkievicz (KKE) 1 p. 57,3 mp. második Voith József (KKE) 1 p. 57,7 mp. harmadik Holetsek E. (KKE).⁶⁵

1912-ben február 2 és 3-án rendezték meg Kolozsváron a KEAC és a KKE közös országos korcsolyaversenyét, amelynek fénypontja Méray-Horváth Opika világbajnok műkorcsolyázó bemutatója volt. Kronberger Lili négy világbajnoki címe után (1910-13) újabb magyar korcsolyázónő folytatta a világsikereket, 1912-14 között három világbajnoki címet nyert. Méray davosi sikere után egyenesen Kolozsvárra utazott bemutatót tartani (7. Képmellékletek, 282).

⁶⁵ Ellenzék, 1911. február 6.

A verseny négy műkorcsolya versennyel indult. A műkorcsolya bajnokságon Szende Andor, a BKE világklasszisa nagy fölényrel győzött, míg a szeniorok versenyén dr. Somodi András diadalmaskodott. A junior hölgyek versenyén a BKE versenyzői diadalmaskodtak, Ditrich Erna legyőzte Zöllner Paulát. A legjobb kolozsvári versenyző, Hirschfeld Teréz, a harmadik helyen végzett. A vidékiek műkorcsolya versenyét Nászta István (KEAC) nyerte meg. A gyorskorcsolyázók országos főiskolás bajnoki címét Voith József nyerte meg. Voith ezután megnyerte az egyéni 500 és 1500 méteres versenyt is, az 5000 méteres versenyen pedig a budapesti Virágh Ferenc (BKE) mögött második lett. Az utolsó versenyszámot, az 1000 méteres zárt versenyt a KKE versenyzője, Hollecsek Ernő nyerte meg. A magyar országos főiskolás műkorcsolya verseny a jég állapota miatt elmaradt.⁶⁶

1913 és 1914-ben a KKE már csak házi versenyeket szervezett, az 1914-es országos verseny elmaradt. A Kolozsvári Korcsolyázó Egylet túlélte az első világháború utáni közhatalomváltást, és a kolozsvári magyar sportbarátok nagy öröme még 25 éven keresztül olyan bajnokokat nevelt a városnak, mint a Marczinkievicz testvérek, Beke Lajos, Bojáki Anna, Hirsch Elemér, Horosz Béla, Pusztai Kató stb. 1945 után a kommunista vezetés beolvasztotta a KKE-t, s így az egylet fennállásának 100. évfordulóján már csak néhány idősebb korcsolyabarát emlékezett meg a KKE sikereiről.

4.3.3 A Kolozsvári Atlétikai Club

Az atlétika csirája 1875-ben fogant meg Magyarországon, ekkor gróf Esterházy Miksa, a Monarhia angliai követe, Budapestre való visszatérése után az angol atlétikai eszmék felkarolása mellett foglalt állást. Fáradozásainak eredményeként 1875. április 8-án Budapesten megalakult a Magyar Athletikai Club (MAC), mely Magyarország első atlétikai egyesülete volt. A budapesti sportélet virágzása rányomta bélyegét a vidéki, kezdetleges sportéletre is, sportegyesületek alakultak országszerte: Kolozsváron, Zentán, Győrött, Körmenden, Szabadkán, Hódmezővásárhelyen stb. (Zuber 1934, 491-492)

⁶⁶ Ellenzék, 1912. február 5.

Kolozsváron is megindult egy mozgalom, melynek célja az atlétika meghonosítása volt. Már 1875-ben Kolozsvárra érkezett dr. Molnár Lajos⁶⁷, Esterházy követe, aki az atlétikai eszméket népszerűsítő előadásokat tartott. Molnár hírlapi cikkek, előadások sorát tartotta Magyarország-szerte a magyar atlétikai élet megteremtése érdekében. (Takács 1997, 19)

A kolozsvári sajtó örömmel köszöntötte, és sok sikert kívánt törekvései megvalósításához. Első előadását július 28-án tartotta a Városháza tanácstermében, ahol nagyszámú hallgatóság előtt bemutatta az atlétika céljait és eszközeit. Bár úgy tűnt, minden feltétel adott egy atlétika egyesület megalakulásához, erre mégis évekig kellett még várni.

A fordulópontot dr. Baintner Hugó, a MAC volt titkárának 1883-as Kolozsvárra történt költözése jelentette. Baintner maga köré gyűjtötte mindazokat, akik elkötelezetten harcolhattak az egyesület megalapításáért. Már 1883-ban értekezletet hívott össze, amely során felkérték dr. Felméri Lajost, hogy álljon egy 12 tagú bizottság élére, amely előkészíti az új atlétikai egyesület alapszabályát. A bizottság 1883. november 11-én már népszerűsítő gyaloglóversenyt szervezett Kolozsvár és Szászfenes között.⁶⁸ Az eseményt élénk érdeklődéssel követték a sportszerető polgárok.

Az atlétikai eszmék meghonosodását az egyetemi ifjúság is sürgette. 1884. június elsején egy atlétikai gyakorlatokkal egybekötött majálist szerveztek. Ősszel egy értekezlet keretében bemutatták az alapítandó egyesület alapszabályait, melyet felterjesztettek jóváhagyásra a belügyminiszterhez. 1884. november 5-én Kolozsvár-Apahida gyaloglóversenyt szerveztek⁶⁹, az érdeklődők számára pedig atlétika gyakorlatokat mutattak be, megkezdve az edzéseket is.

1885. január 15-én a belügyminiszter jóváhagyta a szabályzatot, így megalakulhatott a Kolozsvári Athletikai Club (KAC). *Végre 1885. év január 15-én a belügyminiszter úr az alapszabályokat megerősítvén, a Club véglegesen szervezhetővé s február 8-ára alakuló gyűlést hivatott egybe. Az alakuló gyűlés*

⁶⁷ Molnár Lajos 1875 novemberére készítette el első munkáját, az Athletika című tanulmányt, majd négy évvel később, 1879-ben, megjelent az Athletikai gyakorlatok szakkönyve. Első munkáját 18 évesen írta, míg a másodikat 22 évesen. Fiatalsága ellenére tevékenysége az atlétika terén ezzel véget is ért. Fiatalon hunyt el 1905. június 8-án. (Mező 1931, 324-331)

⁶⁸ 19 versenyző indult, Schopf Mihály lett az első, Zöld Gábor a második, Kiss Gyula a harmadik, mindhárman tiszteletdíjat kaptak. (Kuszkó 1886, 24)

⁶⁹ Kolozsvár-Apahida-Kolozsvár útvonalon, 29,5 kilométeres távon bonyolították le, hat versenyző nevezett be, győzött Borbély György 3 óra 25 perces idővel. (Zuber 1934, 495)

elnöknek báró Jósika Lajost, alelnöknek Kövári Mihályt és dr. Baintner Hugót, titkárnak Kuzskó Istvánt, pénztárosnak Illing Sándort... beválasztván, miután az évi költségvetés megállapítható nem volt, felhatalmazta a választmányt e közgyűlésig felmerülő kiadások teljesítésére – jegyezte le Kuzskó István. (Kuzskó 1886, 5-6)

Neves és szorgos személyiségek kezében volt az új egyesület vezetése. Báró Jósika Lajos, a klub elnöke, óriási tekintélynek örvendett városunkban, ő adta meg az egyesületnek a társadalom szemében a súlyt és tekintélyt. Dr. Baintner Hugó szakmai tudása biztosította a sikert – azt mondták róla, hogy *úgy lehozta nekünk az atletikát, hogy odafenn nem maradt semmi belőle.* (Kuzskó 1890, 11) Szintén kiemelkedő személyiség volt az egyesületben Kuzskó István. Titkári tevékenysége mellett ő szerkesztette az egyesület három évkönyvét, melyek óriási értéket képviselnek, és melyek pontosan leírták a klub működését minden szempontból. (Kuzskó 1890, 24-11-13)

Az egyesület anyagi alapját a négy részvényes alapító (báró Jósika Lajos, dr. Felméry Lajos, Kövári Mihály és Maetz Frigyes) által felajánlott 50-50 forint összeg, a rendes és pártoló tagok évi tagdíjai, illetve a rendezvények anyagi bevételei jelentették. A kolozsvári egyetem, valamint a vallás- és közoktatásügyi minisztérium visszautasította az egyesület anyagi támogatását. Számos sportszerető polgár viszont kisebb anyagi és tárgyi adományt tett a KAC eszköztárának, könyvtárának javára, illetve a versenyek szervezése és díjazása érdekében.

A klub sportolói elsősorban a Ferenc József Tudományegyetem diákjai voltak. Első pillantásra ez már garanciát jelenthet egy sportklub számára, de a KAC-ot Kolozsvár értelmisége is lelkesen támogatta. A választmányban, a versenybizottságokban, valamint a klub becsületbíróságában neves személyiségeket találunk: egyetemi tanárokat: dr. Felméri Lajost, a neveléstudomány tanszék professzorát, dr. Haller Károlyt, az osztrák magánjog professzorát, dr. Rózsahegyi Aladárt, a közegészségtan professzorát vagy dr. Concha Győzöt, a politika tanszék professzorát. Mellettük neves főurakat: gróf Esterházy Kálmánt és gróf Bély Ákost, illetve hivatalnokokat, ügyvédek és pártfogópolgárokat is felsorolhatunk, akik lelkes munkájukkal megszervezték a fiatal egyesület életét. (Killyéni 2006, 19)

Az egyesület első lépésként biztosította a rendszeres edzések lebonyolítását a téli-tavaszi időszakra. A tornagyakorlatokra felkérte Albert Károly testnevelőt, a vívásra

Páska Zoltán vívómestert, ökölvívásra pedig Baintner Hugót. A nyári időszakra kibérelte a Lövölde kertjét, ám a vakáció miatt az ekkori edzéseket kevesen látogatták. (Kuszkó 1886, 7)

A klub működésének legfontosabb részét a szervezett versenyek jelentették. Évente kétszer rendeztek nyilvános viadalt, emellett rendszeresen gyalogló-, illetve téli házi versenyeket is bonyolítottak le, amelyek népszerűek voltak a tagok és a közönség körében. A nyilvános viadal programjában szereplő versenyek közül az egyik kiemelt, úgynevezett bajnoki próba volt. Ha egy sportoló három, egymást követő viadalon győzött ebben a próbában, illetve egy meghatározott eredménynél jobbat ért el, elnyerte az egyesület bajnoki címét. Ebben az időszakban a KAC három bajnokot avatott: Borbély Györgyöt, Kolozsváry Jánost és Göllner Bélát. A cím elnyerésével a bajnok örökös tiszteletbeli tagságot, aranyérmét és ezüst serleget vehetett át

Az első nyilvános viadalt 1885. május 17-én rendezték a Lövölde kertjében, a nyolc versenypontra 16 versenyző 36 nevezését vették figyelembe. A 100 yardos síkversenyen Velits Zoltán győzött, a súlydobásban Gállfy Kálmán diadalmaskodott, a bajnoki síkversenyt 3218 méteres távon pedig Borbély György (7. Képmellékletek, 240) nyerte, aki ezüstérmét és bajnok-jelöltséget kapott. Ökölvívásban és birkózásban Páska Zoltán, gátversenyben (201 méteres táv, 95 centiméter magas gátak) Szüllő Árpád, távolugrásban Deák Albert, a vigaszversenyt (síkfutás) Balogh Vendel nyerte meg. (Siklóssy 1929, 221)

A második nyilvános viadalt 1885. szeptember 27-én bonyolították le, szintén a Lövölde kertjében berendezett atlétika-pályán. A 7 versenypontra 13 versenyző nevezett, a legérdekesebb a bajnoki középtávfutás volt, ahol Borbély György megvédte bajnokjelöltségét. A síkversenyt és gátversenyt egyaránt Balogh Vendel nyerte meg, a súlylökésben Deák Lukács, a távolugrásban pedig Páska Zoltán diadalmaskodott. Vigaszversenyre senki sem jelentkezett, míg Borbély György és Páska Zoltán birkózása döntetlen maradt. (Kuszkó 1886, 25-27)

1885. október 4-én 45 kilométeres versenygyaloglást szerveztek Kolozsvár és Szamosújvár között. 6 óra 5 perces idővel Borbély György nyerte el a „Hölgyek díját”, egy ezüst serleget. Az ezt követő, december 13-án lebonyolított, házi viadalon a Tornavívoda termében tör- és kardvívásban, távolugrásban, magasugrásban és kötélhúzásban versenyeztek az egyesület atlétái.

A KAC a harmadik viadalt 1886. május 26-án rendezte a Lövölde kertjében. A verseny fénypontját Borbély György bajnökká avatása jelentette. Borbély harmadszor is diadalmaskodott a két mérföldes síkfutás versenyében, a KAC bajnoki címét, örökös tiszteletbeli tagságot, aranyérmét és ezüstserleget nyert. Ugyanekkor Albert Károly tornatanár megnyerte a súlylökést 902 centiméteres dobással, ez a Kolozsváron elért leghosszabb dobás volt, melyet 8 kilogrammos golyóval értek el. (Zuber 1934, 496)

A KAC versenyei belépődíjasok voltak, sikerük miatt sokan látogatták, így komoly bevételt hoztak a klubnak. Ennek láttán a lövészegylet megemelte a bérleti díjakat. Mivel az egyesület az új díjat már nem tudta kifizetni, ezért a negyedik viadalra, 1886 őszén már Désen került sor.

Az eseményt 1886. október 24-én bonyolították le. Kolozsvár-Dés versenygyaloglással kezdődött, melyre nyolcan neveztek, közülük Borbély György fél óra hátránnyal indult. A versenyt Benyovits Lajos nyerte meg, 4 perccel megelőzve Borbélyt. Benyovits aranyérmét, Borbély ezüstöt kapott. Az atlétika viadalra a város sétaterén került sor, a versenybizottság elnöke a későbbi miniszterelnök, báró Bánffy Dezső volt. A 100 yardos síkfutásban Kolosváry János, a fél mérföldes síkfutásban Balogh Vendel, a távolugrásban pedig Donogány Zakariás diadalmaskodott, a klub addigi legjobb eredményeit érve el ezekben a versenyszámokban. A magasugrást Bod Aladár, súlyemelést Deák Lukács, a vigaszversenyt pedig Illing Sándor nyerte meg. Az esemény táncestéllyel zárult, melyet a kolozsvári vívók bemutatója tett érdekesebbé.⁷⁰

Az 1886. december 11-én megtartott évi közgyűlés javaslatára megalakult az egyesület fegyelmi bizottsága, melynek célja a sportversenyek során észlelt nézeteltérések megoldása, a versenyek során felmerülő kételkedések megvitatása, illetve a fölösleges párbajok elkerülése volt (7. Képmellékletek, 245). *A lovagias szellemnek a maga körében való fenntartása- ápolása és testületi tekintélyének megőrzése végett becsületbírósgot állít föl azzal a hivatással, hogy oly becsületbeli ügyekben, a melyekben a Club tagjai érdekelve vannak, különösen a becsületsértés és elégtétel kérdése iránt is ítéljen.* (Kuszkó 1888, 231) Az egyesület alapszabálya kimondta, hogy a lovagiasság szellemét ápolni kell. Kuszkó István KAC titkár foglalta össze a bíróság célkitűzéseit: *Hisszük, hogy a hézagos párbaj-szabályok mellett becsületbeli ügyek kérdéseinek tisztázásához e munka kidolgozásával jelentékenyen hozzá fogunk járulni s*

⁷⁰ Egy napunk Désen 6-13. A kézirat nyomtatott változata a Kolozsvári Atlétikai Club I. évkönyvéhez csatolva jelent meg.

ez által a társadalomnak e tekintetben is hasznos szolgálatot fogunk tenni. (Kuszkó 1890, 8)

Az 1880-as években a társadalomban még gyakori volt a peres ügyek párbajok általi tisztázása, s egy kis sportegyesület, mint a KAC nem engedhette meg magának a fölösleges sérüléseket, esetleges emberi veszteségeket. Ugyanakkor a versenyek során a mért eredmények pontossága is megkérdőjelezhető volt, tehát szükség volt egy fórumra, amelynek döntését mindenki elfogadta, amely a végső eredményt szentesítette. Emellett egy elmért eredmény már országos rekordot is jelenthetett, amelynek hitelességében más egyesület sportolói is kételkedhettek. Ezért a bíróság csak a választmány megbízásából járhatott el, amikor a klub bármely tagját becsúszón tett elkövetésével vádolták, amikor az egyesület valamely tagja eljárást kért, hogy személye ellen felmerült gyanúban tisztázza magát, vagy amikor a tagok egymás közötti, illetve egy tag és más egyének között felmerült becsületbeli ügyet kell tisztázni. A bíróság határozata csak az egyesület tagjaira, illetve azokra a versenyzőkre volt érvényes, akik a KAC viadaljaira beneveztek. Az egyesület a bíróság határozatát elfogadja és a határozatban foglalt álláspontot magáénak tekintette.

A bíróságot egy elnök, két alelnök, 16 bíró és a jegyző alkotta, akiket egy évre választottak titkos szavazással. Csak 26 évnél idősebb személyeket jelölhettek bírónak. Általában 4-4 bírót választottak a főurak, tanárok, ügyvédek illetve hivatalnokok közül. Egy tárgyalás időpontját úgy határozták meg, hogy az idézés kézbesítése és a tárgyalás között három nap teljen el, illetve a nem Kolozsváron élők esetében biztosítva legyen az utazáshoz szükséges idő. A tárgyalás során az érintettek személyesen érvelhettek, de joguk volt másokat is felkérni védelmükre. Az eljárást az elnök vezette szóbeli eljárással, ahol pedig szükséges volt, írásbeli nyilatkozatokat is kért a bíróság. Az egyesületi tagok a bíróság felkérésére tanúvallomást tettek. Ha valamely fél nem jelent meg a tárgyaláson, a döntést a bíróság a megjelentek előadásai és bizonyítékai alapján bírálta el, de dönthetett a kellő esetekben halasztásról is. A tárgyalás mozzanatairól jegyzőkönyv készült, melyet az elnök és a titkár írt alá. A meghallgatások után *a bíróság titkosan tanácskozik és meggyőződése szerint ítélt; határozatát pedig 24 óra alatt tartozik meghozni, kihirdetni és írásba foglalni.* (Kuszkó 1888, 231-235)

A KAC fegyelmi bizottsága által tárgyalt ügyek számáról, a felmerült ügyek tartalmáról, illetve a döntésekről nem maradt fenn adat, ezeket a bíróság a legnagyobb diszkrécióval kezelte.

Az 1887-re az alapító tagok száma kilencre nőtt, Hegedős Gábor, báró Jósika Gábor, báró Jósika Sámuel, Stampa Keresztély és Kolozsvár sz. kir. város is alapítói részvényt váltott. A tagok száma 350-re emelkedett, közülük 225 egyetemi hallgató, illetve 40 pártoló tag. (Kuszkó 1888, 39)

Az ötödik viadalra 1887. május 31-én került sor, ezt utolsó alkalommal rendezték a Lövölde udvarán, alternatíva hiányában. Az eredmények közül kiemelkedett Balogh Vendel helyi rekordja 100 yard síkfutásban, illetve Illing Sándor rekordja távolugrásban. Először szerepelt a programban a rúdugrás, melyet Ináncsy Jenő nyert meg. A 220 yardos gátfutásban Illing, az fél mérföldes síkfutásban Kolosváry János, a súlylökésben pedig Albert Károly diadalmaskodott. (Kuszkó 1888, 62-66)

Borbély György 1887 nyarán úgy döntött, hogy Kolozsvárról elindulva elgyalogol a Magas-Tátrába és megmássza a Lomnici-csúcsot. Útja 67 napot tartott, 30 vármegyében 250 községet érintett, közben a földrajzi és a népviseleti sajátosságokat tanulmányozta. Útjáról levélben tájékoztatta egyesületét. Általános elismerésben részesítették országszerte, útjáról a nemzetközi sajtó is megemlékezett. (Siklóssy 1929, 316-317)

Az 1887-es őszi viadalt Marosvásárhelyen rendezték. Az esemény díszvendége a szabadkai neves sportember, Vermes Lajos volt, aki kerékpáron érkezett Erdélybe. A bajnoki számként a távolugrást is megnevezték, Gáll Simon pedig pompás eredménnyel, 590 centiméteres ugrással győzött, emellett megnyerte a rúdugrást is. (Zuber 1934, 496) Kolosváry győzött az egy mérföldes síkfutásban, valamint a 150 yardos akadályversenyen. Súlylökésben ismét Albert Károly diadalmaskodott. A fél mérföldes bajnoki síkfutást, illetve a 100 yardos síkfutást később rendezték meg Kolozsváron, mindkettőt Kolosváry nyerte meg.

1887 folyamán három versenygyaloglást szervezett a KAC. Az elsőt Kolozsvár-Kolozs között 25 kilométeres távon rendeztek, erre 11 versenyző jelentkezett. A győzelmet Wirtzfeld Mór szerezte meg. A második versenygyaloglást az őszi viadal kapcsán Kolozsvár és Marosvásárhely között rendezték 104 kilométeres távon. 10 versenyző indult, hárman pedig versenyen kívül, közülük 10-en teljesítették a teljes

távot. A győzelmet Kolosváry János szerezte meg, aki 15 óra 2 perc alatt ért célba. Elnyerte Erdély bajnokgyaloglója címet, illetve a marosvásárhelyi hölgyek ezüst serlegét. Az év végén rendezték a kezdők részére a Kolozsvár-Gyalu versenyt, 17 kilométeres távon, amely Eperjesy Béla győzelmével zárult. (Kuszkó 1888, 41-42)

Az 1888. január 30-i közgyűlésen báró Jósika Lajos elnök bejelentette visszavonulását a klub éléről. Nyolcvanegy évesen úgy vélte, nem érzi már elég erősnek magát, ezért lemondott a közéletben betöltött pozícióiról. Búcsúzóul elmondotta a „Ki a gentleman” esszéjét, amelyben hangsúlyozta, hogy az igazi úriembereket a komoly sportolók között kell keresni. Gondolatait közölte a hazai és nemzetközi sportsajtó egyaránt. Még az atlétika hazájában, Angliában, is visszhangot keltett gondolatmenete. A KAC következő elnökének fiát, báró Jósika Gábort választották meg. (Zuber 1934, 495)

Az 1888-as tavaszi viadalt a Bonctani intézet előtt elterülő tágas téren rendezték május 27-én, Genersich Antal orvosprofesszor hozzájárulása révén. Távolugrásban szerény eredmény született, Gergely Andor 564 centiméteres ugrása nem jelentett bajnokjelöltségi szintet.⁷¹ Bajnoki versenyként szerepelt viszont a fél mérföldes síkfutás, melyet Kolosváry nyert meg, megszerezvén a bajnokjelöltséget. Gáll Simon 100 yardos síkfutásban 11 másodperces idejével új kolozsvári rekordot állított fel. Az egy mérföldes síkfutást Borbély György, a súlylökést Albert Károly nyerte meg. (Kuszkó 1888, 62-66)

Az őszi viadalon (1888. szeptember 23-án), melyet a Bonctani Intézet udvarán rendeztek, Kolosváry megvédte bajnokjelöltségét fél mérföldes akadályversenyben. A 100 yardos síkfutást⁷² és a távolugrást Gáll Simon, a mérföldes síkfutást Borbély György, a súlylökést pedig Nyerges Zsigmond nyerte meg. (Kuszkó 1890, 14-17)

1888-ban két versenygyaloglást szerveztek. Április 22-én Kolozsvár-Nagyenyed között 65 kilométeres távon 7 versenyző indult, Kolosváry győzött. Erdély bajnoka címért szeptember 27-én versenyeztek Kolozsvár-Beszterce között, 120 kilométeres távon. A bajnoki címet Mossóczy Sándor szerezte meg.⁷³

⁷¹ Ezt a szintet 570 centiméternél határozták meg.

⁷² Külön bonyolították le a Sétatéren kialakított pályán.

⁷³ A bajnoki versenygyaloglások startjára délután 4 órakor került sor, a 120 kilométeres táv közel háromnegyedét a versenyzők zuhogó esőben, sárban és koromsötétségben tették meg. (Kuszkó 1890, 18-19)

A KAC 1889-es tavaszi viadalát utoljára rendezték meg a Bonctani intézet előtti téren. Az esemény fénypontját a második bajnokavatás jelentette, hiszen Kolosváry harmadszor is megnyerte a fél mérföldes akadályfutást. Remek eredmény született távolugrásban is, ahol Göllner Béla (7. Képmellékletek, 241) 571 centimétert ugrott és bajnokjelöltséget érdemelt ki. Az angol mérföldes síkfutást Sissel Albert nyerte meg 5 perc 45 másodperces idővel, amely egyesületi rekordnak számított, először sikerült 6 percen belül futnia valakinek erdélyi versenyen ezen a távon. (Zuber 1934, 497)

Kolosváry János bajnoki címét elismeri Zuber Ferenc magyar atlétika-története, viszont Siklóssy László nem tartja nyilván a bajnokok között. A KAC évkönyveiből nem derül ki egyértelműen bajnoki címének háttere. A cím rejtélyét Borbély György egy jegyzete fedte fel: Kolosváry, pénz hiány miatt, érmeit és serlegeit zálogosította, ám ez nyilvánosságra került, ezért a KAC vezetősége megfosztotta címétől és törölte nevét az egyesület bajnokai közül.⁷⁴

Megalakulása után a Kolozsvári Atlétikai Club legnagyobb gondját a korszerű atlétikapályának hiánya jelentette. Az 1885-1889 közötti időszakban az egyesület ideiglenesen kialakított pályákon rendezte a viadalokat (a Lövöldében, a Bonctani Intézet kertjében, Désen vagy Marosvásárhelyen). Dr. Haller Károly polgármesteri megbízatása befejeztével (1888 után) több beadványban kérte a városi tanácsot, hogy adjon át a KAC számára haszonbérbe egy telket a Sétatéren, ahol az egyesület atlétikapályát építtethet. A kérést végül a tanács elfogadta, így 1889. augusztus 14-én a KAC átvett a Sétatér-egylettől a Szamos és a sétányok között egy területet, a tóval egyvonalban. A telek bérét, évi 30 forintot, 1890. június 15-én fizette ki először a KAC pénztárosa. (Killyéni 2010, 40)

A bérbe vett telken már 1889 augusztusában megkezdődött az új pálya kialakítása Luncan Aladár egyleti mérnök tervei szerint. A kialakítást Muhay Ferenc gátmester cége kivitelezte. Kialakítottak egy 333 méter kerületű, 5 méter széles ovális futópályát, amelyhez egy 110 méter hosszú és 8 méter széles egyenes sprintpálya, valamint egy 50 méter hosszú és 8 méter széles ugrópálya is tartozott. (Zuber 1934, 498) A pályát lehengerelt porondból készítették.

A pályaavatót 1889. október 6-án rendezték, mely egyben a KAC őszi viadala volt. A verseny előtti folyamatosan rossz idő és nagy esőzés miatt a pálya felázott. A

⁷⁴ Borbély György jegyzete a Mező Ferenc hagyatékban maradt fenn, jelenleg a Magyar Testnevelési és Sportmúzeum őrzi.

versenyszámokat nehéz körülmények között bonyolították le, a kerékpárversenyt – a latyakos talaj miatt – elhalasztották. A rossz idő ellenére Göllner Béla fantasztikus eredményt ért el távolugrásban, 619 cm-es ugrása a kor második legjobb magyar eredménye volt. (Kuszkó 1890, 16) Ezen a viadalon is kiírtak egy bajnoki számot, az egy órás gyaloglás versenyét, ezen a versenyen senki sem érte el a kiírt szintet.

1889 folyamán három versenygyaloglást szerveztek, egy rövid, egy közép és egy hosszú távút. Május 5-én zajlott Kolozsvár-Bánffyhunrad 50 kilométeres verseny, melyen Borbély György győzött. Október 3-án a kezdők versenyét Kolozsvár-Apahida-Kolozsvár útvonalon bonyolították le, a 30 kilométeres távot Páska Gyula teljesítette elsőként. Az évzáró hosszú távú versenyt Kolozsvár és Szászváros között rendezték, 120 kilométeres útvonalon. Erdély bajnokgyalogló címét Szkalszky Lajos nyerte meg, aki közel hét és fél óra alatt teljesítette a távot, közel 1 órával ért el jobb eredményt, mint az 1888-as verseny győztese. (Zuber 1934, 498) A második helyezett Szakács Lajos alig 4 perccel maradt el a győztestől.

1890 tavaszi viadalt május 18-án rendezték. Az esemény fénypontját Göllner Béla bajnokká avatása jelentette. Göllner harmadszor is diadalmaskodott a távolugrás versenyében és elnyerte a bajnoki címet. Mellette kiemelkedő eredményt ért el a bajnoki 1 órás versenygyaloglásban Fehrenteil Henrik, aki 10387 métert tett meg. Az 1000 méteres síkversenyt Borbély György, a rúdugrást Veres Zoltán, a 100 méteres síkfutást Ferenczy Károly, a 100 méteres gátversenyt szintén ő nyerte meg. (Siklóssy 1929, 227-228)

1890 tavaszán a KAC benevezte bajnokát, Göllner Bélát, a MAC budapesti tavaszi versenyére. Göllner szereplése fényesre sikerült: legyőzte a 100 yardos síkfutásban a MAC legjobb sprinterét, Rupp Lászlót. Ugyanekkor távolugrásban senki sem mert kiállni ellene. (Killyéni 2006, 60)

Göllner sikerét ünnepelt az egyesület, de az örömet hamarosan a problémák váltották fel. 1890. őszén törés történt, két viadal is elmaradt, mely a súlyos belviszályt előrevetítette. Kuszkó István 1929-ben eképp emlékezett vissza az akkori nehézségekre: *kevéssel Jósika Lajos báró halála előtt az ördög konkolyt hintett. Ennek dudvája a club működését lehetetlenné tette. Ez a szerencsétlenség 1890. november 12-én vette kezdetét.* (Zuber 1934, 499) Mi is volt ez a belviszály? Mai napig rejtély fedí, s talán

sohasem derül ki, tény viszont, hogy miután báró Jósika Lajos visszavonult nem volt olyan erős egyéniség, aki az egyesületet összetarthatta volna.

Minden gond ellenére 1891. október 5-én sikerült megrendezni a XII., és egyben utolsó KAC viadalt, amely minden szempontból fényesre sikerült, hiszen három új rekordot értek el a klub versenyzői. Az egy órás gyaloglásban új bajnokjelöltet avattak, Farkas Sándort. Ember István a 100 méteres síkfutást 12 másodperc alatt nyerte, Boér Gábor rúdugrásban 165 centimétert ért el, míg Fehrentheil Henrik a fél mérföldes akadályversenyben ért el helyi rekordot. (Siklóssy 1929, 228)

A viadal után megrendezték még a gyalogló versenyt, melyen Kiss Ferenc győzött, ezzel viszont megszakadt a rendezvények sorozata. Fényes versenyek rendezése, rekordok elérése után a KAC 1891-ben eltűnt az atlétikai egyesületek köréből, és ezzel véget ért a kolozsvári atlétikai élet első, sikerekben gazdag időszaka.

A KAC atlétáit a kor férfi-ideáljaként tartották számon. Nemcsak erejük, edzett testük, hanem kitartásuk és intelligenciájuk is imponált. All-round sportolókként az atlétika különböző ágait űzték. Az egyesület három bajnoka közül Borbély György és Kolosváry János például a közép-távfutás mellett a versenygyaloglás és a kerékpározás megszállottja volt, míg Göllner Béla a távolugrás és síkfutás mellett remek koresolyázó volt. Kitartásról tett bizonyosságot Albert Károly testnevelő is, aki az atlétika legtöbb ágát űzte, mellette kerékpározott és vívott is magas szinten. Karakterüket és sportolói magatartásukat jellemezte, hogy a bajnok cím elhódítása, egy-egy jeles sportteljesítmény elérése után sem vonultak vissza, hanem folyamatosan edzettek és tovább versenyeztek, növelve egy-egy rendezvény színvonalát.

4.3.4 A kerékpározás kezdetei

Az első kerékpár 1881 körül jelent meg Kolozsvár utcáin, ám ezt a közhatóság és a közönség ellenszenvvel fogadta. 1883-ban Tutsek Sándor jogász a Kolozsvár-Dés utat kerékpáron tette meg, dr. Istvánffy Gyula (7. Képmellékletek, 254) és Bartha Gergely (7. Képmellékletek, 259) pedig nagy feltűnést keltettek, amikor biciklin mentek ki a sétaterre. Később Jancsó Lajos is gyakran biciklizett nagy kerekű járművén. A városban 1884. november 5-re Kolozsvár-Apahida kerékpárversenyt hirdettek, ám az esemény elmaradt, mert dr. Istvánffy Gyula volt az egyedüli jelentkező.

Kuszkó szerint az 1880-as évek *a chaosz kora volt a kolozsvári kerékpár-sport életében. Ebből azonban a Bartha Gergely alakja mind élesebben domborodott ki, annak dacára, hogy egy néhány rendőri bírság lefizetése után titokban kezdett, holdvilágos éjeken kerékpározni a sétatér árnyas utjain. A história kedvéért említjük meg, hogy Bartha, egy ily idilli szórakozás alkalmával gondtalanul karikázva a tó körüli keskeny járón, hogy a bámuló fehérchseléd népséget kikerülje, közel kanyarodott a vízhez s lévén az útban egy tuskó, csinos salto mortalét csinált gépestől a tó langyos vizébe. Ez önkénytelen fürdő után arra a gondolatra jött, hogy az embernek mégsem jó „egyedül lenni”. Buzdított, oktatott; híveket szerzett a sportnak. 1886-ban már többen próbálkoztunk a gépen ülésel. 1887-ben már annyian voltunk a klubban, hogy csoportosulhattunk.* (Kaszás 1889, 7)

A kolozsvári kerékpárosok számára nyilvánvalóvá vált, hogy csoportosulniuk kell annak érdekében, hogy a sportot népszerűsíteni lehessen, a sport iránti rajongókat egybegyűjtsék. A Kolozsvári Atlétikai Club (KAC) kiváló lehetőséget nyújtott, így a kerékpárosok ezen egyesület keretén belül alakították meg sport-körüket 1887-ben. Az újonnan alapított kör felállította azokat a szabályokat, melyeket e sport üzöi kötelesek voltak betartani: *e körben a tagok egymásra nézve kötelező szabályokat állapítottak meg. A kerékpározás sportjának üzésére vonatkozó eme szabályzatok pontjai szem előtt tartják egyrészlől a közönséggel szemben tartozó figyelmet és óvatosságot, másrészt a kerékpározóknak saját biztonságára vonatkozó kellékeket.*⁷⁵

A szabályzat szerint az egyesületet rendes és pártoló tagok alkották. A rendes tagok csak helybéli polgárok lehettek, akik az évi 1 forintos tagdíjat befizették. Az egyesületet egy vezető, segédvezető és pénztárnok irányította. A vezető szerepe a nyilvános kivonulások megszervezése, amelyeknek mindig az élén vonul; ilyenkor minden tag kötelezően engedelmeskedett „katona módjára”. A szabályzat értelmében vezető csak olyan tag lehetett, aki a kormányrúd használata nélkül képes volt negyed kilométert biciklizni.⁷⁶ A kör első vezetőjének dr. Istvánffy Gyulát, helyettes vezetőjének pedig Stampa Keresztélyt választották meg.

A szabályzat legfontosabb pontja kimondta, hogy *megköveteli a klub kerékpározóitól – olvashatjuk – hogy a kerékpározás megtanulása után, mielőtt*

⁷⁵ Kerékpár-sport, 1889. január 15.

⁷⁶ *A Kolozsvári Bycikle Klub kötelező szabályai* (1888). A Magyar Sportmúzeum őrzí a Mező Ferenc hagyatékban.

nyilvános helyeken s utakon futtatna, a kormányzásban és hajtásban a megkívántató gyakorlati jártasságról vizsgát tegyen. Rendszeres oktatás történik a klubban a kerékpározásból a kezdőknek, mely célra Albert Károly művezető ajánlta fel egyik gépjét, ki egyúttal a tanítást is vezeti. (Siklóssy 1929, 608)

Az edzések első helyszíne a Sétatér volt, itt Kővári László jóvoltából az egyesület tagjai használhatták az egyik melléksétányt minden reggel fél hat és fél hét között. Emellett egyenruhát és sapkát viseltek, hogy a város polgárai megkülönböztessék őket a „vadbiciklistáktól”, akiknek semmi közük az egyesülethez, és akik kihágásait így nem írták a kör tagjainak számlájára.⁷⁷

Már a megalakulása után a KAC a kerékpározást bevette az atlétikaviadalok versenyprogramjába. 1887-ben a KAC őszi viadalának (melyet az egyesület Marosvásárhelyen rendezett meg) meghívottja volt Vermes Lajos, Magyarország leghíresebb biciklise. Nagy ámulatot keltett a nézők körében, amikor kiderült, hogy Vermes biciklin érkezett, majd a verseny után ugyanezen tért haza Szabadkára. A verseny keretén belül gyönyörű bemutatót tartott, olyan gyakorlatokat végzett, melyeket az erdélyi sportrajongók addig elképzelni sem tudtak. (Kuszkó 1890, 40)

Vermes mellett hét kolozsvári kerékpáros is bemutatott különböző műgyakorlatokat. A vásárhelyi viadal volt az első KAC verseny, ahol a kerékpározás szerepelt, bár egyelőre bemutató-, és nem versenyjelleggel. A kör számára a legnagyobb gondot a megfelelő sportpálya hiánya jelentette, így – Vermes ajánlására – a kerékpárosok felkarolták a turizmust. Minden évben minden kerékpáros feljegyezte egy saját kirándulási naplóba, hogy hova kerékpározott, mekkora utat tett meg, milyen út- és földrajzi viszonyokat észlelt, év végén pedig ezeket az eredményeket összegezték. A legnagyobb utat megtevő kerékpárost megjutalmazták. A kerékpárosok eleinte rövidebb kirándulásokat tettek Szatmár és Bihar megyébe, majd később a Kárpátokon is átkeltek Bukovina és Bukarest felé. Ezeken a kirándulásokon a sportolók kirándulási íveket vezettek, melyek a megtett út hossza és az irány mellett az út minőségét is jellemezték, merre ajánlott biciklizni, hol kell esetleg tolni a biciklit. 1888-ban a leghosszabb utat dr. Istvánffy Gyula tette meg – 2024 km. Mádéfalvi Istvánffy Gyula botanikus, egyetemi tanárról feljegyezték, hogy kerékpáros kirándulásait kevés kivétellel tudományos

⁷⁷ Kerékpár-sport, 1889. május 1.

kutatások céljából tette, képes volt akár a Fekete tengerig is elbiciklizni moszatokért. (Killyéni 2006, 71)

A KAC 1888-ban Kolozsvár-Nagyenyed versenygyaloglást szervezett, a versenyzőket a kerékpáros kör tagjai kísérték végig az úton. Egy korabeli lap beszámolója szerint Nagyenyeden először a kerékpárosok jelentek meg, kiket a közönség sűrűn éljenzett. A kerékpárosok – Bartha Gergely, Stampa Keresztély, Dunky Ferenc, L. Benke Ferenc, Albert Károly és a marosvásárhelyi Chevassus Ferenc – sorba álltak, a szervezők pedig tudták, hogy hamarosan megérkezik az első távgyalogló. (Siklóssy 1929, 642)

A KAC minden évben bérelt egy nagyobb kertet, ahol ideiglenesen atlétikapályát rendezett be, itt bonyolították le az első atlétika-pályaversenyeket is. 1888-ban, a KAC VII. viadalán jelent meg először a versenyszámok között a kerékpár-síkverseny. Bár első alkalommal senki sem indult, a következő viadaltól már egyre nagyobb lett az érdeklődés a verseny iránt, melyeket 1, 2 vagy 5 kilométeres távon rendeztek. A kerékpár növekedő népszerűsége miatt 1888. szeptemberében, a KAC VIII. viadalán, nagyszámú nézőt vonzott az 1000, illetve 3000 méteres távú síkverseny, az ideiglenesen kialakított atlétikapályán. A rövid versenyszámot Borbély György, a hosszabbat Bartha Gergely nyerte meg. A következő évben már 1000 és 5000 méteres távon Stampa Keresztély, illetve Bartha Gergely győztek. Az utolsó, 1891-es viadalon 2000 méteren Borbély György győzött.

A KAC vezetősége belátta, hogy a kerékpársport egyre népszerűbb, így eldöntötte, hogy versenyeket rendez a sportolók számára. 1889. október 5-én a KAC biciklisei versenyre keltek egymással, hegyre fel. A versenyzők a Tanítók házától indultak és 7 km-en keresztül hajtottak fel a Feleki tetőre, 365 m-es szintkülönbséget teljesítve. Leszállni, megállni, a biciklit tolni nem volt szabad. A győztes a budapesti Philippovich Emil volt, aki elsőként ért fel magas géppel 39 perc 9 mp alatt.

1889-ben már komoly versennyé vált a kerékpáros turistaság. A verseny célja: ki tesz meg hosszabb utat egy év alatt. A győztes Borbély György lett, aki Kolozsvártól Párizsig és vissza utazott. Fennmaradtak a kolozsvári sportolók által elért évi eredményeket bemutató adatok: *első Borbély György bajnok, aki 5549 kilométer utat tett meg. Második dr. Istvánffi Gyula 3475 km eredményével; bejárta Erdélynek nagyobb részét, a királyhágóntúli részeket le Orsováig, Pancsováig, Ujvidékig,*

Szlavoniáig és a román határszélig. – Harmadik Stampa Keresztély, 1389 km. Negyedik Bartha Gergely, 1367 km. Ötödik Dunky Ferenc, 1267 km. Hatodik Benke Ferenc, 950 km. Hetedik Kuskó István, 788 km. Nyolcadik Albert Károly, 529 km. Összesen 15314 km. (Siklóssy 1929, 609)

A kerékpárosok első, nyilvános bemutatkozása a város polgárai előtt az 1889-es kerékpáros felvonulás volt, ahol megmutatták magukat és gépeiket, majd a felvonulás végén a Tornavívoda udvarán fényképen is megörökítették az eseményt (7. Képmellékletek, 253). *Versenyeken és képkiallítás körül is a nehezebb feladatokat keressük, hogy a könnyebbek megoldása ne okozzon gondot. Gépeik mellett álló kerékpáros csoportképeket már láttunk hazánkból, felvonulást eredeti levétel után azonban még nem. Képünk a tornavívó intézet gyakorló udvarán lett felvéve. E képpel a felvonulást s a gépek bemutatását óhajtottuk inkább elérni. Elöl a biztonsági gépek vannak és pedig közepén kétüléses (tandem) rover, a két szélén kangaroo gépek. A második sorban a magas gépek foglalnak állást. (Kuskó 1890, 18)*

A Kolozsvári Atlétikai Club legnagyobb gondját a sportlétesítmények hiánya jelentette. 1889-ben a KAC-nak sikerült a Sétatéren egy modern sportpályát kialakítani, így 1889. október 6-án felavatták az atlétikapályát, ahol kerékpáros versenyeket is rendeztek. Ám a KAC pályaavatója volt az első esemény, ahol a kerékpáros csoport és az atlétikai egyesület vezetői között komoly nézeteltérések pattantak ki. A kerékpárosok vezetői kérték és megkapták a jogot, hogy a rossz idő miatt a kerékpáros versenyeket a Sétatér egyik sétányán rendezzék meg, ám az egyesület pénztárosának javaslatára a kerékpár versenyeket lefűjták, hiszen így a nézők ingyen tekinthették volna meg a nap legnépszerűbb versenyét. A pénztáros indoklása szerint a csekély tagdíjából nem lehet költséges, rangos versenyeket szervezni, így javaslatát a KAC vezetősége elfogadta

A kerékpárosok viszont felháborodtak a hír hallatán, hiszen vendégeket hívtak meg a kerékpáros versenyre, akik az ország több részéről érkeztek. A korabeli sajtó is beszámolt a történetről. *Távolról érkezett vendégeket hívtunk meg – kik főképpen mint kerékpárosok, csakis a kerékpár-versenyek végett utaztak Kolozsvárra – s azután csalódva kénytelenek távozni. Ami egyszer ki van írva, azt meg kell tartani. Az akarat félig-meddig megvolt, mert amint föntebb már említettük, a KAC kieszközölte a sétányon való versenyzésre az engedélyt s a versenynapon reggel meg is lett üzenve minden kerékpárosnak, hogy déli fél 1 órakor lesz a verseny a sétányon s a kerékpárosok akkor*

*teljes számban meg is jelentek a versenyhez; de hiányzott a – bíróság. Anélkül pedig versenyt nem lehet megtartani. A kerékpárosok elkeseredéssel távoztak hosszú várakozás után, kiki haza, s délután a versenypályán a kolozsvári kerékpárosok nagy része polgári öltözetben, kerékpár nélkül, jelent meg a versenypályára – nézőnek.*⁷⁸

A kerékpárok otthonhagyása, illetve a versenyruha mellőzése az első komoly sport-bojkottot jelentette Kolozsváron. A kerékpárosok jelezték felháborodásukat a történetek miatt, hiszen a versenyszámok közül a kerékpár vonzza a legtöbb nézőt, ennek ellenére végül csak a kerékpáros műversenyt rendezték meg. Az ekkor kipattant szikra előjelezte a közelgő szakadást a KAC és a kerékpárosok között.

A kerékpár műversenyre végül hárman neveztek be, a zsűri az első díjat – ezüst érem és tiszteletdíj – Adler Jack-nek, a brassói Villám Vasparipa egyesület elnökének adta át. Agyagási Vidort (a marosvásárhelyi Torna Egylet kerékpár művezetőjét) és Albert Károly kolozsvári kerékpárost ezüst éremmel tüntette ki a zsűri. *Mind a három hosszas előtanulmány és nagy gyakorlottságra mutató szép dolgokat mutattak be, eleganciával és könnyűséggel. Egyes gyakorlatok nemcsak a laikus nézőt gyönyörködtették, hanem meglepték a hozzáértő biciklistákat is. Versenyzők egyenlően szép mutatványaikkal a bíróságot abba a kellemes helyzetbe hozták, hogy mind a három jeles kerékpározót díjazta.*⁷⁹

1890-ben a KAC Kolozsvár-Szamosújvár és vissza útvonalon rendezett bicikliversenyt, párhuzamosan a versenygyaloglással. A 60 km-es távon hárman versenyeztek, Bartha Gergely győzött Borbély György és Kőrösy József előtt. Ez volt az utolsó kerékpárverseny, melyet az atlétikai egyesület égisze alatt szerveztek

1890-ben a KAC-ban elhatalmasodott a belviszály, amely egy évvel később az egyesület megszűnéséhez vezetett. A kerékpáros csoport vezetői, a nézeteltérések miatt, s úgy döntöttek, hogy javasolják a biciklisek számára a kilépést az egyesületből.

A Bartha Gergely körül csoportosuló kerékpárosok elkészítették egy új klub működési szabályzatát, amelyet felterjesztettek a belügyminiszterhez jóváhagyásra. A Kolozsvári Kerékpáros Egylet alakuló gyűlését 1890. június 27-én tartották meg. Első elnöknek dr. Istvánffy Gyulát, kapitánynak Bartha Gergelyt, jegyzőjének pedig Stampa Keresztélyt választották.⁸⁰

⁷⁸ Kerékpár-sport, 1889. október 15.

⁷⁹ Kerékpár-sport, 1889. október 15.

⁸⁰ Ellenzék, 1890. június 23.

Az egyesület tagjait több csoportba sorolták: alapító, rendes, pártoló és tiszteletbeli tagok, később pedig, a kerékpározás elterjedésével, az egyéves (egyetemista, katona), illetve a növendék tagok (a kolozsvári középiskolák diákjai, akik szimbolikus tagsági díjat fizettek). Az egyesület jelvénye: *egy ferdén futó, vörös csikkal két mezőre osztott pajzs; a felső kék mezőben egy kerékpárral; az alsó arany mezőben az alapítási évszámmal (1890), a középső vörös csikban az egyesület neve olvasható.*⁸¹

Az új egyesület tagjai 1891-ben elsősorban a KAC-ban maradt kerékpárosokkal versenyeztek. Már az első nagyobb versenyen az új egyesület versenyzői kiemelkedő eredményeket értek el, így 1892-re már az összes kolozsvári kerékpáros az új klubba tömörült. Az egyesület nyilvános kiadványban leszögezte le célkitűzéseit: a kerékpározás előmozdítása és népszerűsítése versenyek és ünnepélyes elvonulások által, verseny- és gyakorlópálya építése, új tagok beszerzése, taníttatása, valamint tagjainak védelme.⁸²

1892. október elején az egyesület 50 km-es versenyt rendezett. 8 versenyző indult a Feleki-tetőről 5-5 perc különbséggel, a cél Marosújvár volt, ahol Halaska Ubáld bányatanácsos és a helyi lelkes közönség várta az érkezőket. A legjobb időt Bartha Gergely érte el – 1 óra 59 perc 45 mp – őt Dunky Ferenc és Kahle János követte.

Dr. Istvánffy Budapestre költözésével helyét az egyesület élén dr. Ferencz Ákos vette át, majd 1893-ban meggyőzték dr. Haller Károly egyetemi tanárt, Kolozsvár volt polgármesterét, hogy álljon a kerékpárosok élére. Dr. Haller munkájának sikerei hamar jelentkeztek: az egyesületbe egyre többen iratkoztak be, a versenyekre pedig az ország nagyobb egyesületeinek képviselői is beneveztek.

1893. október 8-án érdekes versenyt szerveztek három különböző kiindulópontból: Szilágysomlyóra három csoport versenyző érkezett. A Kolozsvárról induló csoportban Bartha Gergely győzött, aki a 120 km-t 6 óra alatt tette meg. Egy másik csoport Bánffyhunyadról indult, itt a 70 km-es távot Stampa Keresztély tette meg leghamarabb, 3 óra 24 perc alatt. A Csucsáról indulók közül Lengyel Zoltán budapesti egyetemi hallgató tette meg leghamarabb a 48 km-es távot, 2 óra 26 perc alatt. (Siklóssy 1929, 609-610)

⁸¹ *A Kolozsvári Kerékpáros (Bicycle) Egyesület alapszabályai* (1890). A Magyar Sportmúzeum őrzi a Mező Ferenc hagyatékban.

⁸² *A Kolozsvári Kerékpáros Egyesület módosított alapszabályai* (1897). A Magyar Sportmúzeum őrzi a Mező Ferenc hagyatékban.

A kerékpáros egyesület is azzal a gonddal küzdött, mint az atlétika klub néhány évvel azelőtt: a modern sportaréna hiánya. Mivel a sétatéri atlétika pályát nem használta senki, a kerékpáros egyesület kérte 1893-ban a pálya átadását az egyesület számára. 1894-ben megtörtént az átadás, az egyesület pedig nekifogott a kerékpár sportpálya kialakítására.

A felújítás az egyesület tagjainak adakozásával történt, akik 150 darab 40 koronás részvényt vásároltak. A befolyt összegből alakították ki a modern párpályát: a terveket Molnár Endre építész (aki később az Esterházy hercegi uradalom építésze volt) készítette díjmentesen, Stampa Keresztély egyesületi titkár segítségével. A pálya hossza $333\frac{1}{3}$ méter volt, szélessége az induló oldalon 7 méter, a vele párhuzamos oldalon 5 méter, a fordulókön pedig 6 méter. A fordulók legmagasabb emelkedése 1,62 méter volt, a körívek sugara pedig 35 méter volt. (Korchmáros 1898, 96) A modern, európai színvonalnak megfelelő sportlétesítmény mészke burkolatát lehengerezték és forró kátránnyal öntötték le, melyet homokkal szórtak be (7. Képmellékletek, 258).

A pálya megszerzésében és kialakításában oroszországi szerepet vállalt dr. Haller Károly. *Csak neki köszönhető, hogy hathatós befolyásával a sétatéri 333 méteres kör- és emelt műpályát fölépíthettük circa 6000 korona költséggel, mely aszfaltos kéreggel burkoltatott s melynek belterületén volt a többféle testgyakorló pálya és tenispálya is. Szintén az ő lelkes buzdítása- és anyagi hozzájárulásával láttatott el a következő évben a pálya állandó tribünnel, „igazlátói” emelvényrel és vetkező, illetve ledörzsölő épülettel* – emlékezett vissza Bartha Gergely, a kerékpáros egyesület főkapitánya. (Kuszkó 1906, 159)

A pályaaavató versenyt 1894. szeptember 23-án tartották, a versenyen jelen voltak a kor legjobb magyar kerékpárosai. A verseny gróf Bély Ákos főispán és báró Wesselényi Béla főrendiházi tag elnöke alatt zajlott, a versenyen indult a kor néhány neves budapesti kerékpárosa is: Modl Lajos, Wiegand Rezső, Schwab (Sváb) Béla, Minich Jenő. A megnyitó 2000 méteres versenyen ifj. Fekete Pál győzött. A vendégek 5000 méteres versenyén Modl, a Hunnia Magyar Bicycle Club (HMBC) végzett az élen, őt a Magyar Atlétikai Club versenyzői, Schwab és Minich követték. Az 1000 méteres bajnoki címet Wiegand Rezső nyerte el Dunky Ferenc és Huszti Mátyás előtt, míg a 10000 méteres főversenyen Modl győzött, megelőzve Minichet és Schwabot.

Az 1890-es évek magyar kerékpáréletének aktuális kérdése volt a profizmus meghatározása, elfogadása. A vezetők egy része azt vallotta, hogy előrehaladást csakis

magas színvonalú versenyekkel lehet elérni. Mások a helyi sportolók érdekeit tartották szem előtt, hiszen a helyi amatőr kerékpárosok, akik saját kerékpárjukkal versenyeztek, nem tudták felvenni a harcot a modern, új sportfelszereléssel versenyző „profikkal” szemben.

A profik azok a versenyzők, akik különböző bicikli kereskedések, kerékpárgyárak támogatását élvezték. Ezért a kor legmodernebb gépeivel versenyeztek, megbízóiknak üzleti dicsőséget, maguknak pedig a pénzdíjakat szerezték meg. 1895-ben a Hunnia Magyar Bicycle Club versenyén a kor legjobb magyar versenyzői, nagy meglepetésre, csak néhány második helyet szereztek. A versenyeket ismeretlen, többnyire magyarul nem beszélő sportolók szerezték meg. A „versenyző reklámok”, ahogy akkoriban nevezték őket, elnyerték az amatőr versenyek díjait, ezért a rangosabb versenyeket szervező egyesületek ellenlépéseket tettek velük szembe. (Siklóssy 1929, 601) Kizárni őket nem lehetett, hiszen senki sem ismerte, senki sem tudta bizonyítani profizmusukat, lehetett viszont korlátozni, hány versenyszámban indulhatnak. Így a versenyeken rendezett hat-hét versenyszám közül általában kettőt-hármat zárt versenyként hirdettek meg és azokon csak a helyi egyesületek képviselői vehettek részt.

A profizmus kérdése másképp nyilvánult meg a fővárosban és másként a kisebb vidéki egyesületekben. A budapesti rangos versenyeken a közép-európai egyesületek versenyzői rendszeresen legyőzték a legjobb magyar kerékpárosokat. A bécsi vagy triezsi neves versenyzők számára a legmodernebb sportfelszerelést bocsátották rendelkezésre a kerékpár-gyárak. Kolozsvárra viszont a budapesti versenyzők jöttek, akiket a budapesti kerékpár-lerakatok támogattak, és akik klasszissal jobbak voltak a kolozsváriaknál. Így a fővárosban az idegen versenyzők, Kolozsváron viszont a budapesti versenyzők részvétele ellen tiltakoztak. *A testi nevelés ügyét szolgáló nemes versenynek ideális körébe befurakodott az „özlet”. A pályákon versenyzők jelentek meg, jó nevű fővárosi egyesületek nevében, a kik maguk között galíciai nyelven beszéltek, kerékpár gyáraknak álltak szolgálatában, értékes díjakat követeltek s e díjak elnyerése fölött néha már előre megállapodtak.* (Siklóssy 1929, 610)

A Kolozsvári Kerékpáros Egylet 1895-ös közgyűlésén dr. Czikmántory Ottó felhívta a figyelmet, hogy a „velophobok” elleni küzdelmet folytatni kell, hiszen a sportág további népszerűsítése a cél. A helyi sajtó felhívta a figyelmet, hogy *a Kolozsvárt lefolyt kerékpár versenyek egy nagyon sajnálatos állapotot tüntetnek fel, ami*

*sok tekintetben igazságtalan, nem sportszerű és a jövőre praktikus intézkedéseket kíván. A kolozsvári műkedvelő kerékpárosok, kik a kerékpározást kizárólag sportból űzik soha sem győznek a fővárosiakkal szemben. De nem is győzhetnek, mert a mi kerékpárosainknak 18-20 kilós utazási gépeik vannak, a vendégek azonban, kik többnyire bicykli gyárosok megbízottai, kerékpár kereskedők stb., tehát ezt a sportot üzleti szempontból művelik, 5-7 kilogrammos, favázás versenygépekkel futnak. Jövő versenyek alkalmával vagy ki kell a kerékpárok közötti súlykülönbségeket egyenlíteni, vagy külön versenyt kell rendezni a gyárak és kereskedések futtató masinái részére és külön a kerékpározást műkedvelésből űzők részére. A mostani rendszer nem igazságos.*⁸³

A versenyek színvonala szempontjából a kolozsvári egyesület is tudta, hogy szükség van a budapesti versenyzőkre, hiszen egy rangos esemény rengeteg nézőt vonzott a Sétátérre, ez pedig komoly anyagi bevételt jelentett az egyesület számára. Ezért a versenyszámokat két csoportba osztották: nyílt versenyek, illetve zárt versenyek. A nyílt versenyeken bárki részt vehetett. Ezek voltak a rangos versenyek, amelyek a neves budapesti versenyzőket – Gillemot, Greiner, Wiegand, Lillits, Klimkó, Hannó – Kolozsvárra vonzotta. A zárt versenyeket az erdélyi egyesületek számára írták ki, többnyire Erdély-részi, hölgyek díja, vigaszverseny, háziverseny címen.

1897-ben a kerékpáros egyesület nemzetközi versenyt rendezett, amelyre bécsi, prágai és grazi versenyzők is érkeztek, mellettük benevezett a budapesti kerékpáros egyesületek „krémje” is. A verseny végén a díjkiosztáskor a helyi sportvezetők nehezményezték, hogy az amatőr-sport támogatását nem karolják fel kellőképpen. A pénzdíjas versenyt a külföldiek „megbundázták”, a pénzdíjakat pedig zsebre vágták. A vitát végül dr. Haller Károly lezárta, aki német nyelven köszöntötte a versenyzőket és megköszönte részvételüket. Ez volt az első és utolsó nemzetközi kerékpáros viadal Kolozsváron.

A Kerékpár Egyesület kibontakozása dr. Haller Károly irányítása alatt történt meg. Haller óriási tiszteletnek örvendett, emellett, mint volt polgármester, széles ismeretségi körrel rendelkezett. Munkáját báró Mannsberg Sándor és dr. Szádeczky-Kardoss Lajos segítették, mint az egyesület alelnökei.

⁸³ Ellenzék, 1895. július 2.

1895-ben az egyesület négy rangos versenyt szervezett, minden alkalommal eljöttek versenyezni az ország legjobb kerékpárosai. 1895. június 29 és 30-án országos kerékpáros versenyt szerveztek, amely az első napon, nagy meglepetésre, kisszámú közönséget vonzott a Sétátérre. A budapesti Rottenbiller János és Wiegand Rezső szereplése, akik a versenyek legnagyobb esélyesei voltak, a második versenynapon már nagyobb számú nézőt vonzott. A nyílt versenyszámokban ők valósággal elszaladtak ellenfeleik elől, majd egymással harcoltak az elsőségért.

Szintén 1895-ben került sor a pincér-egylet ünnepére, amely keretében a szervezők kerékpárversenyt is hirdettek hét versenypontra. A sztár ismét Wiegand Rezső volt, aki 5 versenyszámba diadalmaskodott: megnyerte a megnyitó 3000 méteres versenyt, az 5000 méteres főversenyt, a 4000 méteres „télőversenyt”, a „lassú versenyt” és a 10000 méteres egyleti díjat. A szeniorok 3000 méteres versenyét Khálé János, a 2000 méteres vigaszversenyt pedig Kuthy Béla nyerte meg.⁸⁴

A kerékpáros egylet újabb versenyt rendezett ez évben a tűzoltó-kongresszus alkalmával. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Vermes Lajos is, akit nem sokkal ezután kineveztek a kolozsvári tudományegyetem torna- és vívómesterévé. A nagy nevek közül ismét Kolozsvárra érkezett Wiegand Rezső és Rottenbiller János. Wiegand két, Rottenbiller pedig három győzelmet szerzett. A versenyek után a kivilágított tavon csónakázást rendeztek, a résztvevők számára pedig a szabadkai tűzoltózenekar játszott a zenepavilonban.⁸⁵

Az 1895-ös esztendő utolsó rangos versenyére szeptember 8-án került sor, smelyre benevezett Rottenbiller János, illetve Müller Dávid korábbi magyar tornabajnok. A kilenc versenyszámból Rottenbiller ötöt nyert meg, bebizonyítva klasszisát. A verseny után Müller korlátgyakorlatokat mutatott be a nézők nagy öröme.⁸⁶

Az 1896-os év a millennium jegyében zajlott, Kolozsváron is rendeztek millenniumi kerékpár-versenyt, amely nagy sikert jelentett az egyesület számára. Hat versenyszámot bonyolítottak le, mely közül hármat kimondottan az egyesület versenyzői számára. A budapesti versenyzők közül Wiegand Rezső (HMBC) két,

⁸⁴ Ellenzék, 1895. augusztus 7.

⁸⁵ Ellenzék, 1895. augusztus 17.

⁸⁶ Ellenzék, 1895. szeptember 9.

Hannó Artur (PKE) pedig egy győzelmet szerzett. Klimkó László (MTK) háromszor lett harmadik. (Siklóssy 1929, 610)

Az egyesület 1897-ben örvendett a legnagyobb népszerűségnek, akkor 127 taggal büszkélkedhetett. Közöttük a kolozsvári közélet neves személyiségeinek sorát találjuk, egyetemi tanárok – dr. Szádeczky Lajos, dr. Meltzl Hugó, dr. Ternér Adolf, ügyvédek – dr. Csaba Zoltán királyi ügyész, dr. Weisz Miksa ügyvéd, Kőváry Arthur főszolgabíró – az arisztokrácia képviselői – gróf Lázár István gróf Teleki Sándor, báró Mansberg Sándor.

Ebben az évben a kerékpáros egyesület merész ötlettel jött elő: megszervezte az első nemzetközi, pénzdíjas versenyt. Az érdeklődés óriási volt az esemény iránt, amelynek színvonalát az indulók névsora is emelte: Ausztria legjobbjai, Lurion és Reininger, a grazi Weisz és a prágai Heller mellé a nagy formában levő budapestiek, Lillits, Wiegand és Herbster is feliratkozott. Szeptember 26-án még az idő is gyönyörű szélcsendes volt, a Sétatérre kilátogató több ezer néző igazi élményt várt a versenytől. Sajnos mindez elmaradt, a versenyek helyett egy színjáték zajlott a versenypályán. *A komoly küzdelem helyett, melyben mindenki legjobb erőit kifejti, láttunk a nyílt versenyekben komédiát, amelynek már végezte előtt tudtuk, hogy a szereplők mindegyike lesz első is, középső is és utolsó is. A rekordok helyett láttunk közönséges untató bumlizást átlag 2 perces tempóban és az utolsó 50 métereken egy kis sportforma beérkezést – számolt be a budapesti sportsajtó.*⁸⁷

Három budapesti és négy külföldi, mindnyájan koruk híres versenyzői, versenyeztek a pénzdíjakért a helyiekkal szemben. A hét versenyző mindegyike nyert legalább egy első díjat, de két győzelemnél többet senki sem könnyelhetett el. A látvány siralmas volt, *a két engesztelhetetlen riválisnak mérkőzése elmaradt és Lurion és Reininger is megtették bizonyos számú köreiket, – persze a tüdőök és a lábikrák legcsekélyebb megerőltetése nélkül – és az érte járó csengő aranyakat zsebre vágták, nem feletkezvén meg Weiszről, akivel barátságosan osztozkodtak...*⁸⁸ A szakértők számára a legszembetűnőbb csalást a 3000 méteres nemzetközi verseny kimenetele jelentette, ahol az esélytelen Weisznak sikerült szöknie és győznie Ausztria és Magyarország legjobb kerékpárosai előtt.

⁸⁷ Magyar Kerékpáros és Athletikai Sport, 1897. október 3.

⁸⁸ Magyar Kerékpáros és Athletikai Sport, 1897. október 3.

Az eredmények miatt heves vita robbant ki a díjazáskor, a helyi vezetők közül sokan sérelmezték, hogy a látottak alapján fölösleges ilyen versenyeket rendezni. A professzionális kerékpározás eszméje elbukott Kolozsváron, a nézők kifütyülték, a rendezők belátták, ilyen produkciókra nincs szükség többet.

A kerékpáros egyesület 1898 tavaszán rangos versenyt rendezett, mind országúton, mind kerékpárpályán. Az országúti verseny Alsó-Zsukról indult, a versenyzők Désen fordultak és Kolozsváron érkeztek meg 100 km megtétele után. A verseny az egyik legjobb budapesti versenyző, Gilemont Ferenc nyerte, sikerének értékét növelte, hogy sikere előtt egy héttel megnyerte a budai hegymászó versenyt is. A pályaversenyeket két nappal később rendezték a Sétatéren. A tribünök megteltek, a pályán kívülről is rengetegen követték a versenyt. A sztárvendég az MTK neves versenyzője, Greiner Frigyes volt. Greiner nagy esélyeshez méltóan versenyzett, megnyerte a megnyitó 2000 méteres, majd a vendégek számára kiírt 3000 méteres versenyt. A gyermekek 1000 méteres versenyén báró Wesselényi István, az „árvízi hajós” báró Wesselényi Miklós unokája, győzött. Ezután következett a 5000 méteres főverseny, ahol Greiner legyőzte Kolozsvár leghíresebb kerékpárosát, a fiatal Appl Ferencet. A művészi versenyen Muskát gyönyörű produkcióval győzött, de a második helyezett fiatal báró Wesselényi Istvánt is hosszasan tapsolták parádés produkciója után. Ezen a versenyen rendeztek először tandem versenyt is (kétszemélyes kerékpár), itt a Greiner-Szakula páros új magyar rekord idővel győzött. Az utolsó, 5000 méteres nyílt verseny során a kolozsvári kedvenc Appl és az MTK-s Greiner óriási csatát vívott, végül a kolozsvári kerékpáros győzött a nézők agy örömére.⁸⁹

A lelkes ifjúság Appl győzelme után befutott a pályára, a versenyzőt a vállára emelte és a tribünök előtt körbevitték, hősként ünnepelték. A fiatal sportoló a Kereskedelmi Akadémia diákja volt. Az intézet igazgatója a következőket írta az évkönyvbe: a két ezüst és három bronzérmét szerzett sportoló, aki elnyerte a kolozsvári hőlgyek különdíját is, *derekasán sporthírt szerzett intézetünknek.* (Kiss 1897, 137)

1898. júliusában ismét rangos versenyt szerveztek, ezúttal az Aradi Kerékpár Club rendezésében, Kolozsvár-Arad között 310 kilométeres távon. A 21 versenyző szombaton, július 9-én, délután 5 órakor startolt a Feleki tetőről. Már az indulás után nyilvánvalóvá vált, hogy Gillemot Ferenc, Papp Ferenc és Baumler Ede kiemelkednek a

⁸⁹ Ellenzék, 1898. május 23.

mezőnyből. Marosillyénél a három versenyző eltévedt, és negyven kilométeres kitéréssel közel 2 órás idővesztéssel tértek vissza a helyes útra. Ennek ellenére elsőként érkeztek Aradra, a végeredmény pedig sprintnél dőlt el. Nagy meglepetésre a legyőzhetetlennek hitt Gillemotot Baumler Ede megelőzte. Harmadiknak az MTK versenyzője, Papp Ferenc, negyediknek pedig Krempels József érkezett. A legjobb eredményt elérő erdélyi sportolók: a kolozsvári Szentpétery hetedik, a nagyvárad Kubinyi nyolcadik, az aradi Grabner pedig kilencedik helyen végzett.⁹⁰

1898. szeptember 8-án a kolozsvári kerékpáros egyesület Kolozsvár-Nagyvárad országúti versenyt szervezett 150 kilométeres távon. A tizenhárom benevező közül kilenc álltak rajthoz. Appl Ferenc győzött, megelőzve a nagyvárad Kubinyi Lászlót és a kolozsvári Barátossy Benczit. A győztes 8 óra 13 perc alatt teljesítette a távot, az aránylag gyenge időeredményt az időjárás viszonyokkal magyarázták. *Verseny alatt viharos szél fúj s ennek tulajdonítható a gyenge idő. Többen egy óráig voltak kénytelenek gyalogolni a rossz utakon.*⁹¹

A kerékpár elterjedésével a sportszerből közlekedési eszköz lett, ezt kihasználva a nagy városok vezetői úgy döntöttek: megadóztatják a kerékpár-tulajdonosokat. Franciaországban 1893-ban, Olaszországban 1897-ben vezették be az adót országos szinten, Magyarországon viszont községi adóként tartották nyilván és a forgalmasabb városokban alkalmazták. Az adó bevezetése megtörte a kerékpáros pályasportot is, amely szinte megszűnt. Az egyesületek elsősorban a tagdíjaiból, illetve a rendezvények belépődíjaiból gazdálkodtak. A kerékpárosok sorra távoztak az egyesületekből, az egyesületek felbomlottak, a versenypályákat pedig lebontották. 1882 és 1897 között Magyarország szerte 97 kerékpárpálya épült, a XX. század elejére viszont csak a budapesti Millenáris pálya maradt meg. (Szittyá 1944, 6-7)

Budapesten 1890-ben szabályozták először a kerékpáros közlekedést, ezt a szabályozást a belügyminiszter 1897-ben kiterjesztette az egész országra. Ezen intézkedésekkel megszorítások léptek életbe, a kerékpár felszerelésével és sebességével kapcsolatos előírásokat határoztak meg. A kerékpáradót 1899-ben vezették be országos szinten. Budapesten az első adó 5 korona értékű volt, de 1910-re már ez az összeg 10 koronára nőtt. Mindazok, akik kifizették az összeget egy számtáblát kaptak, amelyen a város címere szerepelt, ezt a táblát a kerékpárra kellett szerelni és csak így lehetett

⁹⁰ Magyar Kerékpáros és Athletikai Sport, 1898. július 16.

⁹¹ Magyar Kerékpáros és Athletikai Sport, 1898. szeptember 16.

közlekedni. Akinek nem volt ilyen tábla a kerékpárján az a rendőrök megbüntették. (Kósa 1998, 84-107)

Kolozsváron a kerékpáradónak a bevezetése nagy felháborodást okozott a biciklisek körében. *A hajdan kincses, ma deficités Kolozsvár jobb ügyhöz méltó gyorsasággal sietett a kerékpárokat megadóztatni* – jelent meg egy kerékpáros melléklet hasábjain 1899-ben.⁹² Az 1899. július elsején bevezetett adót a város vezetősége többféleképpen magyarázta: volt, aki azzal indokolta a döntést, hogy a kerékpár tönkreteszi az utakat, volt, aki a befolyó összeget az utak javítására szánta, ennek ellenére, bár egy év alatt szép összeg gyűlt a városi kasszába, az utak javításával senki sem foglalkozott.

A kerékpárosok felháborodását növelte, hogy az adózás határozata szerint a nem használt kerékpárok után is fizetni kell. Akár 50 korona pénzbírságot is kiszabhatott a rendőrség, ha megtalált egy eldugott kerékpárt. Ennek a döntésnek a hallatán sokan próbálták gépeiket sürgősen eladni, akiknek ez nem sikerült azok jól eldugták, nehogy valaki rátaláljon.

Kolozsvár kerékpárosai is csatlakoztak az országos szinten szervezett tiltakozó felvonulásokhoz, emellett helyi jellegű megmozdulásokat is szerveztek annak érdekében, hogy meggyőzzék a belügyminisztert, törölje el az adót. Egy korabeli kerékpáros anekdotát dr. Mező Ferenc jegyzett le: *Egyszer csak reá teszi a finánc a kezét a kerékpárra is: bevezetik a kerékpáradót. Ennek hírére felsóhajt az egyik kerékpáros: „Jó Isten, még ezt is, hát nem kell eleget fizetnünk a doktornak?”* (Mező 1938, 656)

A kerékpár fellendülésének köszönhetően 1898-ban már az ezret meghaladta a kolozsvári biciklisek száma. Az adó bevezetése után, 1899-re már csak 408 kerékpárra fizettek adót Kolozsváron. Az eljárás ugyanaz volt itt is, mint Budapesten: a kerékpáros kifizette az adót, cserében egy pléh táblát kapott, melyet a kerékpáron kellett elhelyezzen, csak így közlekedhetett vele. A táblácskát Párizsban gyártották és nagy áron szerezte be a város. A bevezetés után nemsokára a kolozsvári bádigosok is másolni tudták, 20 krajcárért már komoly utánzatot lehetett vásárolni, így 1899-ben a kerékpárosok legnagyobb része 20 krajcáros utánzatot helyezett el a kerékpáron. Akik nem fizették ki az adót, azok csak bujkálva a rendőrök elől közlekedhettek. Egy

⁹² Kerékpáros turista, 1/1900.

korabeli történet szerint *füstre tették a kerékpárt, s mint a cigány a lopott sapkát, csak a holdvilágos éjjelenként „viselik”*. Ilyenkor a rendőr nem lát.⁹³

A kerékpáradó Magyarországon nem érte el célját, viszont a kerékpáros egyesületeket tönkretette. A magyar kerékpárosok legnagyobb része a művelt középosztályból került ki, számukra a kerékpározás elsősorban szabadidősportot jelentett. Az adó bevezetésével e társadalmi kategória legnagyobb része félretette, eladta a kerékpárját, emellett nagyon kevesen vásároltak már újat. Ez jelentette a kerékpársport legnagyobb törését: a sport, amely 1898-ig egyre jobban terjedt a középosztály körében, komoly anyagi hasznot hozott az állam részére a vámdíjak beszedéséből. Ez a haszon viszont 1899 után megcsappant, helyette viszont a kerékpáradóból származó jövedelem ennek csak a töredékét tette ki. A kerékpáradó évente 10000 forintot hozott az állami kasszába. (Szittyá 1944, 6-7)

A XX. század elejére több tényező negatívan befolyásolta a kolozsvári kerékpáros egyesület működését. A nagy adó megtörte a sport iránti lelkesedést, emiatt az egyesületből egyre többen álltak ki, új tagot pedig alig lehetett megnyerni az egyesület számára. A járművek magas ára csak növelte a kerékpározástól és az egyesülettől való eltávolodást. Az egyesület már nem tudta biztosítani egyik alapcélkitűzését: a kerékpárosainak védelmét. A rendőrök valósággal üldözték a biciklistákat, a bérkocsisok, fiákerekeselek figyelmetlensége pedig állandó balesetveszélyt jelentett, emellett egy általános ellenszenv is létezett a polgárok körében, akik azt alkalmatlan és veszélyes közlekedési eszköznek tartották.

Az egyesület számára a nagy gondot a kerékpárpálya tervezett lebontása jelentette. Egyre többen hangoztatták, hogy a pályának nincs helye a Sétatéren, nem illik a park arculatába, ne hosszabbítsák meg a bérleti szerződést. Dr. Haller Károly ekkor újabb javaslatot tett a pálya megmentése érdekében, de – amint azt Kuzskó István lejegyezte – *ez azonban nem akadályozta meg már azt sem, hogy rossz szemmel nézzék a különben senkinek sem ártó sétatéri versenypályát. Dr. Haller jeles tervet eszelt ki. Ajánlatba hozta a városnak, hogy a pálya köröndjét belülről is lássák el kerítéssel. Kívül lépcsős felüljárót készítsenek, hogy a közönség a belső területre bármikor bejuthasson s onnan kényelmesen szemlélhesse a gyakorlatokat s bent játszahasson. Az egyesület ezt örömmel fogadta el...* (Kuzskó 1906, 159)

⁹³ Ellenzék, 1899. október 2.

Mindezek ellenére a Sétatér Egylet kérésére 1903-ban a városi tanács elhatározta a kerékpárpálya lebontását. Ehhez hozzájárult, hogy az adó miatt már senki sem használta, senki sem kelt védelmére. 1903. áprilisában nekifogtak a bontásnak. Több év lelkes munkássága, sikerek és rangos versenyek sora, országos szintű elismerés kötődött e pályához.⁹⁴ Korának egyik legmodernebb, az erdélyi kerékpáros sportélet központja tűnt el egyik napról a másikra, hogy több helyet nyerjen a sétatér. Sajnos a mindenkori városvezetés azóta sem elemezte egy új kerékpárpálya létesítését a város bármely pontján.

Ezeknek a tényezőknek a hatásaként a Kolozsvári Kerékpáros Egylet tíz évi működés után megszűnt s lezáródott a kerékpársport első, fényes időszaka.

4.3.5 A labdajátékok elterjedése Kolozsváron

1889. júniusában Felméri Lajos egyetemi tanár labdázó kört alapított Kolozsváron. Hamarosan a körnek több mint ötven tagja lett, akik kibérelték a Bánffy-kertet.⁹⁵ Itt a labdázni vágyók hetente háromszor (de volt amikor többször is), általában hétfőn, szerdán és szombaton, kedvükre játszhatták a kor labdajátékait: a métát vagy a balmozást, de a kor sportirodalma szerint közel 100 labdajátékot ismertek. A labdázó körnek három szabálya volt: nem szabad érzékenykedni, nem szabad vétkezni az illem ellen, illetve az igazgató ítéletét senki sem vonhatja kérdőre. (Siklóssy 1929, 346) A kor labdajátékai közül hamarosan elterjedt a tenisz, vagy ahogy akkoriban hívták, a lawn-tennis.

1896-ban két pályát alakítottak ki a Bánffy-kertben, amely közkedvelt volt a kolozsvári polgárok körében. Sajnos itt keveset játszottak a tenisz rajongói, mert 1896-ban a kertet megvásárolta a magyar állam. Itt épült fel az Állami Felsőbb Leányiskola új iskolaépülete 1900 novemberében. (Killyéni 2010, 45)

A tenisz népszerűsége miatt 1896 áprilisában a Torna- és Vívó Egylet választmánya felvetette, hogy a Tornavívoda udvarán is alakítsanak ki teniszpályát. Az év végére már két pálya is elkészült, sőt, az az ötlet is felvetődött, hogy a teremben

⁹⁴ Ellenzék, 1903. április 18.

⁹⁵ A kert, mely eredetileg a Wesselényi családé volt, a Diána-fürdő és a Sétatér mellett, a Malomárok bal partján feküdt. Kolozsvár egyik hangulatos kertje volt, kis tóval, óriási égerfákkal, ezeknek tövén eredt a város legjobb vizű csorgója. (Nagy 2005, 146)

alakítsanak ki tenispályát, így a Tornavívoda lett volna Kolozsvár első fedett tenispályája. Ez a terv a Torna és Vívó Egylet keretén belül valószínűleg csupán ötlet szinten maradt meg, hivatalos értesítés vagy beszámoló nem szól arról, hogy tenisz mérkőzéseket rendeztek volna a teremben. (Killyéni 2010, 18)

Az 1890-es évek közepén több sportlétesítményben alakítottak ki tenispályákat. Az 1894-ben befejezett sétatéri kerékpárpálya mellett később „tenis-grand”-et is kialakítottak. (Kuszkó 1906, 159) A hanyatló, omladozó Lövölde udvarán 1895-ben alakítottak ki a főurak számára a tenispályát, de alig néhány hónappal később a városi tanács ülésén tervet nyújtottak be a Lövölde istállóvá való alakításáról.⁹⁶ Szerencsére a kolozsvári polgárok felháborodása hatott a tanácsra is, így az ötletet elvetették. A Lövölde felszámolása után 1911-ben felavatott sporttelep mögött hat tenispályát alakítottak ki, ezek ma is léteznek. Az iskolák játszótereit is sok esetben úgy valósították meg, hogy könnyen ki lehessen alakítani nyáron a tenispályát, télen pedig a korcsolyapályát. Így készült el a Tanítónőképző udvara, valamint a Marianum katolikus leánygimnázium udvara.

A labdarúgás megjelenésétől kezdve nagy sikernek örvendett a kolozsváriak körében. A kolozsvári sajtó 1895-ben örömmel számolt be arról, hogy a Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából Oheroly János budapesti tornatanár, országos testnevelési főfelügyelő Kolozsvárra utazott, hogy leellenőrizze a Ferenc József Tudományegyetem sportéletét, sportberendezését és felszereltségét.⁹⁷ Egy korabeli sportfotóra feljegyzettek szerint Oheroly ekkor elhozta Kolozsvárra az első futball-labdát, amely Angliából származott.⁹⁸

1896-ban az egyetem versenyvizsgát írt ki a tornatanári és vívómesteri állásért, amelyet Vermes Lajos nyert meg. Az akkori Magyarországon nagy népszerűségnek örvendő sportember ősztől a Római Katolikus Főgimnáziumban is tanított, rövidebb ideig pedig az Unitárius Kollégiumban és a Református Kollégiumban is kinevezték tornatanárnak. Bár az első futballmérkőzés helyszínét és időpontját homály fedi, 1896 tavaszán az egyetem Torna és Vívó Egyletében összegyűlt sportolókból álló labdarúgó csapatok már mérkőzést rendeztek a város végi katonai gyakorlótelepen, a Bivalyréten

⁹⁶ Ellenzék, 1895. október 4.

⁹⁷ Ellenzék, 1895. július 18.

⁹⁸ A mérkőzésen használt felszerelést és labdát Olerohy 1894. októberében hozta Angliából. (Killyéni 2010, 49)

(7. Képmellékletek, 292). Vermes elsőként ismertette meg és tanította Kolozsváron a labdarúgást, emellett elterjedésében, népszerűsítésében is jelentős szerepet játszott.

A kor népszerű labdajátékai, a füleslabda, illetve a hajítólabda mellett a labdarúgás egyre rohamosabban terjedt. 1898-ban Vermes Lajos már tizenegy mérkőzést rendezett diákjai számára a város szélén elterülő Hója erdőben.⁹⁹

Kezdetben a pálya kifogásolható minősége sem jelentett gondot, a megfelelő nagyságú tér megtalálása után a fiatalok szabadon játszhattak. A 1890-es és évek végén és az 1900-as évek elején a Hója-erdő és a Bivalyrét mindezekre megfelelőnek bizonyultak. Ezeket a mérkőzéseket a kezdetleges feltételek határozták meg: a gyep nem volt megfelelő, az árkokban és lyukakban felgyűlt az esővíz, a rossz minőségű gyep sokszor sérülésekhez vezetett. A kapukat 2–2 hordozható, vékonyabb rúdból (ugrómércek) alakították ki, melyek tetejét piros szalaggal kötötték át. A rudakat minden mérkőzésre kivitték, beszúrták a földbe, a mérkőzések után pedig visszavitték az egyetemi tornaterembe. (Killyéni 2010, 47) A futballozás előtt Vermes kijelölte a játékteret, véletlenszerűen két csoportba osztotta a diákokat, majd sípszóval vezette a játékot. Az egyetemisták csupán a legalapvetőbb szabályokkal és követelményekkel ismerkedtek meg, ez pedig tökéletesen megfelelt az akkori igényeiknek.

Az egyre gyakoribb, rendszeresebb mérkőzések szoros kapcsolatokat, illetve a csapatszellemet is kialakították, így az együttesek létrehozása már csupán idő kérdése volt. 1901 őszén több debreceni diák iratkozott be a kolozsvári egyetemre, és Vermes támogatásával a már egymáshoz összeszokott helyi tanulókkal együtt megalakították Kolozsvár első csapatát, az Egyetemi Futball Klubot (EFC). A futballról való elképzelés és a szervezőkészségnek a fejlődésével a tanárról egyre több feladat áthárult a diákokra. Az EFC megalakulását követő tavasszal az egyetemisták már rendszeres, előre kihirdetett edzéseket és mérkőzéseket bonyolítottak le.

A játékosok ez időre egyre többet foglalkoztak az egyszerű taktikai elképzelésekkel. Kezdték körvonalazódni a pályán a bizonyos posztok betöltésével járó feladatok. Az egyetemisták két hátvédes, háromfedezetes és ötcsatáros (2-3-5) felállásban játszottak. Többnyire a gólszerzéssel felelős csatárok szereztek a találatokat, ennek a stílusnak a betartása a kor szellemét és stílusát bizonyította.

⁹⁹ Magyar Polgár, 1898. június 14.

A többi tanintézet sportaktivitásában is megtalálható a labdarúgás. A kezdetben elképzelés nélküli játszott játéktól itt is eljutottak a jól megszervezett játékig, amely az intézeti válogatottak kialakulásához vezetett. A Római Katolikus Főgimnázium diákjai 1897-ben ismerkedtek meg a labdarúgással, amikor Vermes Lajost kinevezték tornatanárnak. Dr. Kiss Géza, az intézet volt diákja, visszaemlékezései igazolják a tanár 1897–98-as iskolai évkönyvben megjelent beszámolóit, amely szerint más labdajátékok között a labdarúgás is szerepelt.¹⁰⁰ Kezdetben nagy gondot jelentett a labdahiány, játék után ugyanis Vermes visszavitette játékszerét az egyetem tornateremébe. Ekkoriban a gimnázium, más középiskolákhoz hasonlóan, nem rendelkezett még saját labdával. A visszaemlékezésekből kiderült, hogy 1897–1898 között a diákok többnyire rendszertelenül rendezték mérkőzéseiket.

Az új sport megjelenéséről tanúskodnak dr. Vuchetich Vuk visszaemlékezései is. A Zágrábból érkezett diák 1901-ben meglepődött, hogy Kolozsváron ekkor még újdonságnak számított a játék, mivel ő már három évvel korábban kezdett futballozni. Kezdetben Vermes ritkán vette elő a labdát, a századfordulón ugyanis tornaórákon inkább a füleslabdát játszottak. A diákok futball iránti érdeklődése 1901 tavaszán, egy tornaórán a tanárt arra készítette, hogy alaposabban megismertesse diákjaival a sportot. A kezdeti nehézségek és zűrzavar ellenére a labdarúgás hamarosan népszerűvé vált a főgimnáziumban. Eleinte nagy zűrzavar jellemezte a játékot, ennek ellenére a sport azonnal megragadta a diákokat.¹⁰¹ 1902-re megalakult a Katolikus Gimnázium, valamint az Unitárius Kollégium iskolacsapata, hamarosan pedig bekapcsolódtak a városi barátságos mérkőzésekbe.

Vermes Lajos mellett az 1900-as évek elején Gerentsér László egyetemi vívómester is meghatározó szerepet játszott a kolozsvári sportéletben, így a labdarúgás kialakulásában is. 1901 májusáig a két sportszervező vezetésével, valamint Paukovich Andor első éves joghallgató közreműködésével tizenkét mérkőzést rendeztek, amelyekben háromszáz egyetemista játszott.¹⁰² Vermes szervesen részt vett a későbbi bajnoki mérkőzések megszervezésében is, munkájában Aurel Isacu másodéves

¹⁰⁰ Dr. Kiss Géza visszaemlékezését idézte Koncz Rudolf önéletrajza, Apáczai Csere János Baráti Társaság

¹⁰¹ Dr. Vuchetich Vuk visszaemlékezését idézi Koncz Rudolf önéletrajza, Apáczai Csere János Baráti Társaság

¹⁰² Magyar Polgár, 1901. június 11.

joghallgató, Lassel Gyula, az Unitárius Kollégium és Hoffman Ferenc gazdasági tanintézeti tanár segítették.

A Kereskedelmi Akadémiában az 1901/02-es iskolai évben vált rendszeressé a labdarúgás. Az érdeklődésnek köszönhetően 1902 tavaszán az akadémia is csapatot létesített. 1902 tavaszán már intenzív labdarúgás folyt a Gazdasági Tanintézetben is, ahol Hoffman Ferenc tornatanárnak köszönhetően egy újabb intézeti válogatott alakult. A diákok a Szamos jobb partján található területen játszottak. Első mérkőzésén a tanintézet nagyarányú verességet szenvedett az EFC-től. A csapat nélkül maradt játékosok magas száma viszont megkívánta egy újabb csapat alapítását, így 1902 őszén megalakult az Ifjúsági Futball Klub (IFC). Az Unitárius Kollégiumban is, elsősorban Lassel Gyula tornatanár munkájának eredményeként, egyre több diák üzte a sportot, így nemsokára már több osztálycsapat is kialakult, ezek jelentették az alapját az 1902 őszén megalakult iskolaválogatottnak.

A labdarúgócsapatok megalakulási folyamata a sikeres generációváltásra alapult. Az iskolai és egyetemi válogatottak folyamatos utánpótlási lehetőséggel rendelkeztek, amelyek megkönnyítették a korosztályváltást. Ez a folyamat elvezetett az erős csapatok megalakulásához, ugyanakkor azon csapatok esetében, ahol ez nem sikerült, a megszűnésekhez. A sikeres szereplés és a rendelkezésre álló játékosállomány ellenére, 1902 őszén az EFC és a Gazdasági Tanintézet együttese is megszűnt. A két csapat feloszlásával új keletkezett, de fennmaradt az Unitárius Kollégium, Római Katolikus Gimnázium, Kereskedelmi Akadémia és IFC csapata.¹⁰³

1903. május 3-án a rendőrfőkapitány mindenfajta sporttevékenységet megtiltott nemcsak a Bivalyréten, hanem a város melletti legelőkön is, hogy ne tapossák le a bivalycsordák fűvét.¹⁰⁴ Úgy tűnt, hogy a tiltás derékba törte a helyi futballéletet, a pálya ugyanis nélkülözhetetlenné vált a kolozsvári sportéletben. Valójában ez a határozat összefogásra készítette a labdarúgókat, hogy olyan pályát találjanak, ahol kedvükre játszhatnak. Először gyűjtés indult egy sportpályának használható kert bérlésének érdekében. A gyűjtés fényesen sikerült, a begyűlt összegből pedig, Vermes Lajos közbenjárására, bérbe vették a Tordai út 23. szám alatti kertet, amely az akkori vámházzal szemben volt. Ez a kert a mai Csillagvizsgáló-út kezdetének környékén volt,

¹⁰³ Koncz Rudolf önéletrajza (kézirat), az Apáczai Társaság sporthagyatékában őrzik

¹⁰⁴ Újság, 1903. május 4.

a neológ zsidótemető fölött, és a kolozsvári aggmenház tulajdonát képezte.¹⁰⁵ A pályát Stark-kerti vagy Ifjúsági Football Club (IFC) pályájaként emlegették. Az új pályán a kapukat gerendákból alakították ki, a pályát pedig mézsvonallal szabályosan meghúzták. Ez már előrelépést jelentett a Bivalyréthez viszonyítva. 1903. május 10-én játszottak először itt, míg június 1-én, itt bonyolították le az első rangos labdarúgóturnét melynek fődíja 11, az egyetem által adományozott bronzérem volt. A győztes a Római Katolikus Gimnázium csapata lett az Unitárius Kollégium, valamint az Ifjúsági Football Club előtt. Az itt rendezett mérkőzésekre már volt belépő: az ülőhely 1 koronába, az állóhely 40 fillérbe került. A pályát rövid ideig, kevesebb mint két évig bérelték a labdarúgók, mivel a tulajdonos felmondta a sportolni vágyókkal kötött bérleti szerződést. (Killyéni 2010, 48-50)

1904-ben a labdarúgás fejlődése megtorpant. Megszűnt az Ifjúsági Football Club, illetve távozott Kolozsvárról Vermes Lajos. A helyi középiskolák csapatainak tagjai közül többen érettségiztek, így csapat nélkül maradtak. Ez volt az a pillanat, amikor a labdarúgó élet átszerveződött, és elvesztette tanintézeti jellegét.

Az Unitárius Kollégium 1904-ben leérettségizett diákjai, többek között Koncz Rudolf, Telkes Béla, Löwi Lajos és Emil, Stotter Aladár, Pusztai Béla, Csoma Imre, Jenőffy Miklós, Muth Mihály, Gruncza Lipót, valamint a Római Katolikus Főgimnáziumból érkezett játékosok, Petrán Sándor, Márkos József, Nászta István és Vescan Teofil, 1904 őszén megalakították a Kolozsvári Atlétikai Club labdarúgó szakosztályát. A KAC elnöke, báró Jósika Gábor, lelkesen támogatta az új szakosztályt és ígéretet tett, hogy az egyesület hozzájárul egy korszerű pálya létrehozásához.¹⁰⁶

Az Unitárius Kollégium, illetve a Római Katolikus Főgimnázium labdarúgócsapata megszűnt 1904-ben, így az új egyesület a Kereskedelmi Akadémia válogatottjával játszott barátságos mérkőzéseket.

1905 tavaszán a KAC vezetősége telket szerzett egy labdarúgópálya kialakítására a Rákóczi (ma General E. Grigorescu) úton levő megszűnt téglagyár helyén, amely az út baloldalán volt. Ezen a telken a felületet lesimították, gerendából állandó kapukat létesítettek, később pedig hálót is készítettek, melyet a vasárnapi meccsre használtak. A pálya vonalait mérkőzések előtt meszelték fel. Néhány évvel később a pálya utca felőli oldalát fakerítéssel kerítették el, kétoldalt bejáratot

¹⁰⁵ Magyar Polgár, 1903. május 9.

¹⁰⁶ Kolozsvári Friss Újság, 1904. szeptember 13.

létesítettek, így a mérkőzésekre belépődíjat is lehetett szedni. A meccsekre a nézők számára a KAC játékosai padokat kértek kölcsön a szomszédoktól, melyeket mérkőzés után visszaadtak.¹⁰⁷

A pályát 1905. május 11-én avatták fel, a KAC a nagynevű Budapesti Postást látta vendégül. A mérkőzést a Postás 19:1 arányban nyerte meg.¹⁰⁸ A mérkőzés szünetében atlétika versenyt rendeztek, melynek sztárvendége Somodi István kolozsvári atléta volt.

A kereskedelmi akadémia ez évben bővebb és erősebb kerettel rendelkezett, amelyet eredményei is alátámasztottak. Az együttesben az ország különböző részeiről érkező, rutinosabb játékosok szerepeltek, mint például a komáromi Leithner János, a kecskeméti Beretvás Sándor, a budapesti Kapsza Imre, Lukács Nándor, Róth Ottó és Törley Dezső. Ahhoz, hogy egy tanintézeti válogatottból sportegyesületté nője ki magát szükség volt Kuntner Róbert szakértelmére és hosszú távú elképzeléseire.

Kuntner 1905-ben nevezték ki a könyvvitel és kereskedelmi levelezés tanárává a Kereskedelmi Akadémián. Budapesti tanulmányai alatt a Budapesti Torna Club (BTC) játékosa volt, így komoly szaktudással és tapasztalattal rendelkezett. A régi iskolaválogatott alapjára létrehozta a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia Sportkörét (KKASK), amely már egyesületi szinten működött. A hangsúlyt a labdarúgás népszerűvé tételére és a generációváltásra fektette. Az intézet 116 diákja üzte e sportot, közülük Kuntner két válogatottat is kialakított. Megszervezte az edzéseket, amelyeket mintaszerűen tartott. Taktikát és technikát tanított egyaránt, az egyéni játékot pedig felváltotta a csapatjáték. Már az első évben az intézet válogatottja kivívta az Erdély legjobb labdarúgócsapata címet.¹⁰⁹

Az 1906/07-es tanév újabb sikereket hozott. A tanév kezdetén sokan aggódtak, hogy miként szerepel majd a KKASK, hiszen az előző év legjobb játékosai érettségiztek és távoztak az intézetből. Az új játékosok viszont helytálltak, így a generációváltás szinte észrevétlen volt. Az első bajnokságon, a KAC tornáján, melyre hat csapat

¹⁰⁷ Koncz Rudolf önéletrajza (kézirat), az Apáczai Társaság sporthagyatékában őrzik

¹⁰⁸ A KAC a következő felállásban szerepelt: Jenom Miklós – Koncz Rudolf, Telkes Béla – Csoma J., Klíma K., Müller R. – Szentkirályi A., Jenőffy J., Holicsék J., Mátyás S., Strauch J. A Postás csapata: Bádonyi S. – Binenstock N., Fekete L. – Virág H., Koltai N., Thuri F. – Holub L., Kertai D., Korda P., Buda N, Balló S. Ellenzék, 1905. július 3.

¹⁰⁹ A kék-sárga dresszben játszó akadémiai csapat az alábbi felállásban lépett pályára: Brunner – Strauch, Vámos – Jeremiás, Leitner, Ábrahám – Beretvás, Róth, Kuntner, Daumé, Weiszfeiler. (Kiss 1906, 74)

nevezett be, az akadémia labdarúgó csapata a második helyet szerezte meg, a döntőben kétszeres hosszabbítás után maradt alul a KAC-al szemben. A csapat 1907. június 2-án Budapestre utazott, ahol a magyar másodosztály legjobb csapatának, a Törekvés Sport Egyletnek a meghívottja volt. A Törekvés 7:2 arányban győzött, az akadémiai viszont szépen helytállt. Bár nyilvánvaló volt, hogy a kolozsvári labdarúgás színvonala még messze elmarad a budapestitől, ennek ellenére a szervezők, illetve a mérkőzést követő szakemberek dicsérték a kolozsvári csapat bátor játékát.¹¹⁰

1907-ben új egyesület alakult Kolozsváron, MÁV Összhang Dalegylet névvel. A MÁV helyi alkalmazottaiból álló csapatot tapasztalatlan, de a sportért rajongó játékosok állították, ezért az első években nem tudta felvenni a harcot a jóval tapasztaltabb ellenfeleivel.¹¹¹ Az egyesületet nevét még alapítási évében Vasutas Sportklubra változtatták.

Az új egyesület a Kolozsvári Kereskedelmi Akadémia Sport Körének csapatával közösen 1907 tavaszán nekifogott egy új pálya kialakításához a vasúti műhelyek melletti réten, a Nádas patak jobb partján. Sajnos a pálya talaja salakos föld volt, amely eső esetén nehezzé tette a játékot: Emellett az elhelyezés is szerencsétlen volt, mert a pálya kelet-nyugat irányú volt, így az egyik csapat mindig nappal szemben játszott. Ezen a pályán nem játszottak soha tétmérkőzéseket. (Killyéni 2010, 46-48)

Nagy lépést jelentett a város egyesületei számára a Magyar Labdarúgó Szövetségbe (MLSz) való belépés. Kuntner tanácsára a KKASK, a KAC és a Vasutas Sportklub 1907 őszén lettek tagok, a szakszövetség pedig lehetővé tette a hivatalos, keleti kerületi bajnokság kiírását, amelyet első alkalommal Kolozsvár három csapatának a részvételével rendeztek meg.

A keleti kerületi (erdélyi) bajnokságot 1908 tavaszán játszotta a három csapat, a győztes, jobb gólarányának következtében, a KKASK lett. A sikert a budapesti Nemzeti Sport is méltatta: *az Akadémia bajnoki győzelme jól megérdemelt, reális eredmény. Jól fegyelmezett csapat, sok jó egyéni játékosal, mindannyian finom játékmódorra.*¹¹² A mérkőzés érdekessége, hogy a KAC kapusa, Dávid Géza, a piarista gimnázium tanulója, beeresztett egy a földön lassan guruló labdát, amit bármely kapus igen könnyen

¹¹⁰ A KKASK következő felállásban játszott: Gajzágó – Strauch, Voith – Fehér, Bíró, Bárány – Daumé, Róth, Kuntner, Ábrahám, Lager. (Kiss 1907, 80)

¹¹¹ Ellenzék, 1907. október 8.

¹¹² A csapat összeállítása: Gajzágó – Voith, Daumé – Héczey, Holacsek, Fehér – Hegyi, Nászta, Brunnhuber, Strauch, Veisz. Nemzeti Sport, 1908. május 30.

kivédhetett volna. Koncz Rudolf, a KAC akkori csapatkapitánya így emlékezett vissza évtizedekkel később erre a bajnokságra: *match után gyanús dolgokat hallottunk rebesgetni erről a furcsa gólról, amit Dávid Géza könnyen beengedett. Később helyette más kapust tettünk. Évekkel később ő maga, akiről megtudtuk, hogy nagy kártyás volt, megvallotta, hogy szándékosan eresztette be a labdát, mert Kuntner megvesztegette.*¹¹³

A KKASK tevékenységét a stabilitás, a céltudatos vezetés jellemezte, ezért az 1908-1913 közötti időszak sikereiben gazdag volt a csapat számára. Ebben az időszakban háromszor hódította el a keleti bajnokságot, illetve kétszer lett második.

A budapesti csapatokkal játszott mérkőzések egyre szorosabbá váltak. A budapesti együttesek kolozsvári szereplése 1908-tól megszokottá vált a focikedvelő közönség számára. A Törekvés ebben az évben háromszor is játszott a KKASK-val, a vendégek pedig mindegyik alkalommal fölényesen győztek. Fejlődést jelentett viszont, hogy az 1908. áprilisi 12–0-s vereség után októberben már csak 7–0 arányban maradt alul.¹¹⁴ Az erőviszonyok fokozatos csökkenéséről árulkodik, hogy a következő év szeptemberében a KKASK már csak 4–0-ás vereséget szenvedett ugyanazzal a csapattal szemben.¹¹⁵

A KKASK 1908 októberében a Budapesti Egyetemi Atlétikai Clubot (BEAC) fogadta, és bár a vendégeknél hiányzott néhány alapember, az akadémia akkoriban nagy sikernek és ritkaságnak számító 5–2-s győzelmet könyvelhetett el.¹¹⁶

A Törekvés szereplése után egyre több magyarországi csapat látogatott Kolozsvárra, így a város egyre igényesebb nézői már rendszeresen élvezhették a jó minőségű budapesti labdarúgást. A fejlődés hamarosan megkívánt egy magasabb szintet, így 1910 őszén már kolozsváriak is részt vehettek a Magyar Kupa sorozatában. A KKASK és a Vasutas Sportklub közötti novemberi kupamérkőzést kiemelt fontosságúnak és nehéznek tartotta az MLSZ, emiatt az akkori legjobb magyar bírót, Herceg Edét bízta meg a játék vezetésével. Az azelőtti években az akadémia fölényes győzelmeket aratott a vasutasok felett. Ezúttal a KKASK csupán 3–2-re győzött, a szoros végeredmény pedig a város futballjának a kiegyensúlyozottságáról és a

¹¹³ Koncz Rudolf önéletrajza (kézirat), az Apáczai Társaság sporthagyatékában őrzik

¹¹⁴ Ellenzék, 1908. október 5.

¹¹⁵ Ellenzék, 1909. szeptember 28.

¹¹⁶ A hazaiak a következő felállásban szerepeltek: Brunhuber – Petrán, Holecsek – Strauch, Héczey, Podhorszky – Gajzágó, Hegyi, Nászta, Betnár, Schmidt. Színház és Sport, 1908. október 24.

kiegyenlített erőviszonyokról árulkodott.¹¹⁷ A Vasas (amely az 1910/11-es szezontól Kolozsvári Torna Club néven szerepelt) kétszer hódította el az erdélyi bajnoki címet: 1910/11-ben, illetve 1912/13-ban.¹¹⁸

Az huszadik század első évtizedének végére a kolozsvári csapatok lejátszották első nemzetközi mérkőzéseiket. A külföldi csapatok elleni összecsapások sorozatát a legerősebb helyi együttes, a KKASK csapata kezdte. 1909 novembere mérföldkőnek számított a város labdarúgó-történetében, mivel a bukaresti válogatott barátságos mérkőzésre hívta az akadémiát. A vendégek 5–4-re győzték le a többnyire angolokból és más nemzetiségű játékosokból álló bukaresti csapatot.¹¹⁹

A kolozsvári és bukaresti labdarúgás közötti szoros kapcsolat 1910 tavaszán lehetővé tette az első nemzetközi mérkőzés megrendezését Kolozsváron, amikor a román válogatott a KAC-cal és a KKASK-val is összecsapott. Az akadémia 8–2-re győzött a vendégek elleni visszavágón, az atlétikai klub pedig a következő napon 4–2-re diadalmaskodott a bukarestiek felett.¹²⁰ A román válogatottban Kemény Arnold hálőrön kívül, aki lehetővé tette csapata erdélyi szereplését, hat angol, két német, egy holland és csupán egy román futballista játszott.¹²¹

Az 1911-es húsvéti vakációban a Kereskedelmi Akadémia által megrendezett törökországi kirándulás nagy visszhangot keltett a sajtóban. A KKASK kétszer is mérkőzött Konstantinápolyban (ma Isztambul) a helyi Galata Serai-jal (ma Galatasaray), egyszer pedig a város válogatottjával. Az első találkozó 2–2-es döntetlennel végződött, majd két nap múlva a kolozsváriak 3–1-es vereséget szenvedtek. Az utolsó mérkőzésen a KKASK 4–2-re kikapott Konstantinápoly válogatottjától. A kudarcoknál azonban sokkal többet jelentett az erős csapatokkal szembeni erőfelmérés és a tapasztalatszerzés.¹²²

1911. szeptember 17-én nagyszámú közönség és magas rangú személyiségek jelenlétében került sor az új kolozsvári sporttelep felavatására. Az MLSZ képviselőiben jelen voltak Rösser A. István és Opreá Rezső alelnökök, illetve Herceg Ede szövetségi

¹¹⁷ Ellenzék, 1910. november 14.

¹¹⁸ Az 1911-es bajnokcsapat: Herner – Walter, Grimm – Máté, Herschovits, Mike – Tuzson, Deák, Orsolyák, Koncz, Czinner (100 % CFR, 15)

¹¹⁹ Ellenzék, 1909. november 10.

¹²⁰ A KKASK a következő felállásban szerepelt: Nyilas – Walter, Weszely – Petrán, Markovics, Márczinkievicz – Harnik, Nászta, Betnár, Katona, Smidt. Ellenzék, 1910. április 30.

¹²¹ Koncz Rudolf önéletrajza (kézirat), az Apáczai Társaság sporthagyatékában őrzik

¹²² Koncz Rudolf önéletrajza (kézirat), az Apáczai Társaság sporthagyatékában őrzik

kapitány is. A pályaavató atlétika verseny után futballmérkőzésre került sor, Kolozsvár válogatottja a Csepeli Atlétikai Club ellen játszott. A kolozsvári együttes felállása: Szalma (KTC) – Grimm (KTC), Walter (KTC) – Marienkiewicz (KKASK), Herschkovits (KTC), Mike (KTC) – Kont (KTC), Nászta (KKASK), Deák (KTC), Nagy (KKASK), Klein (KKASK). Az összecsapás a vendégek 4–1-es győzelmével végződött, de annál fontosabbnak bizonyult, hogy a sporttelep megnyitásával Kolozsvár jelentős előrelépést tett a sport terén.¹²³

A törökökkel kiépített kapcsolatoknak köszönhetően 1911 szeptemberében sor került a visszavágókra is. A helyi futball fejlődését bizonyította, hogy három nap alatt a kolozsváriak két sikert értek el vendégeik ellen, miután fél évvel korábban kétszer is vereséget szenvedtek ellenük. A KKASK szeptember 24-én 3–1-re legyőzte a Galata Serait.¹²⁴ Két nappal később már a város válogatottja állt a konstantinápolyiakkal szemben, a mérkőzés ezúttal is hazai, 4–2-es győzelemmel végződött.¹²⁵

A Sétatéri sporttelep 1911-es megnyitásával fellendült a kolozsvári sportélet, és a futball elé addig nem tapasztalt lehetőségek nyíltak. A folyamatos fejlődés egyre igényesebbé tette a játékosokat, akik jobb körülményekért megváltak addigi csapatuktól, ez pedig új együttesek megalakulásához vezetett. 1911 őszén Koncz Rudolf néhány társával együtt kilépett a KAC-ból, és belépett a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Klubba (KEAC), ahol 1912-ben létrehozták a labdarúgó szakosztályt.¹²⁶ Az atlétikai klubban a hátrányos anyagi körülmények miatt a futballisták rendes felszereléssel sem rendelkeztek. A KEAC viszont abban az időszakban Erdély egyik legvonzóbb egyesülete volt, az egyetemi klubot ugyanis kétezer koronával támogatta az állam. Attól az időszaktól új fejezet kezdődött a játékosok mindennapi életében: egyre jobb körülmények között és egyre gyakrabban edzhettek. Előrelépést jelentett, hogy a mérkőzések előtt már nem a futballisták meszelték le a pályát, és tették fel a kapukra a hálót, hanem külön alkalmazottak végezték el mindezeket.

A fejlődés ellenére a KAC továbbra is nehézségekkel küszködött, ugyanis a KEAC-ban szereplő futballistákon kívül néhány játékosa eltávozott a gazdagabb és

¹²³ Ellenzék, 1911, szeptember 18.

¹²⁴ Az akadémia együttese a következő felállásban szerepelt: Walter II., Walter, Izsák, Marcienkiewicz, Strauch, Stotter, Katona, Nászta, Welser I., Nagy, Klein. A vendégek összeállítása: Ahmed, Ismet, Neched, Djevad, Hassan, Békir, Husszein, Galib, Djélal, Idriss, Hmine. Ellenzék, 1911. szeptember 23.

¹²⁵ Ellenzék, 1911. szeptember 27.

¹²⁶ Ellenzék, 1912. november 8.

sikeresebb KKASK-ba. A labdarúgás egyre nagyobb térhódítása megkívánta új klubok létrehozását is. 1912 júliusában az akadémiai sportkör megvált néhány tagjától, akik megalakították a Kolozsvári Kereskedelmi Alkalmazottak Akadémiai Sportegyesületét (KKASE), és vívás, birkózás meg atlétika mellett futballcsapatot is létrehoztak.¹²⁷

1911-ben az addigi háromcsapatos bajnokság tovább bővült az Munkás Sport Egylettel és a Piski Vasutas Sport Egylettel. A küzdelemsorozat kemény magját azonban továbbra is a kolozsváriak képezték. A piskiek az 1911–12-es idényben kétszer is nagyarányú vereséggel szerepeltek a sportkör ellen, ősszel 9–2-vel, tavasszal pedig 10–0-val maradtak alul.¹²⁸

Az akadémiai sportkör számára az 1911–12-es volt a legeredményesebb idény az első világháború előtti időszakban. Ezt megerősítette a tizenhét győzelem, meg az egyetlen döntetlenből álló sikersorozata is. Csupán három vereséget szenvedett el, akkor is az elsőrangú Budapesti Törekvés, a BTC és a MAC ellen.¹²⁹ A KKASK 1912 nyarán már nemcsak a környékbeli együttesekkel szemben, hanem országos szinten is bizonyított. A legjobb vidéki bajnoki csapat címéért lebonyolított sorozat első találkozáján a sportkör 4–2-re legyőzte a Dél-Magyarország-kerületi bajnokot, a „Bácska” Szabadkai Sport Egyletet.¹³⁰ Észak-Magyarország legerősebb alakulatát, a Kassai Atlétikai Klubot 5–2-vel múlta felül, így a kolozsváriak először játszhattak tétmérkőzést idegen pályán, a döntőre ugyanis a budapesti Népszigeti pályán került sor. Nyugat-Magyarország kerületi bajnoka, a Tatabányai Sport Egyesület viszont már túl erősnek bizonyult, és 9–1-re vesztek a szokatlan méretű, homokos pályán.¹³¹

Az 1912–13-as idényben a KTC bebizonyította, hogy nem volt véletlen a két évvel korábbi siker, és ismét elhódította a bajnokságot. Ekkor már egyre értékesebb teljesítményt jelentett a végső siker, mivel az addigi öt résztvevőhöz társult a KKASE és a Nagyszébeni Sport Egyesület (NSE) is.

A kolozsvári futball történetben jelentős fordulatot jelentett egy 1913 februárjában kiadott kultuszminiszteri rendelet, amely a középiskolai sportélet fellendítéséhez vezetett, de ugyanakkor károsan érintette a rutinos csapatokat. A törvény

¹²⁷ Ellenzék, 1912. július 20.

¹²⁸ Ellenzék, 1912. május 13.

¹²⁹ Ellenzék, 1912. július 24.

¹³⁰ Ellenzék, 1912. július 15.

¹³¹ A KKASK felállása: Welser II. – Welser I, Walter I – Petrán, Marci I., Stotter – Katona, Nászta, Sárossy, Nagy József, Klein. Ellenzék, 1912. augusztus 12.

megtiltotta a tanulóknak a sportegyleti tagságot, mivel a felnőttekkel való rendszeres időtöltés károsan hatott nevelésükre. A kultuszminiszter a rendelet betartására kérte a tornatanárokat és igazgatókat, ellenkező esetben fegyelmi eljárást indít ellenük. A törvény új sportkörök iskolákon belüli létrehozását szolgálta.¹³² A döntés jelentős hátrányt jelentett főleg a KKASK számára, amelynek az előző évi, tizenhárom játékosból álló bajnokcsapatából hat diák szerepelt.¹³³

A bajnokság bővülése viszont folytatódott, ugyanis a következő idényben részt vett a Kolozsvári Egyetemi Atlétikai Club két évvel korábban létrehozott együttese is, sőt a háború előtt az utolsó bajnoki címet is megszerezte, miután a legjobbnak bizonyult az immár nyolccsapatos sorozatban.¹³⁴

1914-ben felvetődött a kérdés, hogy a Magyarországon turnézó francia nemzeti tizenegy látogassa meg Kolozsvárt is, és játsszon egy barátságos mérkőzést. Mind a sportélet, mind a város vezetősége mindent elkövetett, hogy a Magyar Labdarúgó Szövetséget megnyerje: tegye meg a kellő lépéseket a mérkőzés megszervezése érdekében. A szövetséghez intézett kérvényben a helyi sportélet vezetői hangsúlyozták, hogy egész Erdély labdarúgására hatással lenne a mérkőzés, a városi tanács pedig garantálta, hogy a vendégek az ünnephez méltó ünnepélyes fogadtatásban fognak részesülni. Mindezek ellenére a mérkőzés nem valósult meg: *legjobb akarat mellett sem sikerül keresztül vinni szándékunkat, mert francia vendégeink utazási beosztása oly természetű, hogy a Kolozsvárra utazás nehézségeit és fáradságait nem lehet a túra keretébe illeszteni.* (Killyéni 2006, 28)

¹³² Ellenzék, 1913. február 12.

¹³³ Ellenzék, 1912. július 24.

¹³⁴ Ellenzék, 1914. június 12.

5. Megbeszélés

Az első világháború tragikus kimenetellel végződött az Osztrák Magyar Monarchia számára. A háború elvesztése után 1918. november 16-án Magyarországot kikiáltották független és önálló népköztársaságnak, ennek ellenére vesztés félként kezelték a béketárgyalásokon. Az erdélyi románság követelte Erdély Romániához való csatolását, 1918. december elsején pedig a gyulafehérvári román nemzeti gyűlés követelte a Romániával való egyesülést, ugyanakkor hangsúlyozta az Erdély területén élő kisebbségek kollektív és önrendelkezési jogait. Ezzel egyidőben a román hadsereg bevonult Erdélybe. (Szabó 2002, 99-100)

1918 karácsonyán a román királyi csapatok bevonultak Kolozsvárra, ahol – akárcsak a többi megszállott erdélyi területen – megkezdte a magyar állami közigazgatás felszámolását, és új, román vezetőket neveztek ki. 1919 januárjában az erdélyi ideiglenes román vezetés rendezte a megszállt területek közigazgatását: bevezette a román nyelvet hivatalos nyelvként a közigazgatásban, aki nem beszélte egy év haladékot kapott a megtanulására. A megyék élére prefektusokat nevezett ki, ugyanakkor elrendelte, hogy a minden közalkalmazott a helyén maradhat, ha letette a román állam iránti esküt. Elrendelték, hogy csak az választható meg tisztviselőnek, aki a hivatalos nyelven kívül beszéli a helyi közösség nyelvét is. Ezen látszólag demokratikus döntés mögött az a tény állott, hogy az erdélyi románok beszéltek magyarul, a magyarok viszont nem ismerték a román nyelvet. A román hadsereg segítségével már februárra felszámolták a magyar közigazgatás felső rétegét. (Raffay 1987, 223-224)

A kolozsvári állami apparátusban dolgozókat (tisztviselők, tanárok stb.) is felszólították a román állam iránti hűségételre. Az esküétel megtagadását kihasználva még januárban román polgármestert és tisztviselőket helyezett el az ideiglenes román vezetés a városházán, májusban átvette a tudományegyetemet, októberben pedig a színházat. Novemberben megindult az oktatás az új román egyetemen, az új magyar egyetem megszervezését pedig nem engedélyezték. (Gaal 2001, 24) 1920. június 4-én aláírták a trianoni békediktátumot, amely hivatalossá tette Erdélyt elcsatolását Romániához.

6. Következtetések

A kutatás kiindulópontját a reformkori sportélet elemzése jelentette. A nyugat-európai, illetve fővárosi hatások meghatározták az arisztokrata sport kibontakozását Kolozsváron. A sportélet vezéralakjai hamar rájöttek, hogy ezt a sportéletet meg kell nyitni a szegényebb polgárok számára is, és kialakítottak egy olyan rendszert, amely ösztöndíjas alapon több száz fiatal számára biztosított vívási lehetőséget a szabadságharcig. Az abszolutizmus éveiben már 1856-ban megengedték az intézmény újraindítását, a kiegyezéskor pedig a város polgárai körében észlelhető volt az igény a mozgás, a sport iránt.

Az első hipotézis szerint a kiegyezés utáni sportéletet a sokszínűség jellemezte az üzött sportágak és a működő sportegyletek szempontjai szerint. A hipotézis beigazolódott, hiszen már 1869-től megindult az egylet alapítás, 1873-ig már három sportegylet (torna- és vívó, céllövő, illetve korcsolya) működött, a következő években pedig atlétika és kerékpár, az 1890-es évek végén pedig labdarúgó egylet is alakult. Az egyleteket nem támogatta anyagilag a magyar állam, ezért egyénileg kellett megoldani a pénzalap megteremtését, a népszerűsítő rendezvények szervezését, illetve a sportlétesítmények kivitelezését. Az egyletek által lebonyolított népszerűsítő rendezvények (versenyek, bálók, bemutatók) sikerei eredményeként évről-évre nőtt a sportolni vágyók száma, a versenyek nézőközönsége, emellett 1872-től folyamatosan épültek a különböző városi sportlétesítmények (tornatermek, atlétika- és labdarúgópályák, uszodák). Az elsődleges levéltári források hiánya miatt észlelhető viszont néhány, az egyletek működésével kapcsolatos adat nemléte: az egyesületek alapításának pontos dátuma, az egyletek alapját jelentő pénzügyi jelentések eltünése, az egyesületi közgyűlések jegyzőkönyveinek megsemmisülése. Megállapítható, hogy ezen információk hiánya nem csökkentette a kutatás értékét.

A második hipotézis, miszerint az egyes sportágak meghonosodásához hozzájárultak a szakemberek, akik az elsők között űzték a sportot, részben beigazolódott. Az egyes sportágak úttörői között találjuk az első vezetőket is, akik körül kialakult az a támogató csoport, amely lehetővé tette az anyagi áldozatot egy-egy klub működtetéséhez. Példa erre dr. Haller Károly, báró Jósika Lajos vagy dr. Istvánffy Gyula, akik lelkesen tevékenykedtek a helyi sportélet fejlesztése érdekében. De

mellettük felnőtt az évtizedek során egy újabb nemzedék, amely képes volt továbbvinni az egyesületet a megteremtett szellemben. Ilyen sportvezetők voltak dr. Fabinyi Rudolf és dr. Szabó Dénes, akik a sport helyzetének előremozdítása érdekében szoros kapcsolatot alakítottak ki a fővárosi és az erdélyi sportegyesületekkel. Mellettük fontos szerepet játszottak azok a sportvezetők is, akik Kolozsvárra kerülésükkor már rendelkeztek egy sportág terén tapasztalattal (azelőtt valamely fővárosi egyesületben sportoltak). Dr. Baintner Hugó vagy dr. Kuntner Róbert a fővárosban szerzett tapasztalatai alapján nagy mértékben hozzájárult a helyi sportélet színvonalának magasabbra emeléséhez.

A harmadik hipotézis szerint a kolozsvári sport egy minőségi átalakuláson ment át, amely hatására elvesztette polgári jellegét, s így kialakult a versenysport. Ez a hipotézis beigazolódott. Már az 1880-as évek kolozsvári atlétika versenyeire beneveztek az erdélyi és budapesti versenyzők. Ennek hatására a versenyek egyre szorosabbak lettek, az eredmények javultak, számos helyi rekordot jegyeztek fel. Az 1890-es években ugyanez a tendencia vehető észre a kerékpáros versenyeken, a századfordulóra pedig a korcsolyázásban is megjelenik. Ezt a minőségi változást igazolják a népszerűsítő rendezvények számának csökkenése, illetve az országos versenyek megjelenése. Emellett fontos megemlíteni, hogy az 1900-as évektől a kolozsvári versenyzők már nemcsak a helyi és erdélyi versenyekre neveztek be, hanem gyakran indultak budapesti versenyeken, így néhány év alatt kialakult egy országos szinten ismert versenyzőgárda is.

Végző hipotézisem szerint az 1890-es évektől kezdődően a középiskolák szintjén üzött sportélet meghatározta az egyetemi, illetve egyesületi sportéletet. Ez a hipotézis beigazolódott. Az 1890-es évektől megkezdődtek az intézeti, majd a városi és kerületi versenyek, így egy tanintézetben belül nagyobb vonzóerővel bírt a testnevelés. A tanintézeti versenyeken győztes diákok nevét később megtaláljuk az egyetemi sportklub tagjai között, illetve az egyesületi szinten zajlott sportélet versenyzői között. Ezt a szoros együttműködést viszont elősegítette a labdarúgás is, amely tanintézeti szinten fogant meg és az első években az iskolaválogatottak szintjén zajlott. Az 1910-es évekre az egyetem atlétikai klubja meghatározó lett a kolozsvári sportélet terén, így ez a viszony még szorosabbá vált.

7. Összefoglalás

A kolozsvári sportélet hőskorának felkutatása, valamint a helyi sporttörténet eseményeinek lejegyzése és közzététele egy fejezetet zár le a helytörténet, illetve a magyar sport történetének megírásában. A határon túli magyar kisebbség helytörténetét, értékeit a feledés, a pusztulás fenyegeti. Jelen mű ezen helytörténet egy fejezetét örökíti meg, egyúttal kiindulópontot jelentve a következő időszakok sportéleti monográfiáinak megírására. A két világháború közötti időszak, illetve a második bécsi döntést követő magyar korszak (1940-1944) eseményei sajnálatos módon hasonlóképpen feledésbe merültek, ezért ezeknek a leírása egyre inkább szükségszerűvé és időszerűvé válik.

A kiegyezéskor már komoly előzményekkel rendelkező kolozsvári sportélet a XX. század első éveire országos szintre nőtte ki magát: a kolozsvári versenyzők nemzetközi hírnévre tettek szert, a kolozsvári versenyeken pedig az ország legjelesebb versenyzői látogatták. A helyi sportolók közül Somodi István kiemelkedett, aki nemzetközi elismerésnek örvendett, olimpiai ezüstérme pedig ösztönzőleg hatott a következő generációkra is.

A fent említett időszak elsődleges, levéltári forrásainak hiánya, illetve ezek helyettesítése jelentette a kutatás legnehezebb részét. A különböző hagyatékokban fennmaradt korabeli dokumentumok, illetve a helyi sajtóban megjelent tudósítások azonban lehetővé tették ezen hiányzó adatok pótlását. A korabeli sportsajtó cikkeinek elemzése nyomán hiteles képet lehet alkotni a versenyekről, a szervezésről, valamint pontos értesüléseket lehet szerezni a résztvevők neveiről, a győztesekről, vagy az elért eredményekről.

Hasonló értéket jelentett a kutatás során a helyi középiskolák, akadémiák, illetve az egyetem évkönyveinek tanulmányozása, hiszen ezek az illető tanintézet életének, a diákok eredményeinek történetét voltak hivatottak megörökíteni. További hasonló jellegű kutatások esetében is nagy segítséget jelenthet a helyi sajtó elemzése. A sajtó a polgári élet, a helyi események tükré, amely hiteles képet ad mindazon eseményekről, amelyek egy közösség életének részét képezik.

Az elmúlt években Kolozsváron számos sporttörténeti kutatás vette kezdetét, ezek közül néhánynak az eredménye már közlésre került. Emellett létezik egy sporttörténeti ereklye- és könyvgyűjtemény (a Minerva Kultúrális Egyesület László

Ferenc sportgyűjteménye), amely lehetőséget nyújt a sportértékek és hagyatékok megőrzésére. Már több sporttörténeti kiállítás került megrendezésre, elkezdődött a fényképgyűjtemény digitalizálása, a kis könyvtár pedig folyamatosan bővül, egy szóval a feltételek adottak a hasonló kutatások lebonyolítására, és mi bizonyosak vagyunk afelől, hogy mindig lesznek olyan emberek, akik kötelességüknek érzik majd, hogy az elkezdett munkát továbbvigyék.

Summary

The study of the beginning of sporting life in Kolozsvár, the recording of the sporting events which took place here, and the publishing of these papers is a final step in closing the chapter about the history of local sporting life, as well as about the Hungarian sports history. Our local history and the values of the Hungarian minority from outside the borders of Hungary are endangered by devastation and forgetting. This work tries to immortalize this chapter of our past worth remembering, and therefore it can be considered a starting point for future studies about sporting life in Kolozsvár. The period between the two world wars, as well as the era of Hungarian rule, between 1940 and 1944, are also endangered from the point of view of minority culture. Thus, studies about these periods are more than a necessity; they are an obligation to anyone who is interested in keeping the culture of our ethnic group alive.

At the time of the Hungarian-Austrian Compromise from 1867, the local sporting life had a solid background, and by the twentieth century, this had grown to a national level. The sportsmen from Kolozsvár were well-known nation-widely, and athletes from the whole country participated at the sports competitions organized in our town. Among the local athletes, István Somodi was the most popular: he was internationally famous, while his Olympic silver medal served as stimulation and inspiration for the athletes of the next generation.

The documents and records of the given period were preserved in different heritages, and the coverage of sporting life in Cluj by the local sports press of the time made it possible to replace the missing data and fill in the gaps. Studying these articles, we can re-create an accurate picture of the sports competitions, the organizers, the names of the participants, the winners, and their results.

The study of the almanacs of the local high-schools, academies and universities also has an important historical value, since they contain the chronicles of sporting life in these renowned colleges. At the same time, these studies can be very useful in similar researches, as well. Just like nowadays, in the past, too, the press was considered to be the reflection of civil life, so it can provide us with a true picture about the events of the given age.

In the past few years many researches have been carried out in the vast field of sport, and several outcomes of these studies have already been published. Besides this, in the last two years a small collection of sports documents, photos and cups belonging to Ferencz Laszlo, one of the most outstanding sports reporters of the 20-21st century in our town, has been compiled by the Minerva Cultural Association under the name: László Ferenc Sport Collection. This collection serves as a basis for the preservation of other sport heritages. In addition, several sports exhibitions have been organized, the digitalization of the photos has started, and the sports library is continuously expanding, so the conditions for similar researches have been created, and we strongly believe that there will always be people who will consider carrying on this work as their duty.

Irodalomjegyzék

1. **Aján Tamás (szerk. 2005):** *Magyarok az olimpiai játékokon 1896-2004 Athéntől Athénig.* Magyar Olimpiai Bizottság, Budapest.
2. **Áros Károly (2002):** *Erdélyi magyar sportolók az olimpiákon.* Szabó Károly magánkiadása, Szentendre.
3. **Asztalos Lajos (2004):** *Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár.* Polis Könyvkiadó, Kolozsvár.
4. **Egyed Ákos (2002):** *Falu, város, civilizáció.* Kriterion, Kolozsvár.
5. **Fekete Albert (2004):** *Kolozsvári kertek.* Művelődés, Kolozsvár.
6. **Felméri Lajos (1881):** *Az iskolázás jelene Angolországban.* II. kötet. Egyetemi Nyomda, Budapest.
7. **Földes Éva, Kun László, Kutassi László (1977):** *A magyar testnevelés és sport története.* Sport, Budapest.
8. **Gaal György (2001):** *Kolozsvár. Millenniumi kalauz.* Polis könyvkiadó, Kolozsvár.
9. **Gaal György (2002):** *Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai.* EMT, Kolozsvár.
10. **Gyalui Farkas (szerk. 1941):** *Mezőkövesdi Újfalvy Sándor emlékiratai.* Erdélyi Múzeum Egyesület Kiadása, Kolozsvár.
11. **Gyáni Gábor, Kövér György (2006):** *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig.* Osiris kiadó, Budapest.
12. **Gyarmati Zsolt (2005):** *Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán.* Komp-Press, Kolozsvár.
13. **György Lajos (szerk. 1926):** *Öreg diák visszanéz.* Minerva Irodalmi és Nyomdai Intézet, Kolozsvár.
14. **Gyulay Lajos (2004):** *Napló (1820-1848).* Kriterion kiadó, Kolozsvár.
15. **Hanák Péter (1999):** *A Kert és a Műhely.* Balassi Kiadó, Budapest.
16. **Hanák Péter (főszerk. 1988):** *Magyarország története 1890-1918.* I. Kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.
17. **Istvánffy Gyula (1894):** *A kerékpárosság kézikönyve.* Kertész József Nyomdája, Budapest.

18. **Kaszás István (szerk. 1889):** *Emlék-könyv.* Hungária Könyvnyomda és Kiadóüzlet, Budapest.
19. **Kelemen Lajos (1903):** *Kolozsvári kalauz.* Kolozsvár, EKE.
20. **Kemény Ferenc, Kovács Rezső (1899):** *Testi nevelés állapota a magyarországi középiskolákban 1897-98.* Magyarországi Tornatanítók Egyesülete, Budapest.
21. **Killyéni András (2006):** *A kolozsvári sportélet életrajzi gyűjteménye (1818-1918).* Ábel Kiadó, Kolozsvár.
22. **Killyéni András (2008):** *Az ő neve csillag a magyar sport egén. Dr. Somodi István emlékalbuma.* Apáczai Csere János Baráti Társaság, Kolozsvár.
23. **Killyéni András (2010):** *Elfelejtett örökségünk. Kolozsvár sportlétesítményei az első világháború előtt.* A szerző magánkiadása, Kolozsvár.
24. **Killyéni András (szerk. 2009):** *A kolozsvári vívás képes története (1818-1976).* Apáczai Csere János Baráti Társaság, Kolozsvár.
25. **Killyéni András, Killyéni Péter (2004):** *A Kolozsvári Református Kollégium sporttörténete.* Református Egyház Misztótfalusi Kis Miklós Sajtóközpontja, Kolozsvár.
26. **Kiss Sándor (szerk. 1896):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia története 1878-1895.* Cirner és Lingner Könyvnyomdája, Nagyenyed.
27. **Köpeczy Béla (főszerk. 1993):** *Erdély rövid története.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
28. **Korchmáros Kálmán (1898):** *A Kerékpáros és Athletikai Sport Naptára.* Pallas Részvénytársaság nyomdája, Budapest.
29. **Kósa László (1998):** *A közúti közlekedés szabályozása 1872–1945 között, különös tekintettel Budapestre.* in: Bolyai szemle, 3.
30. **Kovács Endre (főszerk. 1987):** *Magyarország története 1848-1890.* II. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest.
31. **Kovács Kiss Gyöngy (2008):** *Megidézett múlt,* Komp-Press Kiadó, Kolozsvár.
32. **Kőváry László (1897):** *Testedző intézmények múltja Kolozsvárt.* Ajtai K. Albert Magyar Polgár Nyomdája, Kolozsvár.
33. **Kun László (1972):** *Szemelvények és válogatott dokumentumok a sport történetének tanulmányozásához.* Kézirat, Testnevelési Főiskola, Budapest.

34. **Kuszkó István (szerk. 1886):** *A Kolozsvári Athletikai Club I. Évkönyve.*
Közművelődés Irod. Int. Könyv- és Köznyomda, Kolozsvár.
35. **Kuszkó István (szerk. 1888):** *A Kolozsvári Athletikai Club II. Évkönyve.*
Közművelődés Irod. Int. Könyv- és Köznyomda, Kolozsvár.
36. **Kuszkó István (szerk. 1890):** *A Kolozsvári Athletikai Club III. Évkönyve.*
Közművelődés Irod. Int. Könyv- és Köznyomda, Kolozsvár.
37. **Kuszkó István (szerk. 1906):** *Emlékkönyv dr. Haller Károly működéséről.* Ajtai
K. Albert Nyomdája, Kolozsvár.
38. **Lakatos István (1977):** *A kolozsvári magyar zenés színpad (1872-1913).*
Kriterion, Bukarest.
39. **Makkai László (1942):** *A kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem
története 1872-1919.* Athenaeum, Budapest.
40. **Mărășescu N., Vințan L. (1974):** *Atletismul românesc 1912-1972* (A román
atlétika 1912-1972). Stadion Kiadó, Bukarest.
41. **Mező Ferenc (1929):** *Erdély sportélete.* in: Testnevelés.
42. **Mező Ferenc (1931):** *Magyar Pantheon. Molnár Lajos sportíró élete és művei.*
in: Testnevelés.
43. **Mező Ferenc (1937):** *A kolozsvári Viadaliskola,* in: Testnevelés.
44. **Mező Ferenc (1938):** *A sport a humor tükrében,* in: Testnevelés.
45. **Molnár Lajos (1875):** *Athletika.* Kiadja Fekete Bernát, Budapest.
46. **Nagy Péter (Grandpierre Emil)(2005):** *Ó, kedves Kolozsvár. Lírai
városkalauz.* Noran, Budapest.
47. **Orbán István (2004):** *Évgyűrűk a kolozsvári Báthory István Gimnázium
múltjából (1773-1914).* Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár.
48. **Pluhár István (szerk. 1942):** *Magyarországi sportegyesületek története.*
Közérdekű Könyvkiadó Vállalat, Budapest.
49. **Postolache Nicolae (1995):** *Istoria sportului în România* (A sport története
Romániában). Profexim Kiadó, Bukarest.
50. **Pótor Dezső, Károlyi Gyula (szerk. 1914):** *Kolozsvári cím- és lakásjegyzék
1914. évre.* Stief Jenő és Társa Papirosáruháznak Könyvnyomdai Intézete,
Kolozsvár.
51. **Raffay Ernő (1987):** *Erdély 1918-1919-ben.* Jate Kiadó, Szeged.

52. **Rus Ciprian, Cantor Zoltán (2007):** *100% CFR-Centenarul unui vis* (100% CFR-Egy álom 100 éves ünnepe). Texte Kiadó, Kolozsvár.
53. **Sas Péter (2003):** *Mesélő képeslapok*. Kolozsvár 1867-1919. Noran, Budapest.
54. **Siklóssy László (1928):** *A magyar sport ezer éve*, II. kötet. Országos Testnevelési Tanács, Budapest.
55. **Siklóssy László (1929):** *A magyar sport ezer éve*, III. kötet. Országos Testnevelési Tanács, Budapest.
56. **Somodi István (1922):** *Athletikai évkönyv*. Lepage Lajos Könyvnyomda, Kolozsvár.
57. **Szabó Lajos (1996):** *A középiskolai testnevelés a polgári Magyarországon*. Oktatástörténeti Füzetek 2, Budapest.
58. **Szabó Péter (2002):** *Erdély képes története*. Magyar Könyvklub, Budapest.
59. **Szász Zoltán (szerk. 1986):** *Erdély története 1830-tól napjainkig*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
60. **Szikora Katalin (2004):** *A magyar ifjúság testi nevelésének története*. TFSE Birkózó szakosztálya és a Magyar Sportmúzeum, Budapest.
61. **Szikora Katalin (2007):** *A hazai egyetemi-főiskolai sport előzményei és fejlődése az 1950-es évek derekáig*. In: Földesiné Szabó Gyöngyi, Krasovec Ferenc (szerk.): *100 év az egyetemi-főiskolai sport szolgálatában*. Magyar Egyetemi-Főiskolai Sportszövetség, Budapest.
62. **Szinnyei József (1891-1914):** *Magyar írók élete és munkái*. I-XIV kötet, Hornyánszky Viktor Akad. Könyvkereskedése, Budapest.
63. **Szittyá Rezső (1944):** *A magyar kerékpársport vázlatos története*. Magyar Kerékpáros Szövetség, Budapest.
64. **Ștefănescu Gh., Ștefleă D. (1973):** *O sută de ani pe patine (Száz év korcsolyán)*. Stadion Kiadó, Kolozsvár.
65. **Takács Ferenc (1997):** *Száz év atlétika*. Magyar Atlétikai Szövetség, Budapest.
66. **Trócsányi Zsolt (1970):** *Wesselényi Miklós és világa*. Gondolat, Budapest.
67. **Umminger Walter (1992):** *A sport krónikája* (magyar nyelvű kiadás). Officina Nova, Budapest.
68. **Vincze Zoltán (2003):** *A kolozsvári Farkas utca*. Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár.

69. **Zuber Ferenc (1914):** *A Magyar Atlétikai Szövetség 1914. évi Évkönyve.*
Rózsavölgyi és Társa Könyvkiadóhivatala, Budapest.
70. **Zuber Ferenc (1934-1935):** *Az atlétika története Magyarországon.* in:
Testnevelés.

Iskolai évkönyvek:

1. **Boros Sándor (szerk. 1896):** *A kolozsvári Unitárius Főiskola (hittani intézet, főgymnasium és elemi iskola) értesítője az 1895-96-ik tanévről.* Kolozsvár.
2. **De Gerando Antonina (szerk. 1901):** *Értesítő a kolozsvári Állami Felsőbb Leányiskola 1900-1901 iskolai évről.* Kolozsvár.
3. **De Gerando Antonina (szerk. 1902):** *Értesítő a kolozsvári Állami Felsőbb Leányiskola 1901-1902 iskolai évről.* Kolozsvár.
4. **Deme Károly (szerk. 1911):** *A Kolozsvár városi Polgári Fiú-iskola értesítője az 1910-1911 tanév végén.* Kolozsvár.
5. **Erdélyi Károly (szerk. 1901):** *A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló kolozsvári Róm. Kath Főgimnázium értesítője az 1900-1901 iskolai évről.* Kolozsvár.
6. **Erdélyi Károly (szerk. 1903):** *A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló kolozsvári Róm. Kath Főgimnázium értesítője az 1902-1903 iskolai évről.* Kolozsvár.
7. **Erdélyi Károly (szerk. 1906):** *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus kegyesrendiek vezetése alatt álló kolozsvári Főgimnázium értesítője az 1905-1906. tanévről.* Kolozsvár.
8. **Gál Kelemen (szerk. 1912):** *A kolozsvári Unitárius Kollégium (papnevelő-intézet, áll seg. Főgimnázium, elemi iskola) értesítője az 1911-912 iskolai évről.* Kolozsvár.
9. **Gál Kelemen (szerk. 1913):** *A kolozsvári Unitárius Kollégium (papnevelő-intézet, áll seg. Főgimnázium, elemi iskola) értesítője az 1912-913 iskolai évről.* Kolozsvár.
10. **Hám Sándor (szerk. 1896):** *A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló kolozsvári Róm. Kath Főgimnázium értesítője az 1895-1896 iskolai évről.* Kolozsvár.

11. **Hirschler József (szek. 1912):** *A Miasszonyunkról nevezett szegény iskolanővérek vezetése alatt álló Marianum kolozsvári róm. kath. Tan- és nevelőintézetének értesítője az 1911-12. iskolai évről.* Kolozsvár.
12. **Kiss Sándor (szerk. 1894):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia tizenhatodik évi értesítője az 1893-94. tanévről.* Kolozsvár.
13. **Kiss Sándor (szerk. 1895):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia tizenhatodik évi értesítője az 1894-95. tanévről.* Kolozsvár.
14. **Kiss Sándor (szerk. 1897):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia tizenhatodik évi értesítője az 1896-97. tanévről.* Kolozsvár.
15. **Kiss Sándor (szerk. 1898):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia tizenhatodik évi értesítője az 1897-98. tanévről.* Kolozsvár.
16. **Kiss Sándor (szerk. 1903):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia tizenhatodik évi értesítője az 1902-03. tanévről.* Kolozsvár.
17. **Kiss Sándor (szerk. 1906):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia tizenhatodik évi értesítője az 1905-06. tanévről.* Kolozsvár.
18. **Kiss Sándor (szerk. 1907):** *A kolozsvári bentlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia huszonkilencedik évi értesítője az 1906-07. tanévről.* Kolozsvár.
19. **Kroll Rudolf (szek. 1908):** *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus kegyesrendiek vezetése alatt álló kolozsvári Főgimnázium értesítője az 1907-1908. tanévről.* Kolozsvár.
20. **Nemes Endre (szerk. 1909):** *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus kegyesrendiek vezetése alatt álló kolozsvári Főgimnázium értesítője az 1908-1909. tanévről.* Kolozsvár.
21. **Nemes Endre (szerk. 1909):** *Az Erdélyi Róm. Kath. Státus kegyesrendiek vezetése alatt álló kolozsvári Főgimnázium értesítője az 1908-1909. tanévről.* Kolozsvár.
22. **Paal Ferenc (szerk. 1896):** *XXV. értesítvény a kolozsvári M. Kir. Állami Tanítóképezde huszonötödik tanévről 1895-1896.* Kolozsvár.
23. **Sárkány Lajos (szerk. 1897):** *A Kolozsvári Ev. Ref. Collegium értesítője az 1896/7. iskolai évről.* Kolozsvár.
24. **Sárkány Lajos (szerk. 1900):** *A Kolozsvári Ev. Ref. Collegium értesítője az 1899/1900-ik iskolai évről.* Kolozsvár.

25. **Sarudy Ottó (szerk. 1914):** *A kolozsvári M. Kir. Állami Elemi Népiskolai Tanítóképző-intézet értesítője az 1913-14. iskolai évről.* Kolozsvár.
26. **Török István (szerk. 1896):** *A Kolozsvári Evang. Reform. Kollégium értesítője az 1895/96-ik évről.* Kolozsvár.
27. **Vörös Sándor (szerk. 1890):** *A kolozsmonostori magyar királyi Gazdasági Tanintézet évkönyve az 1889-90-ik tanévről.* Kolozsvár.

Napilapok, sportlapok, periodikák:

1. Ellenzék 1881-1886, 1888-1890, 1895-1899, 1901, 1903, 1905-1914 évfolyamai
2. Erdélyi Híradó 1848-as évfolyama
3. Kerékpáros Túrlista 1900-as évfolyama
4. Kerékpár-Sport 1899-es évfolyama
5. Kolozsvári Friss Újság 1904-es évfolyama
6. Magyar Kerékpáros és Athletikai Sport 1897-1898 évfolyamai
7. Magyar Polgár 1871-1880, 1898, 1901, 1903 évfolyamai
8. Nemzeti Sport 1908, 1911 évfolyamai
9. Pesti Napló 1911-es évfolyama
10. Sport-Világ 1896, 1904-1905, 1907-1908 évfolyamai
11. Újság 1903-as évfolyama

Saját publikációk jegyzéke

1. Killyéni András (2010): **István Somodi - High jumper, Innovator of the Hungarian Athletics. Role Model of the All-Round Sportsmen in the First Decades of the 20th Century.** International Journal of the History of Sport. Megjelenés alatt
2. Killyéni András (2008): **Az ő neve csillag a magyar sport egén. Dr. Somodi István emlékalbuma.** Apáczai Csere János Baráti Társaság, Kolozsvár.
3. Killyéni András (2009): **A kolozsvári sportélet hőskorának képes története.** Apáczai Csere János Baráti Társaság, Kolozsvár.
4. Killyéni András (2010): **Elfelejtett örökségünk. Kolozsvár sportlétesítményei az első világháború előtt.** A szerző magánkiadása, Kolozsvár.
5. Killyéni András (2010): **The First Soccer Fields in Cluj.** Studia Universitatis Babes-Bolyai Educatio Artis Gymnasticae, 2, pp83-90.
6. Killyéni András (2010): **The Fencing Life on the Ferenc József University.** Studia Universitatis Babes-Bolyai Educatio Artis Gymnasticae, 1, pp69-78.
7. Killyéni András (2009): **The Begining of Fencing in Cluj.** Studia Universitatis Babes-Bolyai Educatio Artis Gymnasticae, 3, pp3-9.
8. Killyéni András (2009): **The Foundation of the Athletic Club from Kolozsvár and Its First Competitions.** International Quarterly of Sport Science, 1, pp39-44
9. Killyéni András (2009): **Ice Skating in the Central Park.** Studia Universitatis Babes-Bolyai Educatio Artis Gymnasticae, 1, pp61-68.
10. Killyéni András (2010): **A kolozsvári Atlétikai Club kiadványai (1885-1890).** ME.DOK, 1, pp19-27.
11. Killyéni András (2008): **A kerékpár megjelenése Kolozsváron.** Honismeret, 4, pp76-83.
12. Killyéni András (2008): **Az első kolozsvári olimpiai érem 100. évfordulója.** Korunk, 8, pp86-90.
13. Killyéni András (2007): **Edzések és testgyakorlatok Kolozsváron 1868 és 1914 között.** Kalokagathia, 1-2, pp50-58.

Köszönetnyilvánítás

Ezen disszertáció egy több éves kutatást zár le. Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik kutatásomat segítették, dolgozatom elkészültéhez hozzájárultak.

A disszertáció létrejöttéhez legnagyobb mértékben a TF Társadalomtudományi Tanszékének munkatársai segítettek hozzá. Külön köszönettel tartozom Dr. Szikora Katalin tanszékvezető asszonynak, témavezetőmnek, aki lehetővé tette, hogy ezt a témát megfelelő módon kutathassam, odaadó, rugalmas és erőskezű támogatása nélkül ez a munka nem készülhetett volna el. Külön köszönöm dr. Szakály Sándornak szakmai tanácsait, javaslatait, amelyekkel végigkísérte munkámat.

Köszönöm az odaadó segítségét Varga Istvánné, Icuka néninek, aki a TF Doktori Iskola előadójaként végigkísérte PhD tanulmányaimat és tevékenységemet, és a doktori folyamattal kapcsolatos ügyintézésével támogatta előmeneteletemet.

Köszönettel tartozom a Magyar Testnevelési és Sportmúzeumnak, dr. Szabó Lajos igazgatónak és Farkas Ágnes könyvtárosnak, valamint a kolozsvári Egyetemi Könyvtár munkatársainak, Kolumbán Juditnak és Bodnár Róbertnek, hogy kutatásomat segítették.

Köszönöm ugyanakkor dr. Borsi Kálmán-Béla professzornak a szakmai segítséget, valamint Galaczi Júliának és Kiss Gézának minden segítségét, tanácsát.

Végül, de nem utolsó sorban, a legnagyobb köszönettel feleségemnek és kislányomnak tartozom, akik mindvégig bátorítottak és támogattak.

Mellékletek

(Csak elektronikus változatban, CD-n található)

<u>1. A KOLOZSVÁRI SPORTÉLET A REFORMKORTÓL A KIEGYEZÉSIG.</u>	150
<u>2. POLGÁRI ÉLETVITEL A DUALIZMUS KORI KOLOZSVÁRON.....</u>	159
<u>3. A KOLOZSVÁRI SPORTÉLET KRONOLÓGIÁJA.....</u>	176
<u>4. A KOLOZSVÁRI SPORTÉLET NEVES RÉSZTVEVŐINEK ÉLETRAJZAI (SPORTOLÓK, SPORTVEZETŐK, TÁMOGATÓK).....</u>	190
<u>5. SOMODI ISTVÁN, A KEAC OLIMPIAI ÉRMESE</u>	216
<u>6. A ROMÁN SPORTIRÁNYÍTÁS HATÁSA A MAGYAR SPORTEGYESÜLETEKRE</u>	221
<u>7. KÉPMELLÉKLETEK.....</u>	225